

N Á R O D O P I S N Á
revue

2/97

NÁRODOPISNÁ REVUE 2/97, ročník VII. - 1997
VYDÁVÁ Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice, ČR

REDAKČNÍ RADA: Hana Dvořáková, Josef Jančář, Richard Jeřábek, Eva Krekovičová,
Jan Krist, Martina Pavlicová, Karel Pavlišťík, Daniela Stavělová, Miroslav Válka

Šéfredaktor: PhDr. Jan Krist

Tajemnice redakce a sazba: Anna Matyášová

Výtvarná spolupráce: Dana Chatrná

Tisk: LELKA, Dolní Bojanovice

ISSN 0862-8351

N Á R O D O P I S N Á
revue 2/97

Články a studie

Konference UNESCO o problémech komercializace folkloru (<i>redakce</i>)	60
Poslání konference UNESCO ve Strážnici (<i>Michal Beneš</i>)	61
Lidová kultura v globální informační společnosti (<i>Josef Jančář</i>)	62
Komercializace folkloru v Bulharsku (<i>Mila Santova</i>)	64
Veřejná presentace folkloru, folklor a turistika z pohledu minulé konference CIOFF (<i>Jerzy Chmiel</i>)	66
Lidová tradice jako zboží (<i>Richard Jeřábek</i>)	67
Ústredie ľudovej umeleckej výroby a Medzinárodné centrum tradičných a umeleckých remesiel (<i>Anna Bujnová</i>)	70
Muzeum v přírodě ve světě komerce (<i>Jaroslav Štika</i>)	73
Komercializace a tradiční lidová kultura (<i>Elka Tschernokoshewa</i>)	75
Ochrana autora hudby (<i>Jan Kuks</i>)	76
Závěrečná zpráva z porady expertů zemí střední a východní Evropy	77

Jubilea

Jiřina Králová (<i>Jiřina Veselská</i>)	79
Panu redaktorovi k narozeninám (<i>Lucie Uhlíková - Antonín Jančík - Anna Maděričová</i>)	80
Josef Beneš osmdesátníkem (<i>Josef Jančář</i>)	82
Vzpomínka na architekta Antonína Kuriala (<i>Josef Jančář</i>)	83

Festivally

Festival v Lotyšsku (<i>Jan Miroslav Krist</i>)	84
IV. mezinárodní festival dětských folklorních souborů ze zemí střední Evropy (<i>Věra Kovářů</i>)	84
Uherskohradištský festival nástrojů lidové hudby (<i>Josef Jančář</i>)	85

Semináře

Česká lidová kultura a střední Evropa (<i>Jiřina Veselská</i>)	86
18. světový kongres Společnosti pro vědu a umění v Brně (<i>Nada Valášková</i>)	87
Konference a Valné shromáždění Národopisné společnosti v roce 1996 v Praze (<i>Lubomír Procházka</i>)	88
Zpráva z 27. světového kongresu CIOFF (<i>Martina Pavlicová</i>)	89
Musica irregularis (<i>Marta Tonciová</i>)	90
Seminář Etnografické komise Asociace muzeí a galerií ČR (<i>Vlasta Ondrušová</i>)	91
11. mezinárodní konference o lidové stravě na Kypru (<i>Miroslava Ludvíková</i>)	92
24. etnomuzikologický seminář (<i>Stanislav Důžek</i>)	92

Výstavy

Stretnutie (<i>Milan Urbanovský</i>)	93
Výstavy lidové architektury v českých muzeích v roce 1996 (<i>Lubomír Procházka</i>)	94
Najmladšie stredisko (<i>Milan Urbanovský</i>)	96
Jaké bylo oblékání od kolébky k dospívání (<i>Alena Jeřábková</i>)	96
Betlémy - tradice či móda (<i>Jiřina Veselská</i>)	97
Památník našich nejslavnějších cestovatelů (<i>Josef Jančář</i>)	98

Recenze

Irena Štěpánová: Lidový oděv v okolí Tábora (<i>Alena Jeřábková</i>)	99
Ludvík Kuba: Lidové písně z Chodska (<i>Jiří Traxler</i>)	100
Stredoeurópske kontexty ľudovej kultúry na Slovensku (<i>Miroslava Ludvíková</i>)	102
Ivan Dorovský a kol.: Charvátí ještě žijí mezi námi (<i>Jan Krist</i>)	103
Jan Trojan: Nové národní písně Františka Bartoše (<i>Marta Toncrová</i>)	103
Prohlášení (<i>Ludmila Sochorová</i>)	104

Polemika

Dílo kritiky Richarda Jeřábka (<i>Jiřina Langhammerová</i>)	104
Klamy a lži Jiřiny Langhammerové (<i>Richard Jeřábek</i>)	106

Živá tradice

Folklor, folk a slovenské balady (<i>Miloš Janoušek</i>)	109
Jak jsem přispěl k odhalení autora Zápisníku zmizelého (<i>Jan Mikeska</i>)	110
Resumé	112

KONFERENCE UNESCO O PROBLÉMECH KOMERCIALIZACE FOLKLORU Strážnice, 13. - 16. 10. 1996

V duchu návrhu na prohlubování péče o tradiční kulturu a folklor národů, schváleného 28. Generální konferencí UNESCO v listopadu 1995, přijalo Ministerstvo kultury České republiky úkol připravit metodologickou příručku, v níž by se měly shrnout zkušenosti zemí střední a východní Evropy s komercializací tradiční kultury a folkloru spolu s návrhy na právní ochranu této části nehmotného kulturního dědictví národů. Zpracováním této příručky pověřilo MK ČR Ústav lidové kultury ve Strážnici.

Záměr vypracovat takový materiál byl iniciován už konferencí zemí střední a východní Evropy o aplikaci Doporučení UNESCO k ochraně tradiční kultury a folkloru, která se konala ve Strážnici ve dnech 19. - 23. 6. 1995. Po konzultaci s tajemníkem České komise pro UNESCO Michalem Benešem byla k zahájení práce na příručce svolána porada expertů ze zemí střední a východní Evropy, která se konala opět ve Strážnici ve dnech 13. - 16. 10. 1996. Na této poradě přednesli názory na problémy komercializace badatelé z Polska, Rakouska, Bulharska, Německa, Maďarska, Slovenska, Ukrajiny a České republiky.

Z přednesených referátů a z diskuse k přípravě textů příručky vyplynulo zejména, že

- problémy komercializace tradiční kultury a folkloru jsou neobyčejně aktuální a týkají se rozsáhlé škály jevů od "živé" interpretace až po digitální šíření a využívání sbírek v muzeích a archivech. Účastníci porady doporučili v příručce definovat nejdůležitější pojmy a jejich výklad harmonizovat na základě Doporučení z roku 1989 jako jediného mezinárodně uznávaného dokumentu týkajícího se tradiční kultury a její ochrany,
- mnoho praktických problémů vyplývá z nedostatku znalostí o ochraně práv autorů, interpretů i tvůrců databází a účastníci doporučili seznámit tvůrčí a odborné kruhy s výkladem autorských práv a práv příbuzných pro tyto aktivity,
- je třeba připravit dotazník, který by vycházel z přednesených námětů, a rozeslat jej zástupcům zúčastněných zemí. Odpovědi expertů z těchto zemí by kromě věcných informací měly umožnit harmonizaci výkladu používaných pojmů,
- text příručky, zpracovaný odborníky Ministerstva kultury České republiky, bude aprobován na druhé poradě expertů zemí střední a východní Evropy ve dnech 28. a 29. 5. 1997 opět ve Strážnici.

Redakce Národopisné revue otiskuje v tomto čísle referáty účastníků uvedené porady v pořadí, jak byly předneseny.

Redakce

Dámy a pánové,

pokládám si za osobní čest, že Vás mohu jménem Ministerstva kultury České republiky, jménem České komise pro UNESCO i jménem svým přivítat zde, ve Strážnici. Scházíme se zde k otázce vpravdě žhavé. Všechny země, ale i mnohé další, které se chtěly této porady zúčastnit, mají bohaté tradice v oblasti lidového umění a folkloru. Mnohé z těchto jsou však vystaveny tlakům moderní civilizace.

Jednou z jejích stránek je i komercializace tradiční lidové kultury. Ta by sama o sobě nemusela být žádnou tragedií, kdyby však při ní nedocházelo k excesům, kdy součást kulturního dědictví, kterou je beze sporu lidová kultura, se nezpotožňovala. Nevhodná komercializace totiž může měnit její artefakty v kýč a brak. To samo má nejen zhoubné účinky na obecní vkus, ale vede to též k degradaci samotného pojmu "tradiční lidová kultura", "folklor" atd.

Jiným negativním jevem tu může být nedostatečná právní ochrana lidových autorů a interpretů z hlediska autorských práv a tzv. práv sousedních včetně jejich finančního poškozování. Nemyslím si, že by se Vaše jednání mělo soustředit na otázku, zda tyto negativní jevy existují. Samozřejmě, že existují a bohužel důkazy najdeme všude nebo skoro všude. Proto také UNESCO na minulé Generální konferenci přijalo rezoluci, která by měla vyústit ve zpracování metodologické příručky, která by umožnila lepší boj proti nevhodné komercializaci. To je jeden důležitý moment příručky.

Dámy a pánové, zmínil jsem se, že jsme mnohdy konfrontováni při komercializaci lidové kultury s otáz-

kou autorských práv a práv interpretů. Budete mít zajisté možnost ještě o tom hovořit podle svých vlastních zkušeností. Nicméně v souvislosti s příručkou bych se rád zmínil o jedné důležité okolnosti: V mnoha zemích sice existují příslušné právní úpravy, ale jiná otázka je, jak jsou informováni sami lidoví tvůrci či interpreti o svých právech, o tom co mají dělat, chtějí-li aby jejich díla, či výkony byly chráněny a dostalo se jim, jakobyto autorům či interpretům jejich zákonem zaručených příjmů vyplývajícím z těchto práv. To je, myslím, důležitá okolnost, na níž by mělo být v příručce též pamatováno, tedy poučení pro autory a interprety.

Dovolte mi, abych Vás v této souvislosti informoval, že Světová organizace pro duševní vlastnictví připravuje společně s UNESCO velké forum k těmto právním otázkám, které se bude konat v Thajsku. Podařilo se mi pro vás získat dokumenty z posledního zasedání Světové organizace pro duševní vlastnictví, které se tohoto světového fora týkají. O jeho uspořádání bylo rozhodnuto především na základě soustředěného tlaku afrických, latinskoamerických a jihoasijských zemí. Je ve Vašem zájmu, dámy a pánové, resp. v zájmu Vašich autorů a interpretů z oblasti lidového umění a folkloru, abyste se obrátili na Vaše národní orgány, které Vás ve WIPO zastupují s žádostí, aby tomuto foru věnovali příslušnou pozornost.

Dámy a pánové, přeji Vašemu pracovnímu jednání zdar a děkuji Vám, že jste přijali naše pozvání k návštěvě České republiky.

LIDOVÁ KULTURA V GLOBÁLNÍ INFORMAČNÍ SPOLEČNOSTI

Josef Jančář, Česká republika

Nositeli Nobelovy ceny za ekonomii Friedrich A. Hayek ve své poslední knize *Osudná domýšlivost* se táže: "Jak to, že tradice, jež lidé nemají v lásce nebo jim nerozumí, jejichž účinky obvykle nechápou a nemohou ani bezprostředně pozorovat, ani předvídat a proti nimž i nadále vášnivě bojují, nepřestávají být předávány z generace na generaci?" A na tuto otázku na jiném místě odpovídá: "Člověk se nerodí moudrý, rozumný a dobrý - musí se učit, aby se takovým stal... Člověk se stal inteligentním, protože existovala tradice, jíž se mohl učit... V podstatě všechny výhody civilizace a vlastně i naše samotná existence spočívají v naší trvalé ochotě nést břímě tradice." Tradice a tedy i folklor jsou trvale přítomny v soudobé kultuře nejenom jako součást kulturního dědictví lidstva, ale i jako důležitý inspirační zdroj. Proto je nutno přistupovat k péči o toto kulturní dědictví a jeho ochranu stejně jako k ostatním částem soudobé kultury. K tomuto cíli pořádá UNESCO i mnoho mezinárodních seminářů a konferencí.

Cílem této porady je pokus o formulaci zásad, jimiž by bylo třeba se řídit při ochraně tradiční kultury a folkloru v jednotlivých zemích, a při ochraně jejich nositelů před nevhodnou komercializací. Tento požadavek vychází i z jednání výborů World Intellectual Property Organisation (WIPO) v roce 1996, které doporučily, aby Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl byla rozšířena o zásady ochrany autorských práv v souvislosti s globalizací informační struktury současného světa, a do tohoto rámce zahrnuje výslovně i právní ochranu tradiční kultury a folkloru.

Toto jednání vychází ze závěrů konference UNESCO ve Strážnici v roce 1995, která zkoumala, jak je v jednotlivých zemích střední a východní Evropy realizován dokument UNESCO, nazvaný *Doporučení k ochraně tradiční kultury a folkloru*, přijatý 25. Generální konferencí UNESCO v roce 1989. Delegáti vyslovovali požadavek na posílení mezinárodní právní

závaznosti zmíněného Doporučení a vyzvali UNESCO k prohloubení právních aspektů jednotlivých částí Doporučení. Lze konstatovat, že jednou z reakcí UNESCO je i tato porada. Jejím hlavním posláním je co nejdříve formulovat kroky k prostudování a formulaci obecných práv autorů a interpretů folkloru a tvůrců lidového umění, zejména v souvislosti s digitalizací jejich šíření. Bylo by třeba také formulovat výjimky z těchto práv například ve prospěch škol, knihoven a podobných institucí, a usilovat také o ochranu v rámci mezinárodních dohod a úmluv. WIPO na jednání v únoru v Ženevě přijalo usnesení, že k problematice právní ochrany tradiční kultury a folkloru svolá světové forum a bude v tomto ohledu spolupracovat s UNESCO.

V duchu programu této porady je třeba se zaměřit zejména na právní důsledky využívání tradiční lidové kultury v současné společnosti a popsat nebezpečí jejich komercializace nebo zneužívání. Chceme-li usilovat, aby dnešní společnost nepřistupovala k lidovým tradicím jen jako ke kuriozitám, zábavě nebo spotřebnímu zboží, nýbrž jako k důležité části kulturního dědictví a originální hodnotě, čeká nás ještě dost práce. Důvody těchto našich snah nejsou jen kulturně historické, odborně národopisné nebo estetické, ale stále více i sémiotické: abychom rozuměli dějinám světa i svým vlastním.

Chceme-li usilovat o zajištění autorských práv a práv příbuzných pro nositele tradiční kultury a interprety folkloru, i pro sbírkáře a databáze všech druhů, jak to požaduje i Doporučení z roku 1989, musíme hledat odpověď na některé otázky, jimiž se dosud vědecký národopis téměř nezabýval. Účastníci konference by měli odpovědět například na to, co je v jejich zemích v oblasti lidových tradic předmětem autorského práva a práv příbuzných. Kdo je jejich nositelem (zpěváci, tanečníci, hudci, znalci technologií lidové výroby, sběratelé) a jak jsou uvedeni nositelé práv

registrování? Závažnou otázkou je i jaká autorská práva požívají sbírky, archivní doklady a jejich správci (soukromníci i instituce). A objevují se další: Mají vůbec nositelé lidových tradic a interpreti folklorních projevů nárok na autorskoprávní ochranu: Je nutný souhlas nositelů tradic nebo interpretů folkloru k veřejnému nebo mediálnímu využívání prvků lidové kultury za honorář? Jaké jsou vztahy ochranných autorských organizací k registraci a ochraně lidových umělců a nositelů tradic?

Jistě bude třeba odpovědět na řadu dalších otázek, jež vyvstanou při hledání nejvhodnějších metod ochrany této části světového kulturního dědictví. Proto bude

nezbytné obrátit se se žádostí o konkrétní spolupráci na široký okruh badatelů ve vědeckých ústavech a na vysokých školách. Ti všichni musí přispět ke sjednocení pojmosloví a k jeho mezinárodní srozumitelnosti, ale především k efektivní ochraně v období digitalizace komunikačních systémů, přispívajících ke globální informační společnosti, jež má tendenci převést pěstování mnohotvárnosti kultury na pěstování monokultury. Úkolem této porady je také konzultovat obsah a termíny zpracování metodologické příručky, o níž by bylo možné opřít konkrétní postupy při hledání místa tradiční kultury a folkloru v soudobém světě a jejich právní ochraně.

Z natáčení videoprojektu Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Foto R. Chudoba, 1993

KOMERCIONALIZACE FOLKLORU V BULHARSKU

Míla Santova, Bulharsko

Nejprve chci svým českým kolegům srdečně blahopřát ke všemu, co vykonali od roku 1995 (mám tím na mysli zejména poslední seminář ve Strážnici) pro to, aby bylo uvedeno do praxe ustanovení Doporučení k ochraně tradic a lidové kultury v našich zemích. Z tohoto úhlu pohledu jsem opět přečetla práci, kvůli které jsme se sešli zde, v České republice, a považuji ji za velmi významný pokus. Naše úsilí na poli ochrany pravosti naší kulturní identity - tradice a lidové kultury, stejně jako odkaz a živá praxe musejí být společné.

Ve stručnosti se pokusím odpovědět na otázky, které nám organizátoři setkání položili v přípravných dokumentech, a pokusím se zhruba popsat současnou situaci v této oblasti v Bulharsku, rok po posledním semináři ve Strážnici.

1. V posledních dvou letech, ale hlavně v poslední době, získala komercializace folklóru (zvláště písní) nebezpečnou podobu. Zrodil se fenomén typu "lidová píseň", v běžném jazyce nazývaný "folk", a obrovským způsobem se rozvinul. Tento jev vznikl původně jako národní reakce na analogické formy, rozvinuté v okolních zemích, v Bulharsku byl rychle přijat nejnižšími kulturními vrstvami a okamžitě zaplnil prázdné místo, které v naší zemi na poli zvukového prostoru bylo. Obzvláště v posledním roce nabyl obrovských rozměrů a v našich masmédiích (televize a rozhlas) zabral dosti výrazný vysílací čas. Tento jev nabízí vulgarizovanou variantu tradičních písní, smíšenou s různými prvky - pop, rap apod., žánry, které jsou většinou špatně koordinované, a východní rytmy, doprovázené velmi jednoduchými texty, které jsou nicméně v daném kulturním prostředí snadno přijatelné. První národní setkání o tomto druhu hudby se konalo v roce 1992 v rámci národního festivalu "Pirin folk fest". Tento druh hudby, který se obrací na vrstvy s velmi nízkou úrovní vzdělání, okamžitě doznal velký úspěch a rychle pokryl významné místo na trhu. Mám na mysli obrovský

prodej těchto písní na audio a videokazetách. Navíc - velká část těchto kazet je pirátská a rychle se socializuje. V posledním roce se v masmédiích objevují "hitparády" tohoto druhu hudby a v programech zaujímají stále větší vysílací čas.

Tento jev, který se v zásadě vyvinul jako odpověď na nejnižší estetický vkus, má široké publikum a zaujímá i vysílací čas autentického folklóru. V této chvíli neexistují žádná legislativní opatření ani podmínky, jak tento jev zastavit. Za této situace, kdy neexistuje absolutně žádná dohoda a legislativní norma na mezinárodní (konvence) a národní (zákon) úrovni, dostává místo komercializace a vulgarizace.

Jak za takové situace mluvit o vývoji tradic a lidové kultury? Specialisté - badatelé chodí do terénu a "sbírají" ještě existující živé rysy a údaje ukládají např. do Archivu v Institutu folklóru při Akademii věd, který má statut národního archivu folklóru. V několika řídých případech přicházejí zpěváci tradičních písní konzultovat toto dědictví, aby mohli skládat svůj vlastní repertoár. I v případě těchto interpretů, kteří jsou zodpovědní za autenticitu našeho kulturního dědictví zachovaného v archívech, je nezbytná širší publicita. Ale znamená to také, že ze strany odpovědných činitelů - administrativních úřadů na národní úrovni a mezinárodních institucí jako je UNESCO, je nutno tyto poklady kulturní identity lidu aktivněji podporovat.

Současná situace je taková, že dochází k rozvoji tržní ekonomiky a zvukový prostor je v zásadě pokryt vulgarizací. Případy, kdy můžeme mluvit o vnitřním vývoji tradic, jsou řídké a převládají spíše opačné tendence. Nedostatek prostředků navíc většinou odborníkům nedovoluje, aby aktivně zasáhli. Spokojím se jedním příkladem: nedostatek prostředků, nebo spíše orientace přidělovaných prostředků na převážně komerční aktivity, nedovoluje badatelům vytvořit kompletní dokumentaci posledního ročníku národního festivalu tradičních písní v Koprivšticí v srpnu 1995.

2. Tento festival oslavil své 30. jubileum. Na národní úrovni reprezentuje zvlášť autentický bulharský folklór. Pod názvem "nositelé autentických tradic lidové kultury" se prezentují amatéři, nositelé živých tradic ve své lokální rozmanitosti. A právě v této oblasti můžeme mluvit o samotné tradici ve? vnitřním organickém vývoji. Proto jsou velmi důležité právě takovéto projevy, mezi nimiž zaujímá Koprivštica prvořadé místo.

Existují také vládní i místní soubory. V těch prvních pracují placení profesionální umělci a jejich životní úroveň není příliš vysoká. Problém místních souborů je jiný (tento druh problémů se netýká neprofesionálních umělců v druhém případě). Formy lidové tradice, včetně povolených forem, představují na scéně profesionální i neprofesionální soubory. V nejlepším případě pomáhají souborům (Filip Koutev, Pirin, atd.) asistenti - profesionálové, specializovaní na národní a regionální folklór.

Poslední varianta Autorského zákona, schválená Národním shromážděním v červnu roku 1993, definuje lidové umění jako předmět (paragraf 3.5). Ale zároveň tento zákon nepovažuje folklórní díla za předmět pojednání (par. 4). O právech interpretů folklóru v zásadě pojednává 9. kapitola "Práva umělce - interpreta", která nečiní rozdíl mezi profesionálními a neprofesionálními umělci. Práva tvůrců, kteří pracují na adaptaci folklórních prostředků, jsou naopak v zákoně podtržena (par. 9).

3. Krátce jsem již vysvětlila nejdůležitější "negativní" formu, kterou je v naší zemi v poslední době komercializace folklóru. Zároveň by bylo klamné považovat všechny druhy prezentace lidové kultury na scéně, včetně jejího šíření v masmédiích, za komerční vulgarizaci. Vedle autentických příkladů, které za takové považují odborníci z uměleckých kruhů, existuje několik stupňů estetického hodnocení. Procedurou, možnou v procesu jejich širšího přijímání, je nechat je ověřit (jako konkrétní výsledek) u organizace, která má

určitý stupeň kompetence a je složena z odborníků ve smyslu Doporučení, paragraf D (c), Národní rada pro tradice a lidovou kulturu), a zaručit tak v této oblasti přísné pokračování etického kodexu.

Ve smyslu Doporučení a jeho paragrafů F (a, b-i, ii, iii, iv) je nezbytné vytvořit mezinárodní dohodu na ochranu tradic a lidové kultury a začlenit do ní právní problémy týkající se fenoménu tradic a lidové kultury.

4. Stejný problém se týká užívání tradic a lidové kultury v rozmanitosti jejího pojmu a ve smyslu definovaném v Doporučení, par. A - G. Vzhledem k této rozmanitosti zde podtrhnu dva aspekty spolu úzce související a zároveň i celistvost problémů:

A) na mezinárodní úrovni povinná ochrana databank a specializovaných archivů, jako např. "Archív autentických folklórních databank" a národních databank, kterými disponují všechny naše země. Tento způsob dokumentace, který má v našich zemích dlouhou tradici, jak bylo chápáno při posledním setkání ve Strážnici v roce 1995, představuje koneckonců diachronicky rozvrstvený a dosti kompletní obraz kulturní identity různých národů - zdroj a základ bádání, které obnovují konkrétní formy této identity a zároveň i důležitý zdroj znovuoživení tradičního folklóru,

B) na mezinárodní úrovni nutnost společné ochrany kulturní a folklórní hodnoty (tradice a lidové kultury), ochrany zajišťující přežití bohatství hodnot kulturní identity národů, které se zapíší do programu obrany kultury.

Pozitivní řešení celistvosti těchto problémů v závazném a mezinárodním dokumentu, oficiálně schváleném a uvedeném do kulturní a vědecké praxe v různých zemích, bude moci vytvořit v této chvíli jedinou překážku nevhodné komercializace tradic a lidové kultury. Takovýto dokument - principiální, společný a závazný - bude moci být upraven pro praxi v různých zemích systémem konkrétních interních předpisů, které budou brát v úvahu konkrétně specifické okolnosti v každé zemi.

VEŘEJNÁ PRESENTACE FOLKLORU, FOLKLOR A TURISTIKA Z POHLEDU MINULÉ KONFERENCE CIOFF

Jerzy Chmiel, Polsko

Komerencializace tradiční lidové kultury je jednou z nejdůležitějších a urgentních problémů, který je nutno zvažovat v současných společnostech. Zejména mu čelí země střední a východní Evropy, které jsou v období transformace k tržní ekonomice.

Bohatství tradiční lidové kultury v jeho různých podobách v této části světa, stejně jako velmi častá existence regionů se stále živými aspekty této kultury, vytváří specifickou situaci. Na jedné straně je naší povinností chránit a představovat jedinečné hodnoty našeho folkloru, rovněž při veřejných prezentacích, na straně druhé vyžaduje volný trh více a více modifikací, modernizaci a publicitu cestou prodeje produktů folkloru a tradičních umění.

Základní otázkou zůstává: jak najít zlatý střed, aby bylo zajištěno živobytí pro tvůrce tradiční kultury, a současně podniknout rychlou záchrannou akci proti možným deformacím vytvářeným na spoji těchto dvou, dosud velmi často protichůdných oblastí lidské mentality: kultura - ekonomika.

První předběžné kroky zvažující některé podobné aspekty tohoto semináře byly podniknuty organizací CIOFF při dřívějších konferenčních činnostech. Dle mého názoru by pro přípravu závěrečné zprávy - příručky o komercializaci tradiční kultury - bylo užitečné využít výsledků a motivů prezentovaných u příležitosti:

- Colloque International de Folklore - Fribourg 1984;
- Folklore and tourism (Folklor a turistika) - Tallin 1985;
- The Festivals: a meeting place for culture (Festivaly - místo setkávání kultury) - Fribourg 1986;
- The Influence of International Festivals on Folklore (Vliv mezinárodních festivalů na folklor) - Švédsko 1986.

Na základě toho bychom mohli říci, že mezinárodní folklorní festivaly, které jsou místem setkávání kultur, stimulují proces šíření a propagace různých kultur, mezi jiným pomocí:

- zušlechťování lidové kultury;
- prezentace a popularizace tradic;
- manifestace kulturních vazeb a rozmanitostí;
- ochrany proti unifikaci kultury v současném světě;
- čerpání z pramenů lidové kultury;
- kulturní aktivace oblastí a skupin;
- srovnání úspěchů a umělecké konfrontace;
- rozvoje spolupráce a mezinárodních vazeb;
- rozšiřování intelektuálních horizontů.

Každá mince má však dvě strany, takže bohužel lze sledovat některé negativní aspekty vlivu festivalů, které jsou rovněž velmi důležité v případech komerční prezentace folkloru:

- "Vypůjčování" motivů v hudbě a choreografii a formy folklorního vyjadřování ne vždy pravdivé a odpovídající kulturní tradici vlastního folkloru, který v úsudku některých vedoucích souborů může učinit představení více atraktivním;

- pomalu se deformující programy souborů ve prospěch dynamického a bláznivého tempa představení. Tento lov na lacinou okázalost za každou cenu se odehrává hlavně na festivalech, které v zásadě cílí na pompézní hodnotu představení a jejich přitažlivost pro posluchače a nebo v případech přípravy turistických programů pro komerční účely.

Výsledkem je, že to vede k vážnému omezení představ o prezentovaném folkloru, který zanechává v očích a paměti posluchačů svůj téměř pokřivený jednostranný obraz.

A tyto dva aspekty musí být rovněž brány v potaz při úvahách spojených s problémy komercializace tradiční lidové kultury.

LIDOVÁ TRADICE JAKO ZBOŽÍ (Glosy k poznávání procesu profesionalizace a komercializace lidové kultury a umění)

Richard Jeřábek, Česká republika

Oddanému a nekritickému ctiteli lidové kultury musí připadat název tohoto příspěvku jako svato-krádež. Za celá desetiletí si zvykl, zvláště v zemích označovaných jakýmsi nedopatřením za socialistické, nahlížet na lidovou kulturu a lidové umění jako na jednu z nejvýznamnějších, ne-li přímo nejvýznamnější, takřka nedotknutelnou součást národního kulturního dědictví. Nesčetněkrát slychal a četl, že lidové tradice vytryskly z pramenů vody živé, z duše lidu, že lidové umění se stalo hlavním inspiračním zdrojem národní kultury, že "největší hudební a výtvarná díla nesou pečeť úzkého vztahu a porozumění svých tvůrců k lidovému prostředí a tradicím," ba dokonce bylo vyžadováno zabývat se širokým okruhem otázek, "jež vystávají v souvislosti s rozvíjením marxistické teorie kultury, s hledáním možností a způsobů využití tradic lidové kultury při formování socialistického životního stylu a socialistické kultury", jak to zaznělo na sympoziu Tradice lidové kultury v životě socialistické společnosti v roce 1973 právě ve strážnickém zámku (V. Frolec a M. Krejčí ve stejnojmenném sborníku. Brno 1974, s.11) a podobně. K naplnění těchto tužeb chválapánubohu nedošlo.

Skutečnost je ovšem mnohem složitější: pod pojem lidové kultury a lidového umění se v různých zemích, a to i těch, v nichž nebyly vědy o lidu a jeho kultuře ideologicky a politicky znásilňovány a deformovány, vcelku mechanicky zahrnují všechny jevy, které vznikly nebo fungovaly v lidovém prostředí, bez ohledu na okolnosti, jaké je pod nepříhodné společné pojmenování svedly. Uplynulo už více než sto let od doby, kdy se pokusil zakladatel vídeňské umělecko-historické školy a nechtěně i otec produkčního směru v bádání o lidovém umění Alois Riegl rozlišit tři základní kategorie tvůrčích, především výtvarných aktivit ve skrovném spisku "Volkskunst, Hausflei und Hausindustrie" a dal tím jasně najevo, že je mezi nimi zřetelný

kvalitativní rozdíl. Vedle individuální tvorby s etnickými či regionálními, tj. etnografickými akcenty, která nese začasťe znaky neprofesionální umělecké činnosti, určené pro vlastní potřebu, popřípadě pro potřebu příslušníků lidové pospolitosti, především příbuzných a blízkých známých, prosazuje se velmi záhy také výroba, namnoze i umělecká, s atributy profesionální produkce jako ekonomického fenoménu, jehož hodnota jako zboží se vyjadřuje penězi. Tento fakt si národopis jen velice nerad připouští, protože by musel v nesčetných případech revidovat zakořeněné představy o spontaneitě lidového umění. Zbožní povaha produktů hromadné lidové i řemeslné, dílenské, popřípadě manufakturní výroby je totiž předurčuje k tomu, aby se staly obchodním artiklem, což se u předmětů zhotovovaných individuálně pro potřebu úzkého okruhu uživatelů děje zpravidla až poté, co zanikne jejich původní funkce a stanou se objektem sběratelského zájmu. Vcelku banální zjištění o profesionálním původu a o rázu velké části toho, co se označuje za lidové umění, nacházíme dokonce v knížkách jedné z romanticky založených autorek prací o lidovém umění Naděždy Melnikové-Papouškové, která i přes mínění, že "lidový umělec vtěloval bez určitého materiálního cíle svoje sny do dřeva, skla nebo hlíny," připouští, že "pokud známe lidové umělce, skoro všichni, s výjimkou skladatelů písní, prodávají své výtvary, ba i přijímají objednávky," jak prý je to zvlášť zjevné v oboru uměleckého průmyslu, a dochází k závěru, že "je pochopitelné, že lidový umělec pracoval pro jiné a byl za to odměňován, dříve snad naturalně, ale později už přímo peněžně" (Putování za lidovým uměním. Praha 1941, s. 21). Tu ovšem nemůže být pochyb o tom, že jde o profesionální, modernější terminologii řečeno profesní činnosti. Adjektivum profesionální i profesní souvisí se substantivy profese, profesionalita, profesionalismus apod., jejichž význam je vcelku dost

jednoznačný: jde většinou o činnost konanou jako povolání, zaměstnání pro výdělek, tedy většinou pro obživu. Za profesionála považujeme toho, kdo tuto profesní činnost vykonává na profesionální úrovni, tedy dokonale, popřípadě i vynalézavě, na základě svých schopností, školení nebo vzdělání.

Chápeme-li jako opak profesionalismu amatérismus, není ovšem protějškem profesionálního umění tvorba lidová v národopisném slova smyslu, nýbrž tvorba amatérská, která zahrnuje činnosti konané nikoli z povolání a pro výdělek, nýbrž ze záliby, pro vlastní uspokojení a zpravidla též bezplatně, pokud je určena pro někoho dalšího. Vzniká většinou bez patřičného vzdělání a vyučení, začasť i bez nezbytných schopností, bez talentu, tedy bez vlastností v umění předpokládaných a většinou samozřejmých, má-li být výsledek posuzován jako umělecké dílo. Do této kategorie však rozhodně nelze zahrnovat jako celek ani současné, natožpak tradiční lidové umění, jehož část, zejména ta, která vznikla pro výdělek, byť i jen příležitostný, nese přinejmenším tento rys profesionalismu. Kdybychom z tohoto hlediska klasifikovali jednotlivé kategorie lidového a zlidovělého umění a řemesel, ukázalo by se, že většina z nich spadá spíše do oblasti profesionální, resp. profesní tvorby a jen malá část se vyznačuje neprofesionálním původem, nikoli však amatérským. O tom, že hromadná, jinak řečeno sériová produkce lidových výtvorů a posléze masová produkce zlidovělých výtvorů byla určena k prodeji, k tržním účelům, že byla předmětem obchodu v domácím a zčásti též cizím, dokonce jinonárodním prostředí, národopis cudně mlčí, aby nevrhal špatné světlo na pracně, leč nezodpovědně vykonstruovaný obraz lidového umění jako staletého, ne-li dokonce tisíciletého plodu lidového ducha a neutuchající tvůrčí síly a genia lidu. Jistěže víc dojmává vidina zaníceného lidového umělce, který ve svátečním kroji ve starobylé jizbě nebo někde na mezi s láskou a trpělivostí maluje na skle Jánošíkovu družinu, vyřezává sošku svatého patrona nebo hněte džbánec, než realita nehostinné dílny, v níž se za nezbytné dělní práce jako na páse vyrábějí desítky, stovky nebo i tisíce maleb na skle, výklenkových plastik nebo džbánek. Atp.

Když je řeč o umění, lépe to souzní s představou individuální rukodělné tvorby, než s kolektivní uměleckořemeslnou nebo jen řemeslnou produkcí v provozech s technikou na různém stupni dokonalosti - s hrnčířskými kruhy, nejednou už poháněnými elektromotory, s keramickými pecemi vytápěnými plynem, s tiskařskými lisami apod. Je však načase, abychom se zbavovali podobných romantických stereotypů a přiznali velké části lidového a zlidovělého umění a řemesel výrobní až velkovýrobní charakter, namnoze i komerční, a abychom ji neváhali považovat a označovat za profesionální či profesní. Až budeme těchto pojmů využívat přiměřeným a se skutečností korespondujícím způsobem, ztratí dělení umění, v tomto případě výtvarného, na neprofesionální a profesionální dost ze svého opodstatnění. Avšak vývoj současných výtvarných aktivit, které v našich podmínkách už opravdu není možné ztotožňovat s tradičním lidovým uměním nebo je považovat za výraz ústrojné kontinuity starého lidového umění, vyžádá si pak různé terminologické korekce a inovace. Některá z odvětví současné tvorby představují vnitřně nejednotný jev, v civilizovaných zemích silně diferencovaný někde mezi doznívajícím nebo už odeznívajícím lidovým a zlidovělým uměním a naivním či inzitivním, v některých ohledech i amatérským uměním. Tyto vazby a jejich intenzita závisejí na regionálním i na sociálním milieu a s tím souvisí i míra profesionality nebo neprofesionality této tvorby, a to jak ze zřetele poučenosti a připravenosti tvůrců k této činnosti, tak i z hlediska její využitelnosti k výdělečným účelům, kterou nelze při zvýšeném a posud ještě setrvávajícím sběratelském zájmu předvídat. Protože tvůrci tohoto nenáročného umění zčásti nepatří mezi příslušníky lidových vrstev (jsou mezi nimi učitelé, lékaři, technici aj.), představuje tento fenomén jakýmsi přechod od tradičního lidového umění a umění vpravdě naivního až k zájmové umělecké činnosti s jejími pozitivními i negativními stránkami, mimo jiné s amatérismem v onom hanlivém významu nepůvodnosti a neumělosti.

K čemu vlastně směřuje náš poněkud nepřehledný výklad o profesionalitě a neprofesionalitě v lidové kultuře? Za prvé k tomu, abychom si uvědomili, že

proces profesionalizace provází lidovou kulturu v mnoha jejích projevech takřka od samého počátku. Některá odvětví tradiční lidové kultury by stěží mohla vzniknout a rozvíjet se na jiném než profesním základě. Všichni příslušníci lidu, ať v abstraktním či konkrétním smyslu tohoto takřka nedefinovatelného pojmu, nemohli přece zvládat bezpočet specializovaných pracovních úkonů a nebyli pro ně ani technicky vybaveni. Celé velké pracovní oblasti jak v hmotné, tak i v duchovní sféře, vyžadovaly vždy vysokou míru odbornosti. Tím se jejich existence a fungování neodmyslitelně vázala na profesionalitu. Odkazovat tento pojem jen do sféry nelidové kultury a života znamená omezovat jeho sémantický náboj. Za druhé si náš příspěvek klade za cíl upozornit na to, že v souvislosti s profesionalizací šla ruka v ruce - ať se nám to líbí či nikoli - komercializace dost podstatné části lidové kultury. Profesionální produkty měly zboží povahu a byly určeny až na výjimky pro komerční či obchodní účely, jako zboží přecházely z ruky do ruky prostřednictvím směny, prodeje nebo koupě.

Sám pojem komercializace je totiž neutrální - nelze mu a priori připisovat jen pozitivní nebo jen negativní vlastnosti. Teprve nadužíváním nebo ještě víc zneužíváním procesu komercializace, v našem případě v oblasti kultury, nabývá záporné znaménko a dostává pejorativní význam. Tento proces je neodvratný právě tak jako civilizační procesy s konzumní kulturou v celém světě, provází nejen kulturu lidovou, ale i kulturu a umění v jejích vrcholných národních i mezinárodních projevech, nelze jej zastavit, ba ani jen přibrzdit, ale je snad možné jej aspoň dílčím způsobem regulovat a obrušovat jeho nejagresivnější negativní formy nebo je vyvažovat nespornými kvalitami.

Bylo by pošetilé domnívat se, že lze v tomto stručném, tezovitěm příspěvku obsáhnout bezbřehou a složitou problematiku. Proto se omezujeme jen na její glosování a vědomě se zříkáme možnosti navrhovat nějaká jednoduchá řešení, která jsou v přítomnosti v oblibě.

Řezbář Jan Gajda na Dnu řemesel v Muzeu vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici. Foto R. Gajdošítk, Strážnice, 1996

ÚSTREDIE ĽUDOVEJ UMELECKEJ VÝROBY A MEDZINÁRODNÉ CENTRUM TRADIČNÝCH A UMELECKÝCH REMESIEL

Anna Bujnová, Slovensko

Ústredie ľudovej umeleckej výroby, známe pod skratkou ÚĽUV, je štátnou organizáciou, patriacou do rezortu kultúry. Roku 1995 sme si pripomenuli 50. výročie jeho existencie. ÚĽUV má celoslovenskú pôsobnosť a svoje sídlo v Bratislave. Jeho úlohy a postavenie v spoločnosti boli stanovené zákonom SNR o ľudovej umeleckej výrobe a umeleckých remeslách, z ktorého odvodzuje svoju pôsobnosť dodnes. Polstoročnica existencie ÚĽUVu potvrdila nezastupiteľnosť a potrebu intervencie štátu na uchovaní ľudovej kultúry. Táto skutočnosť bola markantná vo všetkých obdobiach výrazných ekonomicko-spoločenských zmien. Či to bolo na začiatku pôsobenia ÚĽUVu, kedy dochádzalo k likvidácii remesiel na Slovensku, alebo v súčasnom období, kedy nastupuje trhová ekonomika so všetkými kladmi a záporami.

Jedným z dôležitých cieľov ÚĽUVu od začiatku bola snaha podchytiť a podporiť zanikajúce a zachrániť zaniknuté druhy výrob, aby ľudová umelecká výroba súčasníkovi prezentovala v čo najširšej škále hodnoty tradičnej ľudovej výroby a ľudového umenia. Za 50 rokov činnosti sa ÚĽUV stal odborným pracoviskom, ktoré sa dostalo do povedomia širokej verejnosti. Dnes disponuje najrozsiahlejším kapitálom v oblasti ľudovej umeleckej výroby na Slovensku. Udržiavanie, obnovenie a rozširovanie výrobkov v celej škále výrobných materiálov je založené na odbornom výskume a dokumentácii, na vyhľadávaní a výchove výrobcov, na organizovaní výroby a odbytu ľudových umeleckých výrobkov doma i v zahraničí. Štruktúra výrobných odvetví je pomerne široká. Predstavuje 15 výrobných materiálových skupín. 1300 výrobcov, ktorí s ÚĽUVom spolupracujú, vytvárajú vo vlastných dielnach po celom Slovensku ľudové výrobky z prírodných materiálov, ktoré ponúkame predovšetkým v 11 Výstavných sieňach a predajniach ÚĽUV v 9 mestách na Slovensku.

Nazhromaždený kultúrny kapitál zúročuje ÚĽUVu aj v nových zámeroch a formách svojej činnosti, ktoré naplňa terajšie vedenie organizácie. Realizácia nových zámerov sa koná za širokej podpory ministerstva kultúry a vlády SR. Nové zámery sú viditeľné v aktívnej obchodnej politike, rozširovaní domácej obchodnej siete, v propagácii a predaji našich výrobkov v zahraničí. Vznikajú nové predajne ÚĽUV, realizujú sa nové formy predaja v tuzemsku i v zahraničí. Rozširuje sa sortiment ľudových výrobkov o ďalšie materiály, ako je napríklad sklo.

Výsledkom úsilia nového vedenia ÚĽUV je i skutočnosť, že ÚĽUV sa stal národným metodickým centrom pre oblasť ľudovej výroby a remesiel na Slovensku, čím sa významne rozširuje sféra pôsobnosti vo výchovno-vzdelávacej oblasti a poradenskej činnosti. Národné metodické centrum poskytuje informácie, konzultačné a vzdelávacie služby školám, záujmovým združeniam, organizáciám a jednotlivcom, vydáva časopis "ÚĽUV", odborné publikácie a brožúry o jednotlivých technikách tradičnej ľudovej výroby a remesiel vo forme návodov a pracovných postupov, drobnú tlač pre deti. Pripravuje dokumentárne filmy o tradičnej ľudovej výrobe a remeslách na Slovensku.

ÚĽUV na celom území Slovenska organizuje záujmové a rekvalifikačné kurzy, semináre, tvorivé dielne. Patria tu podujatia pre deti a mládež, pre zdravotne postihnutých spoluobčanov, pre pedagogických pracovníkov. Školiace a vzdelávacie aktivity zo strany ÚĽUVu vytvárajú možnosti pre alternatívne využitie voľného času, ako aj rozšírenie profesijného zamerania. V organizovaní rekvalifikačných kurzov ľudovej výroby a remesiel aktívne vstupuje ÚĽUV do riešenia problematiky nezamestnanosti na Slovensku. ÚĽUV má udelené kredity pre 14 rekvalifikačných kurzov, ktoré svojou rôznorodosťou predstavujú základnú škálu tradičnej ľudovej výroby a remesiel na

Slovensku. V roku 1997 bude ÚĽUV realizovať Republikový projekt rekvalifikácie v oblasti ľudovej výroby a remesiel, čím bude zabezpečená odborná garancia výuky a vzdelávania.

Ako národné metodické centrum vyvíja ÚĽUV svoje aktivity i v oblasti spolupráce so zahraničnými Slovákmi a aktivity na podporu malého a stredného podnikania v regiónoch. Posledná uvedená aktivita bola jedným zo stimulov na vytvorenie Regionálnych centier ľudovej výroby a tradičných remesiel, ktoré ÚĽUV zriaďuje pri svojich Výstavných sieňach a predajniach na Slovensku. V pláne je vybudovanie 20 regionálnych centier. Svoju činnosť začali regionálne centra pri VSaP v Trnave a v Trnavskej Lomnici.

1. 7. 1996 bolo pri ÚĽUV založené Medzinárodné centrum tradičných a umeleckých remesiel. K jeho založeniu viedla snaha vytvoriť podmienky na širokú medzinárodnú spoluprácu v oblasti ľudovej výroby a remesiel, na prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí a v neposlednej miere úsilie realizovať vedecko-praktickú spoluprácu s UNESCO. Vznik Medzinárodného centra tradičných umeleckých remesiel (ďalej jen MCTUR) bol vyústením aktivít Slovenskej republiky, smerujúcich k zachovaniu a ďalšiemu rozvíjaniu kultúrneho dedičstva nielen na Slovensku, ale prostredníctvom participácie na projektoch UNESCO i vo svete. SR predložila na 28. Generálnej konferencii (25. 10 - 16. 11. 1995) v Paríži projekt "Európska sieť tradičných remesiel", v podobe návrhu rezolúcie na doplnenie plánu činnosti UNESCO na r. 1996 - 97. Sekretariát UNESCO prejavil záujem o tento projekt a navrhol, aby bol tento projekt rozšírený a predložený aj v návrhu tzv. participačného projektu. Schválenie projektu pociťujeme nielen ako poctu a uznanie, ale aj záväzok pre Slovenskú republiku.

MCTUR sa snaží rozvíjať spoluprácu v priamo riadenými organizáciami a agentúrami v rámci ostatných rezortov, ktoré majú vplyv na jeho činnosť (cestovný ruch, vzdelávanie, rezort práce a sociálnych vecí) a samozrejme zahraničných organizácií, ktoré sa zaoberajú podobnou činnosťou.

Hlavným poslaním MCTUR je vytvoriť podmienky na prezentáciu národnej kultúry, najmä v zahraničí prostredníctvom ľudovoumeleckých remesiel, poskytovanie teoretických vedomostí a praktických znalostí z oblasti tradičnej a súčasnej ľudovej výroby, ľudových remesiel a ľudového umenia v medzinárodnom kontexte pre širokú verejnosť v Slovenskej republike i v zahraničí. V tomto smere bude MCTUR poskytovať nielen priestory, informačné služby, ale neformálne vzdelávanie, poradenské služby v záujme uchovávania tradičnej pôvodnej kultúry.

Pri naplňaní týchto cieľov vidíme ako veľmi perspektívne, ba až nevyhnutné spolupracovať aj s ostatnými rezortmi najmä ministerstvom hospodárstva, ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny, školstva, zahraničných vecí, ale i ďalších s ktorými by sme chceli nájsť spoločné cesty pri rozvoji národných tradícií v previazanosti na rozvoj cestovného ruchu, podporu rozvoja mladých talentovaných ľudí, sociálnej pomoci zdravotne postihnutým a nezamestnaným, ktorým môže ľudové remeslo ponúknuť nielen dimenziu poznania radosti z vlastnej tvorivej činnosti, ale aj vytvorenie lepších ekonomických a životných podmienok.

Vo svojej pôsobnosti sa snaží pružne a kvalifikovane prezentovať národnú kultúru v zahraničí práve prostredníctvom tradičných ľudových výrobkov slovenských remeslníkov, umelcov, žiakov odborných učilišť, ale aj amatérskych výrobcov, pretože práve táto oblasť je spôsobom, ktorý môže vyjadriť duchovnú veľkosť počtom malého národa.

Ďalšou sférou činnosti je budovanie knižničných služieb, videotéky, údajov o ľudových remeslách v medzinárodnom kontexte, organizovanie projektov dokumentácie ľudovej výroby, remesiel a ľudového umenia, tzn. vytvorenie bohatej dokumentačnej databázy, ktorá by bola zdrojom informácií pre udržiavanie a uchovávanie autentickej ľudovej kultúry.

Za účelom výmeny vedomostí, skúseností a rozširovania teoretických poznatkov má vo svojom pláne organizovanie konferencií, seminárov, workshopov. Jedným z prvých byl odborný seminár s medzi-

národnou účasťou, konaný začiatkom septembra 1996 v Bratislave, ktorý mal za cieľ výmenu praktických skúseností z oblasti oživenia tradičnej ľudovej výroby a remesiel. Zúčastnili sa ho zástupcovia Poľska, Francúzska, Španielska a ČR.

Ďalšia činnosť v roku 1997 sa bude uberať smerom

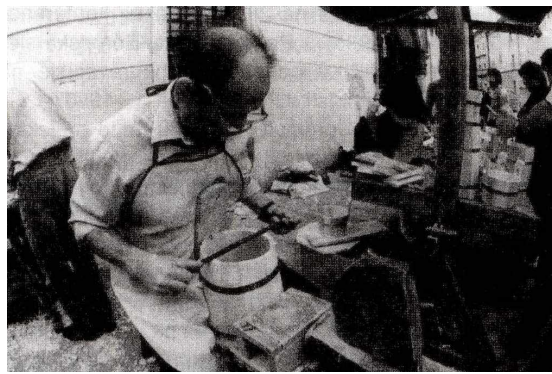
- k vytvoreniu galérie ľudového remesla z fondov súťaží a prehliadok remeslníkov všetkých vekových kategórií,
- k vytvoreniu podmienok na predaj výrobkov počas medzinárodných pracovných a prehliadkových stretnutí výrobcov a výtvarníkov,
- založeniu agentúry pre rozvoj a oživenie ľudových remesiel v regiónoch Slovenska prostredníctvom poradenských, vzdelávacích služieb, kurzy ľudovej výroby nesúce v sebe i sociálny aspekt - zapojením problémových skupín obyvateľstva,
- organizovanie výmenných pobytov a stáží našich a zahraničných výrobcov.

Týmto aktivitami si kladieme za cieľ propagovať a dostávať viac do povedomia práve výrobky, ktoré zatiaľ nestratili "pôvodnosť", neskĺzli úplne do polohy jarmočného tovaru, ktorý nás už začína tak úspešne obklopovať.

Napĺňanie nových zámerov je neraz spojené s riešením mnohých problémov. ÚĽUV je z hľadiska svojho postavenia v rezorte kultúry a pôsobením vo sfére obchodu výnimočnou organizáciou. Z toho dôvodu je nutné riešiť niektoré otázky z viacerých hľadísk, nakoľko nie je možné chápať ÚĽUV ako obchodnú organizáciu. Ako príklad spomeniem terajšie aktivity ÚĽUV v zahraničí. S potěšením môžem konštatovať, že záujem o slovenskú ľudovú kultúru sa prejavuje i v záujme o ľudové výrobky. Naše aktivity pripravujeme ako výstavno-kontrakčné podujatia spojené s predajom. Doterajší stav, kedy ÚĽUV nemá možnosť priameho predaja, čím sa obmedzuje vývoz slovenských ľudových výrobkov i prezentácia našej ľudovej kultúry v zahraničí. Riešenie týchto problémov si vyža-

*Jozef a Katarína Spáčilovci predvádajú pletení košíků.
Foto archív ÚĽUV, Bratislava 1987*

Bednář František Ocel. Foto archív ÚĽUV, Bratislava 1994

duje medzirezortné jednania a veríme, že ich výsledkom budú rozhodnutia, ktoré pozitívne ovplyvnia prezentáciu Slovenska v zahraničí. Nemalé problémy musí riešiť vedenie organizácie v oblasti sociálneho zabezpečenia výrobcov ÚĽUV. Pristupuje sa k uzatváraniu tzv. exkluzívnych zmlúv s výrobcami, ktorí spolupracujú výhradne s našou organizáciou.

Programové vyhlásenie a uznesenia vlády Slovenskej republiky, týkajúce sa postupu prác pri vytváraní podmienok pre oživenie remesiel a ľudovej kultúry sú signálom, že tejto oblasti musí byť venovaná permanentná a systematická starostlivosť na všetkých stupňoch štátnej správy i v národnom a medzinárod-

nom meradle. ÚĽUV nadväzujúc na svoje tradície v plnej miere tieto zámery naplňa. Ľudovú výrobu a remeslo na Slovensku vnímame ako nenahraditeľnú tradíciu, ktorá si žiada všestrannú odbornú starostlivosť a dohľad nad dodržiavaním pôvodnosti a jedinečnosti. Hrozba zaplavenia trhu masovou produkciou rôznymi predmetmi, ponášajúcimi sa na ľudové výrobky, narastá. Východiskom je jednak usmernenie a korigovanie výroby prostredníctvom udeľovania certifikátov výrobcom, jednak výchova verejnosti a predovšetkým mladej generácie prostredníctvom kurzov, výstav, tvorivých dielní a pod.

MUSEUM V PŘÍRODĚ VE SVĚTĚ KOMERCE

Jaroslav Štíka, Česká republika

Svůj příspěvek omezím na poznatky z muzeí v přírodě, zejména pak na poznatky z našeho Valašského muzea v přírodě v Rožnově p. R. Muzea v přírodě patří ke kulturním institucím s velkou perspektivou. V současnosti se jich počítá na dva tisíce a jejich počet, návštěvnost a společenská prestiž stále rostou. Právě o návštěvnosti jako nejvýznamnější součásti ekonomiky těchto institucí chci podat informace a na závěr se pokusit o jistá zevšeobecnění. Z návštěvnosti pochází 85% vlastních příjmů našeho muzea a ty činí 45% našeho celkového rozpočtu. Prudké zvýšení naší návštěvnosti v letech 1991 až 1995 konkrétně 307 tis. na 563 tisíce by mohlo být právě v tomto údobí docíleno komerčními prostředky. Ale začněme u muzeí v přírodě obecně.

V 60. letech vznikl Svaz evropských muzeí v přírodě, organizace sdružující představitele nejvýznamnějších muzeí tohoto druhu, organizace, která je filiačním kolektivním členem ICOM. Každý druhý rok se členové tohoto svazu scházejí na týdenní pracovní konferenci a to vždy v jiné zemi. Náplní konference

jsou tematické rozpravy a také návštěvy muzeí v přírodě, což přispělo k rozsáhlé výměně zkušeností. Tématem konference se již několikrát stalo nebezpečí komercializace muzeí v přírodě. V minulosti se k této tematice vyslovovali především zástupci západních zemí. V roce 1993 se v holandském Arnhemu sešla konference již za aktivní účasti delegátů z východní Evropy. Arnhem nebyl vybrán náhodou. Jejich holandské muzeum v přírodě v roce 1987 nedostalo finanční podporu od státu a ocitlo se v hluboké krizi. V následujícím roce demonstrovalo 100 tis. obyvatel města za svoje muzeum, které si tehdy k prostředkům musilo pomáhat velmi podbízivou komercí. Od roku 1991 se vše výrazně změnilo, mezi jiným i proto, že muzeum získalo značnou ekonomickou samostatnost. V současnosti již patří k nejnavštěvovanějším na světě. Má samostatné oddělení marketingu a zbavilo se již komerční podbízivosti.

Ve Svazu evropských muzeí v přírodě došlo, jak už to bývá, k vyhranění několika skupin, navzájem se odlišujících různým chápáním poslání muzea v přírodě.

Prichýlení se k té neb oné koncepci výrazně ovlivnilo ekonomiku těchto muzeí, zejména jejich návštěvnost.

Není možné ani účelné vyjmenovat všechny koncepční přístupy. Omezíme se proto jen na schematické vymezení dvou z nich. Týkají se jednak charakteru a způsobu výstavby muzejní expozice, jednak aktivit v muzeu v přírodě.

Představitelé první skupiny považují muzeum v přírodě za soubor staveb s památkovou hodnotou, které z různých důvodů nemohly setrvat na svém původním místě a byly proto převezeny do muzea v přírodě; tam jsou postaveny ve své původní podobě. Představitelé tohoto směru akcentují autenticitu těchto staveb a vyhýbají se kopiím a rekonstrukcím. V krajním případě ani nenahrazují chybějící část domu a při opravách vyztužují trámy umělou hmotou, jen aby originál udrželi v co nejpůvodnějším stavu.

Některé objekty jsou dokonce přenášeny vcelku, bez rozebrání.

Představitelé té druhé skupiny vidí v souboru lidových staveb v muzeu šanci pro velmi názorné představení života rodiny i celé vsi v komplexnosti, ve vzájemných územních, výrobních i sociálních vazbách. Vidí v něm možnost představit lidovou kulturu v její celistvosti. Proto neváhají doplnit chybějící části usedlosti i sídelní celky o kopie staveb, které k nim dříve patřily. K usedlostem funkčně přičleňují zahrady a polnosti, k sídelním celkům správní a sakrální stavby.

Již toto poněkud schematické rozdělení naznačuje, že druhá platforma vytváří mnohem větší předpoklady pro muzejní aktivity všeho druhu. Celosvětový přehled o návštěvnosti muzeí v přírodě jednoznačně dokládá, že právě tato muzea se těší velkému zájmu návštěvníků a že právě tyto aktivity se význačnou měrou o něj zasloužily. Některá z těchto muzeí patří mezi nejnavštěvovanější kulturní stánky vůbec, s návštěvou přesahující 1 i 2 miliony ročně.

Z aktivit připomínám zemědělské práce a zpracování úrody, chov zanikajících ras dobytka i jiné zvířeny, ukázky lidové stravy, včetně ochutnávání, provoz lidových staveb technických, všechna řemesla a výrobní techniky, ukázky hudebního a tanečního

folkloru, včetně lidové zábavy, ukázky práce řemeslníků a lidových umělců, včetně prodeje jejich výrobků, jarmarky, lidové obyčeje, slavnosti cechovní, lidové i církevní a konečně také výuku a kurzy zaměřené na tradici.

Ze všech médií - a myslím tím knihu, film, fotografii a jiné prostředky - je muzeum v přírodě při rekonstrukci minulého života nejpřesvědčivější.

Těch předností je více: pomocí těchto aktivit se udržují tradiční techniky, které by jinak zanikly. Muzeum se stává střediskem poučení, ale také lidové zábavy, což často přesahuje obvyklý záběr muzea. Je vyhledáváno pracovníky televize, rádia i novináři, kteří tak zdarma pomáhají s propagací. Především je hojně navštěvováno a je z toho značný finanční přínos.

V posledních letech v těch nejvyspělejších muzeích v přírodě ve Spojených státech, v Holandsku i ve Švédsku - uplatňují nový přístup, kdy se všechny aktivity historicky sjednocují. Ve shodě s datací expozice představují zaměstnanci muzea obyvatele domů - řemeslníky, rolníky, rybáře, obchodníky, učitele a pod. - z konkrétního historického období: dostanou i jména tehdejších lidí a musí ovládat i tehdejší mluvu.

Účinnost všech forem takové prezentace je velká a proto závazná. A také úskalí je mnoho. K těm největším patří komercializace provázená podbízivostí, korupcí, kýčovitostí a nekritickým patriotismem.

V Rožnově máme v tomto směru dostatečné zkušenosti. Téměř 30 let tu probíhá seriál aktivit nazvaný Valašský rok. V pěti letních měsících se tu o sobotách a nedělích, během jediného roku vystřídá na 90 souborů a kolem tisíce lidových umělců, řemeslníků, zpěváků a hudebníků. Vše bohatě pokračuje ve vánočním období. Programově se bráníme komercializaci aktivit. Největší nebezpečí pochází od prodejců suvenýrů v lidovém stylu. Proto u nás pracuje výtvarná komise, která každý nabízený výrobek schvaluje. Jistou výjimkou je "Starodávny jarmark", kdy jsme tolerantnější. Přidržujeme se totiž historické skutečnosti, podle níž byl jarmark všehochutí bez hranic. Také vzorkové nabídkové akce typu Receptáře kladou velké nároky. Ukázalo se však, že vystavení současných

výrobků ve spojení s tradicí je nejen možné, ale i potřebné. Jednoznačným úskalím jsou muzejní restaurace, kde tradiční pokrm je v jídelníčku nabízen vedle "roštěnky po valašsku" a "bačova rožně".

Důležitým korektorem jsou samotní návštěvníci. Zejména ti starší mají dobrou vědomost o původní podobě demonstrováných akcí a každý úlet ke komerci k diletanství nám tvrdě vyčtou.

Na samý závěr chci říci, že každá kulturní instituce, pořádající akce pro velký počet návštěvníků, měla by mít kvalitní odborné zázemí. V našem případě se musíme opírat o znalost minulosti. Ta je dostatečně zajímavá. A ještě něco: Vždy je třeba vycházet z poptávky, ze zájmu návštěvníků. Ti dnes v přemíře komerčních pořadů naší televize přímo dychtí po něčem domácím a srozumitelném.

KOMERCIALIZACE A TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA ***Elka Tschernokoshewa, Spolková republika Německo***

Nejdříve bych rád řekl něco více teoretických poznámek k tradiční lidové kultuře. Myslím si, že to je velmi důležité dříve, než budeme hovořit o některých praktických aspektech našeho subjektu.

1. Není pochyby o tom, že je to budoucnost, která rozhoduje o minulosti. Lidé používají dnes jisté hodnoty minulosti, často jim dávají novou cenu nebo je novým způsobem určují. Problémy a spory současnosti jsou uskutečňovány novým způsobem.

2. Tradiční lidová kultura může být (a je) praktikována velmi rozdílným nebo dokonce protichůdným způsobem.

3. Na druhé straně může být lidová kultura používána jako druh kontrastu vůči modernímu světu. To platí o tradičním, autentickém, původním životě bez jakýchkoliv konfliktů, který v podstatě nikdy neexistoval. Lidová kultura nikdy nebyla homogenní nebo bez konfliktů. Tento pohled na míruplnou minulost je romantismem. Dnes by takový pohled mohl zabránit rozvoji moderního života.

4. Lidová kultura může být rovněž použita jako produktivní část moderního života, pokud je chápána jako vědomá diskuse s vaším starým světem. Například, pokud je prezentace tradičních věcí prováděna jako aktivní a uvědomělá činnost. Schopnost kultury samotné vyjádřit moderní cítění, myšlenky a hodnoty je rozhodujícím faktorem pro budoucnost, a ne zachováním nebo čistotou. Proto není důležité zaměřit se na historickou správnost, ale vytvářet krásné, exotické, přitažlivé nebo jiné prvky. Lidé se tedy mohou radovat z lidové kultury. Ta může rozvíjet komunikaci a může mít vliv na demokracii, rovnost a solidaritu.

Dnes existuje dostatečně důkazů, které ukazují lidovou kulturu jako součást moderního života. Pokud se lidová kultura nepokusí indikovat homogenní svět, bude působit jako zdroj moderního života. Zde lze z praxe uvést různé věci:

- kulturnost,
- různorodost,
- otevřenost,
- demokracie,
- solidarita.

5. Etnický výzkum: Do 60. let dvacátého století může být etnický výzkum v západní Evropě charakterizován jako pokus vytvořit obraz stálé tradiční kultury nebo lidové kultury, o níž se myslelo, že bude existovat nezávisle na kultuře moderní společnosti. Od 70. let dvacátého století studie tento pohled podporovaly. Lidová kultura nejen že prošla pravidelnými změnami, ale byla rovněž ovlivněna jinými kulturami nebo subkulturami.

6. Nyní se chci obrátit k několika příležitostem a nebezpečím pro komercializaci lidové kultury. Možné zásady a kritéria postoje vůči komercializaci lidové kultury se mohou od těchto myšlenek lišit.

Nejdříve to, co znamená příležitost:

- Lidová kultura může identifikovat lidi s jejich tradicemi, hodnotami, uměleckými díly s novým uvědoměním.

Komercializace může koncentrovat pracovní síly a prostředky. To může mít za následek vyšší identifikaci lidí s jejich domovem.

- Komercializace lidové kultury může vytvářet příležitosti, aby se zvyšovala kvalita života a popularita určité oblasti.

- Komercializace hodnotí lidovou kulturu novým způsobem a vytváří příležitost pro zainteresované, aby se zabývali minulostí oblasti a tradicemi.

- Komercializovaná lidová kultura vytváří množství různorodých zaměstnání.

- Existuje návaznost ostatních odvětví hospodářství na tradiční lidovou kulturu.

- Komercializace lidové kultury, např. turistika, může mít kladný dopad na vzájemné porozumění mezi lidmi Evropy.

OCHRANA AUTORA HUDBY

Jan Kux, Česká republika

Ministerstvo kultury České republiky v letošním roce vydalo v souladu s obsahem zákona č. 237/95 Sb. o hromadné správě autorských práv dvě oprávnění organizacím chránícím hudbu na území České republiky.

Oprávnění k výkonu hromadné správy práv autorů hudebních děl s textem i bez textu opět získal Ochanný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, známý pod zkratkou OSA. Tato organizace má v našich zemích více než stoletou tradici. Její ústředí sídlí v Praze, další pracoviště jsou v Brně (ul. Bašty 8), v Hranicích na Moravě a v Karlových Varech.

Druhým rozhodnutím opravňuje ministerstvo kultury nezávislou společnost Integram k výkonu hromadné správy práv výkonných umělců a výrobců zvukových a zvukově obrazových záznamů. Integram má sídlo v Praze.

Ochanné organizace jsou oprávněny zjišťovat, zda uživatelé předmětů ochrany podle autorského zákona plní řádně a včas povinnosti, které jim ukládají předpisy autorského práva, či smlouva, kterou s nimi uzavřou. *Uživatelé jakéhokoliv druhu hudby* (tzv. živé - provozované kapelou atp. či různým způsobem reprodukované) *jsou povinni tuto kontrolu umožnit*

Pořadatel, provozovatel, či uživatel má tedy v případě použití hudby reprodukované povinnost požádat o svolení s užitím hudebního díla obě organizace. Pokud by chtěl pořádat koncert či taneční zábavu, stačí souhlas OSA, který zastupuje autory hrané hudby. Pokud by ochanná organizace náhodou vybrala autorský provozovací honorář i za skladbu nezastupovaného autora, na jeho žádost mu jeho díl vyplátí. V podstatě se dá říci, že OSA chrání veškerou hudbu, která se u nás hraje, neboť prostřednictvím

smluv s 84 zeměmi chrání i veškerou zahraniční hudbu.

Vzhledem k tomu, že je tento článek publikován v Národopisné revui, tedy v oblastech Slovácka, můžeme se zastavit u typického užití hudby ve spojení s lidovými tradicemi a folklorem. To nic nemění na situaci, že i do tohoto kraje expandovala zahraniční diskotéková hudba, za kterou zdejší mládež určitě vydá víc prostředků než za návštěvu folklorních akcí.

Příkladem ochrany lidové (národní, folklorní) hudby bylo její užití v jednom kulturním zařízení na Slovácku. Jeho ředitel odmítal zaplatit příslušný autorský honorář s tím, že se již dávno nejedná o hudbu chráněnou, že není znám její autor, že uplynula padesátiletá ochranná lhůta atd.

Velmi podstatnou součástí formuláře, na kterém pořadatelé žádají o souhlas OSA, je stránka, na které má být vypsán pořad hraných skladeb (repertoár). Když byly konkrétní skladby, které zmíněný ředitel uvedl, porovnány se seznamy skladeb chráněných autorů, bylo zjištěno, že některé takzvané lidové písně jsou chráněny hned několikanásobně. To znamená, že v průběhu posledních let byly několikrát upravovány.

ad. 2: Ochrana autora hudby

Ochranný svaz autorský chrání nejen autory skladeb, ale i autory upravovatele. V registru OSA je

takových autorů několik desítek. Není výjimkou, že autor upravuje i několik set takzvaně lidových či folklorních skladeb. Pochopitelně, že uvedené kulturní zařízení muselo užití hudby, kterou předtím považovalo za "volnou", zaplatit.

Pod ochranu autorského zákona může spadat i činnost folklorních souborů (sestavení pásma lidových písní propojeného slovem, choreografická činnost atp.). Nárok těchto autorů na odměnu vzniká například tím, že je jejich pásmo zařazeno do televizního vysílání a podobně.

Ze zákona o hromadné správě autorských práv a práv autorskému právu příbuzných vyplývá například to, že OSA je povinen v příslušném oboru zastupovat nositele práv a za užití hudby vybírat příslušné náhrady - autorské provozovací honoráře. Každému, kdo hodlá hudbu užít jakýmkoliv způsobem, doporučujeme, aby se nejdříve informoval o výši poplatků, které jsou stanoveny Tarifem OSA či Integramu, a teprve podle toho případně upřesnil svůj podnikatelský záměr.

Není žádnou výjimkou, že nepromyšlené pořádání pořadů s hudbou, většinou diskoték, (bez ohledu na konkurenci, nízkou návštěvnost a různé poplatky) vede k jejich brzkému zrušení. Tarif je stanoven tak, že znevýhodňuje provozovatele, kteří se poplatkům vyhýbají. Naopak podporuje řádné uživatele a platiče hudby.

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA Z PORADY EXPERTŮ ZEMÍ STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY K PŘÍPRAVĚ METODOLOGICKÉ PŘÍRUČKY O OCHRANĚ TRADIČNÍ LIDOVÉ KULTURY PŘED NEVHODNOU KOMERCIALIZACÍ

Pracovní porada se konala ve dnech 13. - 16. 10. 1996 ve Strážnici a zúčastnili se jí experti z Rakouska, Bulharska, Německa, Maďarska, Polska, Slovenska, Ukrajiny a České republiky.

V úvodním projevu zástupce Ministerstva kultury České republiky upozornil, že za pojmem "nevhodná

komercializace" se skrývají dva okruhy problémů: porušování autorských souvislostí s rozvojem turistického ruchu. Po něm se ujal moderování a koordinování prací porady dr. Josef Jančář, který formuloval otázku, na něž by měla odpovědět diskuse a na ní navazující činnost na přípravě Příručky.

V bloku referátů expert Bulharska (dr. Mila Santova) konstatoval a doložil na příkladu hudby, že v Bulharsku se vulgarizace prvků tradiční kultury a jejich zneužívání neobyčejně rozšířilo. Uvítal úsilí UNESCO o vytvoření mezinárodně právní normy pro právní ochranu této části kulturního dědictví a to tak, aby tato norma byla aplikovatelná i na databáze a sbírkové fondy. Expert z Polska (dr. Jerzy Chmiel) přednesl zprávu o některých závěrech CIOFF o komercializaci folkloru a o pozitivních i negativních přínosech mezinárodních folklorních festivalů v tomto směru. Badatelé z České republiky (prof. dr. R. Jeřábek, dr. J. Štika) poukázali na problém "přirozené" komercializace lidové umělecké výroby, na zneužívání vzorů a na některé podbízející formy využívání tradiční lidové kultury v národopisných muzeích v přírodě. Expert ze Slovenské republiky (dr. Anna Bujnová) přednesl referát o konkrétních formách ochrany lidové umělecké výroby na Slovensku, kde se využívá také prostředků jež poskytuje patentové právo.

Po bloku referátů vystoupili experti z Německa, Maďarska a Rakouska a rozebrali z různých pohledů otázky pojmosloví a další důležité otázky, jež lépe umožní formulovat praktické zásady, které mají být v Příručce uvedeny. Právní experti z České republiky (doc. dr. Ivo Telec a dr. J. Kuks) podali obsáhlé odborné vysvětlení mezinárodních smluv z oblastí autorských práv a práv příbuzných a vysvětlili také pojem tzv. volných děl, k nimž patří většina jevů tradiční lidové kultury. Expert z Ukrajiny (S. Kononěnková) seznámil účastníky porady s činností Centra lidové kultury Ukrajiny a navrhl - v souladu s Doporučením UNESCO z ro-

ku 1989 - vypracovat mezinárodní systém identifikace jevů lidové kultury, na něž by se měla vztahovat autorskoprávní ochrana. V závěrečném diskusním bloku se znovu konstatovala nutnost harmonizovat výklad pojmů jako je "autenticita", "lidové umění", "folklorismus" a další. Z přednesených referátů a z bohaté diskuse vyplynuly zejména tyto závěry:

1) Diskuse ukázala aktuálnost problému, jeho značnou rozlehlost, i to, že jde o problémy, jejichž řešení závisí na systému ochrany práv autorů a interpretů v jednotlivých zemích.

2) Metodologická příručka by proto měla mít formu doporučení nebo zásad, jež v rámci obecně srozumitelných pojmů umožní každé zemi upravit a konkretizovat navržené zásady v souladu s konkrétními podmínkami každé země.

3) Účastníci doporučují vypracovat předběžné definice používaných pojmů tak, aby to umožnilo harmonizovat výklad navržených zásad v souladu s Doporučením UNESCO z roku 1989 jako s jediným mezinárodně uznávaným dokumentem, dotýkajícím se tradiční lidové kultury a jejich ochrany.

4) Diskuse ukázala důležitost osvěty v autorskoprávní problematice jak v okruhu národopisců tak i v okruhu lidových tvůrců a interpretů.

5) Účastníci doporučili zpracovat dotazník, rozeslat jej expertům a na základě jejich odpovědí upřesnit obsahové zaměření Příručky. K projednání návrhu jejího textu svolají organizátoři této porady druhé pracovní jednání na 28. a 29. květen 1997 opět do Strážnice.

JIŘINA KRÁLOVÁ

V prosinci roku 1996 si odborná i laická veřejnost na východní Moravě a ve Slezsku připomenula životní jubileum paní Jiřiny Králové, vynikající znalkyně lidové kultury, zejména oděvu, nejen na moravské a slezské, ale také slovenské straně Beskyd.

Všechny články dosud publikované k jejím narozeninám uváděly velmi stručné životopisné údaje a skromnost jubilanek ani nemožňuje alespoň trochu rozšířit naše znalosti o zázemí, ze kterého tak unikátní celoživotní dílo vyšlo.

Paní Králová se narodila 9. prosince 1911 v Lazích, které jsou dnes součástí Orlové, v rodině ředitele školy. Její výchova a zejména návštěva školy pro ženské povolání ji přivedla k prvním znalostem ručních prací a zejména výšivky. Provádala se velmi mladá za evangelického pastora a následovala ho na Opavsko. Opavsko bylo také prvním regionem, kde se pokusila shromáždit alespoň torza lidového oděvu, spolupracovala při dokumentaci se Slezským muzeem, kde se podílela na vytvoření krojové sbírky. Na rozdíl od řady jiných znalkyň lidového oděvu nezůstala pouze při dokumentaci, ale snažila se své poznatky přenést do návrhů rekonstrukcí krojů pro soubory lidových písní a tanců. V polovině padesátých let se vrátila na rodné Těšínsko. V Českém Těšíně, kde od té doby žije, se stala díky svým pozoruhodným znalostem, neúnávnému pátrání po dokladech tradičního způsobu života, ochotou spolupracovat a dát k dispozici vše, čeho se dopátrala, skutečnou autoritou. Své

opavské zkušenosti s dokumentací a muzejním sběrem hmotných artefaktů zúročila při zakládání českotěšínské krojové sbírky, kterou obohatila o celé soubory dokladů. Vzhledem k absenci odborného správce sbírky si sama osvojila řadu tradičních technik, sbírala vzory pro výšivky, střihy oděvních součástí, aby všechny tyto znalosti dala do služeb restaurování nasbíraných artefaktů. Neúnávná práce v terénu, téměř každodenní styk se ženami, které ještě pamatovaly starší podobu kroje a jeho výzdobu, mimořádná pečlivost v pořizování záznamů včetně kreseb jí umožnila již od roku 1957 publikovat první stati věnované lidovému oděvu na Těšínsku. Pro muzejní pracovníky i členy řady souborů lidových písní a tanců se stala na téměř čtyřicet let osobností, nikoliv zainteresovanou pouze na svých výzkumech a dokumentaci. Lidský přístup a vzácné pochopení pro potřeby podiových vystoupení ji přivedly k vytváření odborně fundovaných rekonstrukcí krojových kompletů z regionů Těšínska, Opavska a Orlovska, které pak využívaly národopisné skupiny pro svá vystoupení. Dodnes se můžeme setkat s těmi, které navrhla a často sama zhotovila.

S aktivitou paní Králové jsou od samého počátku spojeny také národopisné slavnosti v Dolní Lomné - "Slezské dny". Pro řadu odborníků, ale i laiků byly mimořádným zážitkem její "krojové přehlídky", v prvních letech inspirované zejména kresbami Josefa Mánesa, na kterých zachytil některé podoby pracovního i svátečního šatu žen a dívek. Na podiu se před zraky diváků objevily ženy s batohem na zádech, v loktuši či plachetce, jako by Mánesovy skici ožily nejen v posta-

vách, ale také pohybu. Přínos paní Králové k prezentaci oděvu dnes již zaniklého je průkopnický a již má řadu následovníků.

Osmadesátá léta jsou obdobím, kdy publikovala řadu svých zásadních textů, uzavírajících dlouhodobé putování za lidovým oděvem. O jejich obsahu svědčí také názvy: např. *Putování za lidovým oděvem ve Stonavě* (1988), *Z putování za lidovým oděvem na Těšínském Slezsku* (1975), *Putování za lidovým oděvem v Rychvaldě a okolí* (1991).

Přehled odborné činnosti paní Králové obsahuje vedle publikovaných materiálů také spolupráci na řadě televizních filmů, z nichž jeden pod názvem *Ruce pro krásu* je věnován jejímu dílu (1974), rekonstrukce osmi krojových typů ve variantách sváteční, obřadní a pracovní a to mužské, ženské i dětské, přípravu řady výstav, metodickou spolupráci se soubory a kulturními institucemi. Zvláštní význam z hlediska rozsahu celoživotního díla a jeho uchování má její spolupráce s Muzeem Těšínska. Vedle podílu na tvorbě textilní sbírky se zúčastňovala po mnoho let na práci sbírkové komise, připravovala pro muzeum výstavy, semináře, přednášky. V roce 1994 se také rozhodla celou svou velmi obsáhlou sbírku včetně zápisů z terénu, dokumentačních kreseb a dalších záznamů muzeu darovat. Pro muzejní pracovníky nastala neobyčejná doba: po téměř dva roky s výjimkou období, kdy to nemoc paní Králové nedovolovala, ji navštěvovala správkyně textilní sbírky, aby postupně krok za krokem přebírala nespočetné krojové artefakty, vzorníky, rozpracované výšivky, ukázky materiálů, šperky, fotografie, kresby, terénní zápisy.

SPOLEČENSKÁ KRONIKA

Jen za rok 1994 byly převzaty původní krojové součástky včetně těšínských šperků, rekonstrukce krojových kompletů, domácí textilie, drobné textilní předměty, ukázky výšivek a dalších výzdobných technik, ale také šaty, které si pro svou potřebu zhotovila inspirována střihy a výzdobou tradičního oděvu. Tato její, dnes málo známá a dokumentovaná tvorba by si zasluhovala zvláštní pozornost, neboť módních tvůrců jejich znalostí i invence najdeme velmi málo. V loňském roce a také letos spolupráce na předávání materiálů pokračuje.

Jistě každý, kdo je s tímto nezištným gestem paní Králové seznámen, obdivuje její prozíravost uchovat nezměrné bohatství pro další generace, předat nezištně kulturní instituci vše, co nashromáždila za více jak padesát let terénní a dokumentační práce. Není takových mezi námi. Domnívám se, že dárek, jaký dala paní Králová všem milovníkům lidové kultury na Těšínsku, je takového významu, že řici jakákoliv slova díky nemůže vyvážit význam, jaký bude mít její celoživotní dílo pro kulturní dějiny regionu. Zdá se, že jubilantka obdarovala, jak bylo její zásadou, nejvíce jiné, než aby byla obdarována sama.

Řada hostů národopisných slavností v Dolní Lomné si každoročně vzpomene na ženu, která po mnoho let, i těch nejtěžších, vstupovala na podium před hlavním pořadem, oblečena do slavnostního těšínského kroje a na rukou nesla na bílé plachtetce velký pecen chleba - symbol pohostinnosti. Její úcta k chlebu zastupujícímu zde tradici předávanou mnoha generacemi byla patrná z každého gesta, ať už na podiu stál jakýkoliv potentát. Vždy se nejprve obrátila k obecenstvu, poklonila

se a v té úkloně bylo vše, co ji spojovalo a spojuje s krajem, kde prožila svůj život: úcta, láska a obdiv ke všemu co ruce jeho obyvatel vytvořily. Stejně pocity máme i ve chvíli, kdy jí přicházíme přát k narozeninám.

Jiřina Veselská

PANU REDAKTOROVI K NAROZENINÁM (k 75. narozeninám Jaromíra Nečase)

Jaromír Nečas patří k těm, tělem i duchem neuvěřitelně mladým lidem, u kterých jejich skutečný věk mnohé překvapí. Stále plný energie a nápadů burcuje a "úkluje" své okolí,

nechybí téměř na žádném folklorním festivalu, vystoupení, soutěžní přehlídce a jako jejich častý autor či režisér je také citlivě naplňuje. Není žádným staromilcem, právě naopak - horuje pro nové, moderní a světové hudební i kulturní proudy a vnáší je do své práce. Pro jeho vrozenou skromnost se o něm nedočtete téměř nic. O sobě mnoho nemluví, raději píše o jiných. Zkusíme to proto při této příležitosti napravit:

Narodil se 21. 2. 1922 v Kyjově, Mládí prožil ve Strážnici v letech 1935 - 42 studoval gymnázia v Bučovicích a Brně a poté absolvoval hudební skladbu na brněnské konzervatoři (1942 - 49). Studoval také hudební vědu na filozofické fakultě v Brně (1945 - 49) a své vzdělání prohloubil ročním studijním pobytem v Anglii (1947 - 48). Do svého nástupu do Čs. rozhlasu v Brně byl ve svobodném povolání a jako hudební skladatel a upravovatel pracoval např. pro brněnské Křesadlo, Městské divadlo v Jihlavě. V této aktivitě pokračuje i v současnosti (např. v pražském Národním divadle či Divadle na Vinohradech). Jeho cesta za lidovou písní započala v roce 1941 ve Slováckém krúžku v Brně, kde začal hrát na cimbál, na který se učil u Jaromíra Běhunka. V roce 1948 se stal po Antošovi Frolkovi instrumentalistou v Moravském tanečním a pěveckém sboru a současně byl vedoucím cimbálové muziky souboru Radost a když v roce 1952 nastoupil na místo redaktora populární hudby, začal hrát na cimbál v BROLNu. Patřil k jeho zakládající generaci, byl členem jeho umělecké rady a dlouholetým upravovatelem lidových písní. To je však teprve počátek jeho aktivit. Od roku 1960 působil jako stálý poradce souboru Břeclavan a od roku 1972 jako

cimbalista Brněnských gajdošů. Vyučoval etnomuzikologii na JAMU v Brně (1966 - 69), nauku o lidové písni na brněnské konzervatoři (1977 - 1982) a hru na cimbál na ZUŠ v Kyjově a Hodoníně. Při tom všem byl však stále především hudebním redaktorem. Popmusic dělal až do roku 1970 (v letech 1966 - 1970 byl také dramaturgem Orchestru Gustava Broma). Do rozhlasu přivedl zpěváky, jako byl Petr Ulrych a jeho skupina Vulkán, sestry Marta a Tena Elefteriardu a celou plejádu brněnských beatových skupin. Po celou dobu však "fušoval" do folklóru jako muzikant, upravovatel a autor pořadů. Coby rozhlasový pracovník absolvoval kromě prvních dvou ročníků (kdy byl v Anglii) všechny strážnické festivaly. V 60. letech se do jejich přípravy aktivně zapojil: podílel se na činnosti programové rady, je autorem a režisérem mnoha pořadů a spolupracovníkem fonotéky Ústavu lidové kultury ve Strážnici. Redaktorem folklorního vysílání byl od roku 1970 až do svého odchodu do důchodu (1985). Ze své práce i stálého a těsného kontaktu s hudebním podhoubím folklorního hnutí na jižní Moravě čerpal při přípravě více než třiceti LP a CD s nahrávkami lidové hudby, které byly vydány nakladatelstvím Panton a Supraphon. Můžeme bez nadsázky říct, že Jaromír Nečas výrazně ovlivnil vývoj mnoha sólistů a muzik interpretujících folklor a lžící vrchovatou přispěl k popularizaci nejen folklorního hnutí, ale celé lidové kultury vůbec.

Závěrem jen několik slov: úplný výčet aktivit Jaromíra Nečase je vpravdě nemožný a všechno výše uvedené je pouze chabým pokusem gratulantky, která až při psaní zjistila, co si nadrobila. Takže raději přímo k věci.

Všechno nejlepší k narozeninám, pane redaktore.

Lucie Uhlíková

Ženy ho oslovují "Jarku", chlapi "Jaryne". Pro "čierného brata", cimbalistu Jána Gašpara Hriska z Očové to býval "Jaryno".

Pro oslovování žen má vlastní hierarchii. Řekne-li některé "spanilá", je všechno v nejlepším pořádku. Oslovení "vážená", to už je k zamyšlení. A všechna ostatní pojmenování - to je na reparát!

Jistě už kdysi dávno vymyslel pohádkový vypravěč "mlsného kocoura". Kdyby ne, musel by to udělat dnes, pro našeho jubilanta. Ten totiž své sympatie (hlavně té něžnější polovině) dává neskrývaně najevo obdobným nekompromisním způsobem.

V brněnském rozhlasu se objevil už před čtyřiceti čtyřmi lety a hned ho zde bylo plno. Vedle taneční muziky se dal i na folklór a do spolupráce s literáty. Mimo rozhlas spolupracoval s podlužáckým Břeclavem i s pořadateli okolních krajových festivalů. Je výborným cimbalistou (i učitelem!) a byl i jedním z prvních autorů právě založeného Brněnského rozhlasového orchestru lidových nástrojů.

Shrnuto a podtrženo: Jaromír Nečas, donedávna výrazná osobnost brněnské rozhlasové hudební redakce, publicista, pedagog, cimbalista a hudební skla Datel! (tak ho kdysi označil věhlasný primáš Jožka Kubík). V rozhlasu houževnatý pracovník, muzikant a kamarád. To snad už stačí?...

Jaryne, byť zdravě!!

Antonín Jančík

Když se před lety realizoval na strážnických slavnostech pořad hanácké opery Jora a Manda, "oblažoval" autor programu Jaromír Nečas členy programové rady tvrdohlavým požadavkem, aby se představení uskutečnilo v nedostavěném objektu stadionu Zámek, jehož rozestavěná konstrukce čněla ke strážnickému nebi nehnuté pěknou řádku let. "... nebude třeba velkých úprav, keře a kopřivy zase tolik vadit nebudou..." - v tomto duchu se nesla jeho argumentace k velkému obveselení spolupracovníků a ke stejné velké nevoli těch, kteří více, či méně byli za stav rekonstrukce zodpovědní. Pořad se nakonec uskutečnil ve skanzenu v areálu parku - na voze. Tím byla jedna kapitola netradičních nápadů autora úspěšně uzavřena.

Za podobnými, neformálními připomínkami se téměř vždycky skromně skrýval dnes již dlouho "bývalý v rozhlasu" Jaromír Nečas, kterého i slavný horňácký primáš Jožena Kubík vzácně kouzelně oslovil v adrese "Pan Skla Datel Nečas". Jen fakt, že výčet jeho neuvěřitelných životních aktivit na poli rozhlasu, i režijní interpretační, skladatelské, pedagogické a novinářské práce (atd., atd.), by zabral podstatnou část stránek tohoto časopisu, mne vede k tomu, abych připomněla a poděkovala alespoň za téměř patnáctiletou osobní spolupráci na poli osvětovém. Okresní kulturní střediska v Uh. Hradišti, Hodoníně, Břeclavi i v Praze se neobešla bez jeho spolupráce v odborných porotách či tvorbě zajímavých vzdělávacích programů.

Snad kraj dobrého vína dodal energii a tvůrčí nápady tomuto věčně mladému "provokatérovi", který dokáže zaktivizovat nejen své spolupracovnice,

SPOLEČENSKÁ KRONIKA

ale i protivníky. Snad naplňují jeho život také početní přátelé, muzikanti i posluchači. Život, který nebyl vždycky lehký, zato však tvořivý a bohatý.

Šťastný vítr do dalších let!

Anna Maděříčová

JOSEF BENEŠ OSMDESÁTNÍKEM

Mezi šťastné osobnosti jež se dožily osmdesátky a i v tomto věku zůstaly aktivními tvůrčími pracovníky patří i PhDr. Josef Beneš, CSc., "pražák" ze slováckého Vlčnova, učitel výtvarné výchovy a grafik, který se více než polovinu svého dosavadního života věnoval muzeologii a etnografii.

I když mnoho údajů z jeho života, včetně bibliografie jeho prací, bylo publikováno v řadě odborných časopisů u příležitosti jeho osobních "kulatých" jubileí, pokládám za užitečné znovu připomenout Benešův přínos české muzeologii a národopisu a ocenit jeho neutuchající tvůrčí aktivitu.

Josef Beneš se narodil 1. 3. 1917 ve Vlčnově a vystudoval se značnými finančními obtížemi - jak už to tehdy u chlapců z chudších vesnických rodin bývalo - gymnázium v Uherském Brodě a výtvarnou výchovu na pedagogické akademii v Brně. Prožitek tradičního řádu vesnického života, výtvarné zájmy spolu s vlnou poválečného zájmu o tradiční kulturu a folklor, přivedly mladého učitele k aktivní práci v uherskobrodském muzeu. Brzy na sebe upozornil publikovanými zprávami a studii - především z oboru národopisné muzeologie - a už v roce 1956 se stal odborným pracovníkem pro

muzea na ministerstvu kultury, kde pracoval až do roku 1982. Více než sedmi sty studií, článků a zpráv patří

k zakladatelské generaci novodobé české muzeologie, již od roku 1961 do roku 1982 přednášel na filosofické fa-

kultě Karlovy university, a již ještě v současné době přednáší na Slezské universitě v Opavě. Téměř 200 publikovanými pracemi o tradiční kultuře na Slovácku si zajistil významné místo v moravském národopise. Benešovu heuristickou a sběratelskou aktivitu dokládají soubory textů, fotografií a kreseb o lidových krojích a stavbách na Slovácku, zejména na Uherskobrodsku, uložených jak ve studijním archivu Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě, tak i v dokumentaci Ústředí lidové umělecké výroby (nedávno nepochopitelně zrušeného ministerstvem kultury). K jubilantovi však neodmyslitelně patří i rozsáhlé grafické dílo. Jeho kolorované kresby, exlibris a novoročenky jsou součástí sbírek uherskobrodského muzea, ale převážně jsou roztroušeny mezi stovky jeho přátel a milovníků folkloru. Nedávno věnoval vybranou kolekci svých kreseb hudců, zpěvaček a verbířů v uherskobrodských krojích také Ústavu lidové kultury ve Strážnici.

Josefa Beneše nesvedla rozsáhlá sběratelská a publikační činnost k abstraktivnímu suchému popisu zkoumaných jevů. Naopak díky svému citovému připoutání ke kraji v podhůří Bílých Karpat se aktivně zúčastnil organizování regionálního kulturního života ať jako poradce folklorních souborů nebo publicistickými úvahami ve Slováckých novinách, v Malovaném kraji a jinde. V nich se vyznává ze své lásky k tradicím lidové kultury a z obdivu k prosté kráse, která vzešla z těžké dřiny na polích a vinicích, ve stodolách i ve chlévech, z práce tak namáhavé, že si to dnes už málokdo dovede představit.

Prožil tradiční řád života na slovácké vesnici a tento prožitek mu byl jedinečnou příležitostí k pochopení

podstaty systému hodnot, vztahů a práce, vycházejících z úzkého sepětí s přírodou a nemilosrdně ovládajících životní styl vesnice. Proto ve svých článcích nabádá k poznávání a uchovávání prvků tradiční kultury a folkloru, jež by se měly stát skromnou ale o to vzácnější součástí našeho kulturního dědictví. Jubilant vyjadřuje svůj vztah k tradiční kultuře v závěru svého článku Já a můj svět: "... *jsem okouzlen tím, co generace minulé vytvořily pro nás i ty budoucí: obrovské dílo, jež vede ke skromnosti nad tím, co dáváme do základů budoucnosti my v současné době honby za penězi, technickými zázraky, krátkodobými prožitky a nikdy neukojenými touhami.*"

Josef Jančář

VZPOMÍNKA NA ARCHITEKTA ANTONÍNA KURIALA

Tralou a technicky nejvýznamnější součástí dokumentace lidového stavitelství na Moravě je plánová a fotografická dokumentace, uskutečněná po druhé světové válce pod vedením profesora brněnského Vysokého učení technického Ing. arch. Antonína Kuriala. Podle jeho metody byl zpracován přehled o dochovaných lidových stavbách na Moravě, zahrnující 3324 objektů, z nichž 561 bylo podrobně a podle jednotné metody zpracováno v dosud nevídané detailní podobě. Fotografie, geometricky přesné půdorysy, řezy a nárysy, uložené dnes v archivu lidových staveb v Památkovém středisku v Brně, jsou dnes už nenahraditelným zdrojem poznání vývoje lidového stavitelství na Moravě.

Profesor Kurial se narodil 22. září 1907 v Břeclavi. Své dospívání trávil na severní Moravě, maturoval na reálce v Ostravě a po maturitě studoval obor architektury a pozemního stavitelství na Českém vysokém učení technickém v Brně. Zde byl žákem Jiřího Krohy a už v době studií se stal členem Levé fronty. I když se brzy účastnil různých architektonických soutěží, kulturní veřejnost na sebe upozornil svými scénickými návrhy. Přesto však středem jeho zájmu byly nové postupy ve stavebnictví, jak ukazují jeho projekty staveb se zavěšenými střechami a pnutími konstrukcemi, o jejichž realizaci mohl teprve snít.

V roce 1940 ho upoutala soutěž na vypracování vzorových zemědělských usedlostí. Kurial se jí zúčastnil úspěšnými návrhy typů usedlostí pro okolí Luhačovic. Když brzy na to vypsala Česká akademie věd a umění "grant" na výzkum lidových staveb v Čechách a na Moravě, pochopil jak zajímavý a potřebný je to studijní i dokumentační úkol. Kurialovi zde ovšem nešlo jen o dokumentaci zanikajících objektů, nýbrž především o vysledování vývojových proměn lidového stavitelství v materiálu a konstrukci, v prostorovém uspořádání, v provozním řešení a nakonec i ve výtvarné formě. Vědecká hodnota práce je i v tom, že pro tuto dokumentaci vypracoval zvláštní metodu, záležející v jednotnosti měřítka a v přesnosti plánové dokumentace, umožňující objektivní komparatistiku. Teoretické závěry, k nimž Antonín Kurial došel a jež přednesl v řadě přednášek, jsou důležité nejenom z hlediska památkového a dokumentačního, ale přispívají i k pochopení filosofické orientace moderní společ-

FESTIVALY

nosti, k "zařizování se člověka ve světě." Žádná významnější národopisná práce o lidovém stavitelství na Moravě se dnes neobejde bez dokumentační databáze, jejíž základy vytvořil Ing. arch. Antonín Kurial, jehož nedožitě devadesátiny letos s úctou vzpomínají i národopisci.

Josef Jančář

FESTIVAL V LOTYŠSKU

Bylo zajímavé nahlédnout do života běžných lotyšských folklorních souborů a do země, kterou málo známe, jak se mi podařilo v červenci 1996 při zájezdu Slovákého krúžku z Brna na festival Sadancis 96 v městě Gulbene. Dějiště festivalu je okresním městem v severozápadní části země, asi 160 km od Rigy. Má něco více než 10.000 obyvatel, už ve 13. století zde byl připomínán hrad a osada, ale městem se stalo až v 19. století, v souvislosti s vybudováním železniční tratě.

Festival letos vstoupil do druhého ročníku a jeho pořadatelé mají ctížádost, aby se stal jedním z předních folklorních festivalů Lotyšska, ale zdá se, že se jim to příliš nedaří. Podle původních informací se měly festivalu zúčastnit soubory z Belgie, Litvy, Estonska, České republiky a soubory domácí. Ještě před naším příjezdem odřekly účast soubory z Belgie a Litvy, estonský soubor, se kterým se najisto počítalo a měl druhý den festivalu dokonce připraveno slavnostní uvítání, nepřišel. A tak nakonec na festivalu účinkovaly jen soubory lotyšské a soubor našeho krúžku.

Festival se odbyval ve třech místech gulbenského okresu, vzdálených od sebe asi 20 km: v Lejasciems, Gulbene a Jaungulbene. Velmi příjemným překvapením pro nás byly amfiteátrové scény - rozměrné, umístěné ve vhodném přírodním prostředí, kromě Jaungulbene s dostatečnými šatnami. Jejich zvláštností je stupňovitý prostor v pozadí, určený pro vystoupení velkých pěveckých sborů. Amfiteátry mají samy o sobě dobrou akustiku, posílenou ještě dobrým zvukovým zařízením.

Setkali jsme se tu s pěti lotyšskými soubory. Čtyři z nich byly z gulbenského okresu (a brzy jsme zjistili, že mají jedno umělecké vedení v profesionálce, paní Dainuvite Putnina), pátý z Ogres, města poblíže Rigy. Všechny jsou více či méně poznamenány sovětským pojetím jevištního zpracování tanečního folkloru, všechny také uvádějí skladby profesionálních choreografů. Snad to vyplynulo z místních podmínek (jedna umělecká vedoucí), že často vystupovaly dva i tři společně v jedné skladbě, takže někdy bylo na scéně i 25 párů. Soubory jsou vytančované, ale jejich projev je místy poněkud akademický. Nejpřirozeněji působily v tancích žertovných, které také obecenstvo vděčně přijímalo. Ale přijímalo kladně všechna vystoupení domácích souborů, bylo zjevné, že jim fandí.

Folklorní hnutí je tu stále ve státní péči, tzn. že soubory pracují pod zřizovateli - kulturními domy, které jim zajišťují podmínky, takže někdy v rámci svých rozpočtů a prostorových možností. Stát prostřednictvím okresního kulturního odboru, který je rozpočtově přímo navázán na lotyšské ministerstvo kultury, také financoval celý festival, jehož řízení bylo v rukou pracovníků odboru a okresního kulturního domu. Tedy

situace, kterou u nás známe už jen z minulosti.

Přijati jsme byli velmi srdečně, až dojmavé bylo, že při nejrůznějších příležitostech, nejen při vystoupení, za námi přicházeli dospělí i děti s kyticemi a kytičkami. Pochopili jsme, že jsou vděční za každou návštěvu ze zahraničí, o níž mohou předpokládat, že přišla nezištně, aby je i jejich zemi poznala.

Jan Miroslav Krist

IV. MEZINÁRODNÍ FESTIVAL DĚTSKÝCH FOLKLÓRNÍCH SOUBORŮ ZEMÍ STŘEDNÍ EVROPY, LUHAČOVICE 13. - 15. 9. 1996

Luhačovice se svými přírodními krásami, architektonickými hodnotami a proslulostí lázeňské péče více než sto let náleží ke klenotům naší země. Přitahovaly svým neopakovatelným půvabem význačné osobnosti našeho kulturního a uměleckého života a také daly naší vědě osobnost evropského významu, profesora Dr. Antonína Václavíka. A právě profesor Václavíkovi a jeho rodnému místu, Pozlovicím, byl dedikován letošní mezinárodní festival dětských souborů. Sté výročí od narození profesora Antonína Václavíka a založení školy v Pozlovicích, které jsou s Luhačovicemi těsně svázány a kam profesor Václavík před jeho středoškolskými a posléze vysokoškolskými studii národopisu docházel, jsou vynikajícími podněty pro náplň a orientaci festivalu.

Jako zlatá nit se festivalem dětských souborů vinuly připomínky života a díla

profesora Václavíka, jeho národopisné činnosti v muzeích, i na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně kde přednášel národopis. Dětské soubory reprezentovaly země, nebo regiony, k nimž měl Antonín Václavík zvláštní vazby; Polsko, jižní Slovany zastupovali Slovinci, Slovensko, k němuž měl dr. Václavík mimořádně vroucí vztah, zastupovaly děti z Martina. Nejvýznamnější podíl na programu festivalu však měly děti z Čech a Moravy, zvláště však z kraje, jemuž Antonín Václavík věnoval svoje rozsáhlé monografické dílo Luhačovské Zálesí, celou řadu studií o lidovém zvykosloví, výročních i rodinných obřadech a zvycích a publikace o lidovém umění. Domácí soubor "Luhačovské Zálesí" souboru Slavičánek ze Slavičína, Barvínek ze Zlína představovaly živou tradici, čerpající z rozsáhlého Václavíkova díla i z badatelských výsledků jeho spolupracovníků a následovníků. Děti, předvádějící písně, tance, hry a zvyky působily velmi přirozeně a samozřejmě. Z programu dětských her a dětského folkloru vůbec poněkud vybočovalo podání tanců a písní polské souboru, které se opíralo o vysokou techniku a náročnou choreo- grafickou stavbu tanců a jistým způsobem aplikovalo taneční kreace, které známe od polských souborů dospělých. Leč právě toto umělecké podání tanečního a hudebního folkloru dospívající mládeží se setkal u obecnosti se značným ohlasem.

Program rozdělili jeho autoři a pořadatelé do čtyř dnů. Slavnost, připomínající stoleté otevření školy v Pozlovicích ve čtvrtek večer otevřela důstojným způsobem Mezinárodní festival. Ten pokračoval v pátek dopoledne i odpoledne představeními pro

školy v Luhačovicích a nejbližším okolí a pro malé pacienty. S překvapením jsme konstatovali, s jakým zájmem a pochopením sledovali dětské diváci nejen umělecký program, podávaný s velkou vervou, ale také vzpomínky na jejich rodáka, profesora Václavíka, což vyžadovalo od dětského publika na začátku školního roku značné soustředění. Sobotní průvod se pro nepříznivé počasí nemohl uskutečnit a také odpolední slavnostní program, jehož se zúčastnila celá řada významných hostů museli organizátoři přesunout z lázeňského náměstí, kde obvykle bývá uspořádán, do sálu Kulturního domu. Každá stinná stránka má však také svoje pozitiva. Diváci měli možnost bližšího kontaktu s dětmi a účinkující na jevišti, které již měli vyzkoušené z předcházejících představení, podávali suverénní výkony po zásluze odměňované bouřlivým potleskem. Bylo nám líto, že pro časový rozsah programu neměly poslední soubory již tolik diváků, jako tomu bylo na počátku.

Společenský večer a vůbec, všechna setkání dětí mimo program, přinesla radost všem, kdož se jich zúčastnili. Vzájemná výuka tanců a společný rej se vždy setkávají s velkým ohlasem u dětí a patrně také u jejich vedoucích.

Neděle již patřila pouze českým souborům a jejich umění v přehlídce uspořádané pro návštěvníky lázní, pacienty a diváky z okolí Luhačovic. S obecností se v neděli odpoledne rozloučily také zahraniční soubory ze Slovenska, Polska a Slovinska. Považujeme za obdivuhodné, že se garantovi festivalu paní Věře Haluzové, tvůrkyni libreta a umělecké koncepce jednotlivých programů, duši festivalu, podařilo připravit a realizovat toto dílo. Zároveň je třeba vyzvednout v časech

vládnoucího pragmatismu zájem projevovaný Obecním úřadem v Pozlovicích, Městským úřadem v Luhačovicích, Ředitelstvím lázní Luhačovice, Okresním úřadem ve Zlíně, náměstkem ministra kultury o uspořádání a zaštítění festivalu pořádaného Folklorem sdružením České republiky s mimořádně vysokým finančním nákladem. Patrně si všichni garanti uvědomili, že to, co je investováno do dětí, jejich vzdělání a kulturního rozvoje patří k investicím nepomíjivým a návratným.

Věra Kovářů

UHERSKOHRADIŠŤSKÝ FESTIVAL NÁSTROJŮ LIDOVÉ HUDBY

Ve dnech 11. a 12. října 1996 se uskutečnil v Uherském Hradišti už 6. festival hudebních nástrojů lidových muzik, doplněný autorským čtením členů Českého PEN klubu. Jaromír Nečas, duchovní otec tohoto festivalu, napsal v programové skládávce, že nebýt vína, svět by zešedl, a že nejvíce se hraje a zpívá ve vinorodých krajích. Protože účinkující byli vybráni právě z takových krajů, navrhl dát letošnímu festivalu název *Oviněné instrumenty*.

Vinorodé Mělnicko zastupoval soubor kpt. Jaroše z Mělníka, Slovácko vynikající Varmužova muzika ze Svatobořic - Mistřina, cimbálová muzika Lůčka z Kudlovic se svým mužským sborem, a sólisté František Studénka z Tvrdonic a Jan Hajný ze Svatobořic - Mistřina. Z nejbližšího zahraničí se představila cimbálová muzika Skalčan ze Skalce na Slovensku, z Maďarska

FESTIVALY

vynikající skupina FIX - STIMM z Gödöllő a zahraniční část uzavírala trojice Ukrajinců, z nichž exceloval cimbalista Ivan Kavaciuk.

První den festivalu zahajovali už dopoledne zahraniční účastníci v Klubu kultury v Uherském Hradišti výchovným koncertem pro žáky a studenty hradišských škol. Večer na zámku v Buchlovicích vystoupili zahraniční hosté - spolu s Folklorním studiem Buchovice - na Besedě u cimbálu, zatímco ve Slovákce bůdě v Uherském Hradišti probíhalo autorské čtení PEN klubu jako specifický přívažek programu, pro nějž přídavné jméno festivalový je poněkud nadnesené.

Šestý uherskohradišský festival hudebních nástrojů byl v podstatě jediným koncertem, doprovázeným skromnými kulturně společenskými aktivitami ("muzicírování" na náměstí, přijetí zahraničních hostů u starosty města, autogramiáda členů PEN klubu). Tento koncert se však stal hlubokým kulturním zážitkem pro naplněný sál Klubu kultury.

Cimbálová muzika Lůčka z Kudlovic, oblíbená nejenom na Uherskohradišsku, svým spontánním projevem vytvořila na úvod příznivou atmosféru pro vystoupení mladého hudebního souboru Jarošovci z Mělníka, který tvořili převážně žáci základní umělecké školy. Po matenících a lyrických hudebních projevech Jarošovců vtrhla na jevišti bouře východomaďarských tónů houslí, violy, kontrabasů, cimbálu a tarogata skupiny FIX - STIMM z města Gödöllő, interpretující hudbu převážně z oblasti Transylvanie. Následující vzpomínka členů PEN klubu na nestora spisovatelů a milovníka lidových písní Jaromíra Tomečka byla dramaturgicky dobře načasovaným

oddechem. Písně ukrajinské skupiny Pisanka a zejména strhující výkon cimbalisty Ivana Kavaciuka znovu strhly obecenstvo k bouřlivému potlesku. Před přestávkou tohoto tříhodinového koncertu vystoupila muzika Skaličanu, již zajímavě doplňovala reprodukce zpěvu slavného skalického rodáka, národního umělce dr. Janka Blaho.

Po přestávce se zmocnili obecnstva Varmužovci. Tato muzika, jež vyrostla z tradice rodového muzikanství z jižního Kyjovska, dnes patří svou harmonickou invencí a intonační vyťříbeností mezi hudebně nejkvalitnější skupiny tradiční lidové hudby na Moravě. Doprovázející zpěv maminky Heleny a dcery Kateřiny svou intonační čistotou a hlasovým zabarvením ještě zvýraznil úspěch tohoto vystoupení. Po Varmužovcích znovu zaujala ukrajinská Pisanka svým druhým vstupem. Do "hudební lázně" koncertu byl poněkud neústrojný a dlouhý vstup PEN klubu, takže další vstup maďarské FIX - STIMM skupiny přinesl do sálu nové oživení. Tak jako v závěru první části koncertu i v závěru jeho druhé části zazněl z reproduktoru známý zpěv - tentokrát "Vínečko" Jožky Severina, jež spolu s muzikou a sborem Lůčky z Kudlovic doplnil velice vhodně podlužácký zpěvák František Studénka z Tvrdomic. Nevтіravé, s citem pro lidové tradice a jakoby s nadhledem lidové moudrosti moderoval celý koncert herec brněnského Ha divadla Břetislav Rychlík.

Zmíněný koncert měl ve svém celku vynikající úroveň, dobrou návěstěvnost a patří jistě k nejlepším akcím Klubu kultury v letošním roce. Není pochyb, že námět festivalu - péče o lidovou hudbu a její specifické

SEMINÁŘE

nástroje - je nosný a potřebný. Vyžaduje ovšem vynaložit mnohem větší aktivitu při naplňování tohoto poslání festivalu, který je třeba rozšířit o další výchovné koncerty, diskuse i semináře o tom jak chránit tuto část národního kulturního dědictví a jak pro ně získat zejména mládež.

Josef Jančář

ČESKÁ LIDOVÁ KULTURA A STŘEDNÍ EVROPA

byl název mezinárodní konference pořádané Ústavem etnologie Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Nadací kulturního dědictví ve dnech 20. - 21. května 1996.

Před časem byla na stránkách časopisu Dějiny a současnost ukončena diskuse historiků na téma, zda se zúčastňovat odborných konferencí vždy, nebo pouze s připraveným referátem, zda nechybí autokritika vystoupení, zda jsou taková jednání pro kvalitu historické práce přínosná, není-li jich příliš mnoho apod.

Zdá se, že i etnografická periodika by měla otevřít takovou diskusi, neboť seminářů, sympozií, konferencí přibývá, na mnoha z nich se podílí štedří sponzoři, ale ne vždy můžeme my sami zcela spravedlivě říci, v čem byl jejich přínos a jakým způsobem posunuly naše vědomosti kupředu. Snad málokdy provokovalo jednání etnografů tolik podobných otázek, jak příprava a program nadepsané konference. Jistě také proto, že jejím organizátorem byla vysokoškolská katedra, připravující nové adepty oboru.

Zatímco počet příspěvků přihlášených do jednání 4 sekcí: České země a

střední Evropa; folklór; etnické procesy; etnografie a muzejnictví byl impozantní - celkem 65 titulů, neznamenal množství vše. Dramaturgie jednání v sekcích, jejichž obecnost se neměnila, neboť jednání neprobíhalo paralelně a mělo do počátku časový skluz, byla zřejmě značně podceněna. Také eliminace přihlášených příspěvků (bylo nutné zaslat synopse v předstihu) - s ohledem na ty, které zůstaly, měla zřejmě absenci. Programy spolu s tezemi příspěvků nebyly rozeslány předem, zřejmě by řadu přihlášených o účasti odradily. Nemělo by se také stát, že příspěvky nebudou řazeny do tematických bloků, ale podle příjmení autorů. Tato skutečnost, na první pohled velmi demokratická, byla pro jednání jistou záhubou. Často rozmělněná sdělení se tak ocitla vedle erudovaných, propracovaných a pak i zpravidla velmi hutných a sdělných příspěvků. Diametrálně odlišná témata, autoři nerespektující ani v nejmenším minimalizovaný čas vyhrazený pro své vystoupení se spolu s pozdě dodanými tezemi podepsaly na nekázní publika.

Mohlo by se zdát, že očekávání spojovaná účastníky s ohlášeným tématem konference, byla zcela zklamána. V jednom ohledu určitě ne: často zehráme na to, že ačkoliv je pro řadu z nás kontakt s kolegy z jiných institucí mimořádně přínosným, a takových příležitostí stále ubývá, nemohli jsme si v tomto případě stěžovat. V tomto případě bylo však příležitostí dost. Název jednání přilákal totiž do Prahy mnoho etnografů z muzeí, škol i těch, kteří již užívají odpočinku, vždyť nabízel téma, které všechny zajímá, které se mělo jistě stát vizitkou úrovně naší teoretické přípravy k pojmenování místa naší kultury obecně a lidové

zvláště, v kulturním kontextu okolních zemí.

Také organizátoři s touto skutečností počítali - v úvodu tezí deklarovali, "že odborný a společenský význam konference je nesporný. Akce tohoto druhu může významně přispět k posílení obecné informovanosti o aktuálním stavu výzkumu v oboru a zároveň aktivizovat vědomí profesní identity." Po vyslechnutí většiny referátů by nezaujatý jistě a zaujatý spravedlivě musel konstatovat, že úroveň informovanosti byla matná, rozpačitá a rozhodně ne fundovaná. Že by národopis byl více hnutí než věda, jak tvrdil již Zdeněk Nejedlý? Konference skončila, ale otazníky zůstávají.

Jiřina Veselská

18. SVĚTOVÝ KONGRES SPOLEČNOSTI PRO VĚDU A UMĚNÍ V BRNĚ

V srpnu 1996 konal se již 18. světový kongres Společnosti pro vědu a umění (SVU), která byla založena v roce 1958 ve Washingtonu v USA jako nevydělečná, nepolitická organizace. Sdružovala české a slovenské vědce, umělce a jiné významné osobnosti, kteří po roce 1948 žili v emigraci v řadě zemí světa.

Po dlouholeté činnosti společnosti v exilu, zaměřené na rozvoj a propagaci české a slovenské vědy a kultury zejména na akademické úrovni, již tři poslední kongresy se konaly v České republice. 18. kongres se uskutečnil ve dnech 26. - 29. srpna 1996 v Brně pod názvem "Symbióza v poznání, věda, technika a umění", ve spolupráci s Ma-

sarykovou univerzitou, Vysokým učením technickým a Moravským muzeem v Brně. Probíhal pod patronací Magistrátu města Brna a sponzorovala ho rovněž řada firem.

Kongresu se zúčastnilo na čtyřista českých a slovenských odborníků z různých odvětví vědy a umění z desítek států. Kongres začal slavnostním otevřením v divadle Bratří Mrštíků za účasti rektorů a dalších akademických funkcionářů českých vysokých škol, starostky města Brna, zástupců prezidenta republiky a vlády, kulturního ataše velvyslanectví USA a řady dalších. Účastníky kongresu přivítal rektor MU E. Schmidt, s úvodním projevem vystoupil prezident SVU M. Rechcigl, promluvila také předsedkyně brněnské pobočky SVU M. Bobková, za Magistrát města Brna pozdravila účastníky kongresu D. Lastovecká a posléze následovaly pozdravné projevy dalších hostů.

Pracovní program kongresu začal odpoledním plenárním zasedáním pod názvem korespondujícím s místem jeho konání - "Co dala Morava Evropě a lidstvu". Fundované přednášky pronesli M. Štědroň o životě a díle L. Janáčka, M. Rechcigl o moravských stopách v Americe, L. Pospíšil se věnoval historii legalizmu a J. Sedlák svou pozornost zaměřil na samotné Brno z uměleckohistorického pohledu.

V dalších dnech kongres probíhal z větší části v prostorách Právnické fakulty MU a byl členěn do řady sekcí podle odborného a tematického zaměření přihlášených referátů. Kladem kongresu bylo, že abstrakta referátů vyšla tiskem předem, takže účastníci se mohli lépe zorientovat v tématech a rozhodnout, které ze sekcí či jejich

části se zúčastní. Referáty byly členěny do šesti hlavních skupin: společenské vědy, přírodní vědy, lékařství a biomedicína, technické vědy, lesnictví a umění spolu s vědami o umění.

Společenskovědní skupina zahrnovala značně rozsáhlý komplex referátů (včetně tématicky ekonomické). Byly zde zastoupeny takové sekce (nazvané podle jednotlivých vědních oborů nebo tématického okruhu) jako Dějiny, Česká reformace, Sociologie, Psychologie a pedagogika, Filantropie a vznik občanské společnosti, Ekologické a etnologické aspekty dneška, Jazykověda, Literatura, Knihovny bez hranic, Univerzity v 21. století, Československá exilová politika, Politologie, Češi a Slováci ve Spojených státech, Slovensko - tři roky samostatnosti, Věda a výzkum, Nové pohledy ve vědě a kultuře atd.

Vzhledem k tomu, že řada sekcí probíhala souběžně, bylo možné se zúčastnit jen několika z nich. Na druhé straně menší počet referátů v sekcích poskytl časový prostor pro diskusi.

Etnická problematika byla na kongresu zařazena v sekci Ekologické a etnické aspekty dneška. Na rozdíl od kongresu, který se konal v Praze v roce 1992 a kde etnografická, resp. etnologická témata byla bohatě zastoupena, odezněly v této sekci pouze dva referáty zaměřené na postavení a fungování etnik v minulosti, současnosti a budoucnosti a na etno-ekologické aspekty migrace z Ukrajiny a Běloruska do České republiky. Avšak i některé další referáty, které zazněly v rámci jiných sekcí, týkaly se ve větší či menší míře národnostní problematiky v Československu a v zahraničí (československý jazykový zákon z roku 1938, jazyková problematika českoslo-

venské emigrace, aktivity československého exilu v oblasti kulturně společenské, publikační atd.).

Kromě pracovní náplně kongresu jeho součástí byly i hodnotné kulturní programy (večerní koncerty), poznávací exkurze do blízkého okolí Brna a organizační štáb kongresu spolu s Magistrátem města Brna se postaral také o atraktivní společenský večer v romantickém prostředí hradu Špilberk.

Hodnotné referáty, neformální výměna názorů, navázání osobních odborných i přátelských kontaktů a celková atmosféra kongresu byly jeho nesporným kladem a všem, kteří se podíleli na jeho realizaci patří vřelé poděkování.

Naďa Valášková

KONFERENCE A VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ NÁRODOPISNÉ SPOLEČNOSTI V ROCE 1996 V PRAZE

Ve dnech 25. - 26. září 1996 se v Národním muzeu v Praze konalo Valné shromáždění Národopisné společnosti spojené s konferencí *"Národopisná a vlastivědná periodika a tisky"*. Valné shromáždění (jehož se účastnilo necelých 50 členů NS) zvolilo nový hlavní výbor na příští tříleté volební období v tomto složení: H. Dvořáková (Etnografické muzeum MZM Brno), I. Frolec (Slovácké muzeum Uherské Hradiště), V. Jakoubčová (Okresní muzeum Českého ráje Turnov), J. Jermář (Okresní Muzeum Mladá Boleslav), Z. Lenderová (Muzeum východních Čech Hradec Králové), H. Mevaldová (Národní muzeum Praha), I. Štěpánová (Ústav etnologie FF UK

Praha), P. Popelka (Muzeum J. A. Komenského Uherský Brod) a J. Veselská (Valašské muzeum v přírodě Rožnov p. Radhoštěm), která byla také zvolena předsedkyní Národopisné společnosti. Nový hlavní výbor také vyzval členy NS, aby Z. Lenderové do Muzea východních Čech v Hradci Králové zaslali údaje pro zpřesnění adresáře etnografů.

Na konferenci věnované poměrně málo frekventované problematice národopisných a vlastivědných periodik zaznělo 13 příspěvků. Samozřejmě, že příspěvky nemohly v žádném případě vyčerpat zvolenou tematiku regionálně a ani nemohly pokrýt všechna vydávaná významnější periodika se sledovaným tématickým zaměřením. Bohužel ucelený soupis těchto periodik v současnosti neexistuje a ani mnohé specializované knihovny nemají přesný přehled o všech periodikách vydávaných v oblasti jejich působnosti (je to dáno mimo jiné i skutečností, že těchto časopisů vycházel poměrně značný počet a to již od poslední třetiny minulého století, dále jejich názvy se často měnily a tituly vycházely často se značnými pauzami a neperiodicky).

A. Kalinová (EÚ MZM Brno) poukázala ve svém příspěvku na etnografická periodika vydávaná v Moravském zemském muzeu. Jde především o časopis Matic moravské, vydávaný od r. 1869, z poválečných časopisů pak od r. 1946 obnovený Časopis Moravského muzea, (společenskovědní řada) a od r. 1986 vycházející Folia ethnographica. V. S m r č k a (Praha) se ve svém výkladu zaměřil na Národopisný věstník československý v letech 1918 - 1938, přičemž konstatoval, že věstník na rozdíl od Českého lidu neměl přerušení v kontinuitě svého

vývoje. Útlum nastal až ve 30. letech a souvisel s celkovou stagnací činnosti Národopisné společnosti v té době. Byl způsoben odlivem zájmu o lidovou kulturu. Ve druhé polovině 30. let proto docházelo také ke ztrátě periodicity časopisu a k omezení jeho rozsahu. J. Veselská pojednala ve svém vystoupení o národopisu v muzejních časopisech severní Moravy a Slezska. Nejstarším časopisem sledovaného regionu se stal Věstník Matice opavské (roč. 1, 1878), i když ten nebyl vysloveně časopisem muzejního spolku. Od 30. let 20. století začal vycházet Slezský sborník, v poválečném období pak od r. 1951 Časopis Slezského muzea. Od r. 1957 se pak objevuje řada vlastivědných sborníků jednotlivých regionů (velmi významné místo sehrával v jejich obsahu národopis) např. Hlučínsko, Krnovsko, Těšínsko (ten se, jak připomenula autorka, jako jediný udržel dodnes a to zejména zásluhou redakce pod vedením A. Grobelného). Tiskoviny s národopisnou a vlastivědnou tematikou vydávané na Hlinecku si za svůj příspěvek zvolila I. Vojancová (SLSŘ Vysočina). Uvedla zvláště Zprávy muzea okresu hlineckého, redigované K. V. Adámkem, který se stal duší časopisu (do r. 1917 vyšlo celkem pět svazků). Na ně navazuje v současné době (od r. 1993) sborník Hlinecko, který se hlásí k tradicím zpráv vydávaných K. V. Adámkem. Tento časopis vydává Městské muzeum a galerie Hlinsko v Čechách spolu se zdejšími městským úřadem. J. Krist (Ústav lidové kultury ve Strážnici) seznámil přítomné s publikační činností ÚLK ve Strážnici, přičemž vzpomenu zejména dva svazky knižnice Strážnické brány vyšlé v 50. letech. Od r. 1964 vyšlo první

číslo časopisu Národopisné aktuality (za tehdejší redakční rady, v níž pracovali např. zesnulí V. Frolec a J. Tomeš a dále D. Holý a J. Jančář). Od r. 1990 pak ÚLK vydává Národopisnou revui (jako přílohu NR se podařil redakci záslužný čin - totiž vydat personální bibliografii jednotlivých osobností národopisu). L. Procházková a I. Krabcová (Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy) poukázali ve svém vystoupení - *Kulturně historické a národopisné příspěvky v časopise Čáslavský kraj* - na fakt, že existuje řada dosud poměrně neznámých a přitom hodnotných vlastivědných periodik, která vycházela ke konci 19. a na počátku 20. století v různých regionech. Ta přinášela řadu hodnotných článků z národopisu, vlastivědy, historie a kulturně-politického dění. Podobně jako časopis Čáslavský kraj (uložený v knihovně Městského muzea v Čáslavi), tak i další regionální vlastivědná periodika čekají teprve na své odborné zpracování.

Příspěvky přednesené na konferenci potvrdily důležitou úlohu, jakou plní národopisná a vlastivědná periodika a tisky při studiu vybraných jevů lidové hmotné i duchovní kultury.

Lubomír Procházka

ZPRÁVA Z 27. SVĚTOVÉHO KONGRESU CIOFF

Zatím poslední, 27. kongres CIOFF, se konal ve dnech 20. - 28. 9. 1996 v portorickém San Juanu. Od 20. 9. probíhala jednání výkonného výboru a jednotlivých komisí, na které 22.9.

navázalo světové generální shromáždění CIOFF.

Kongres zahájil oficiální představitel UNESCO Dimitrij Kundjouba spolu s ministryní kultury pořadajícího Portorika. Prezident CIOFF Guy Landry se věnoval souhrnu všech nejdůležitějších aktivit CIOFF v minulém roce: uspořádání Folkloriády CIOFF v holandském Brunssumu a mezinárodních vědeckých konferencí s dětskou tematikou v americkém Milwaukee a švédském Rättviku, rozšíření počítačové sítě CIOFF (včetně uvedení na Internet) a vytvoření pracovní skupiny Networking CIOFF, která mapuje hlavní body spolupráce jednotlivých národních sekcí. Generální sekretář Rolf Leander zdůraznil neustále se rozšiřující počet zemí, které se rozhodly do CIOFF vstoupit a spolupracovat (nové kontakty obdržel celkem od 32 států, oficiální přihlášku zaslaly Ukrajina, Makedonie a Azerbajdžán) a kooperaci s dalšími nevládními organizacemi CIOFF (zejm. s IMC, CIDD, ICTM). Pro CIOFF je podstatné, že UNESCO zrušilo dosavadní rozčlenění nevládních organizací do kategorií A, B, C, zatím však nevypracovalo jejich novou strukturu. Nebude tedy jednoduché udržet formální postavení k UNESCO v konkurenci dalších 44 nevládních organizací.

Velká pozornost byla věnována 1. Folkloriádě, která se konala v červenci 1996 v Holandsku. Byly zmapovány podněty z jednotlivých národních sekcí, jež žádaly hlavně větší informovanost o dění v průběhu festivalu a limitování maximálního počtu vystoupení pro účinkující. Zástupci Japonska, kteří jsou pořadateli 2. Folkloriády v roce 2000, předložili základní návrh, jenž počítá se dvěma typy programů. Jeden

z nich se bude odehrávat v Osace, kde se uskuteční velký festival se všemi účastníky, druhý program předpokládá putování v několika skupinách po celém Japonsku.

Na základě rozhodnutí kongresu v Dánsku v roce 1996 začaly přípravy ke změně struktury CIOFF, zejm. v právní komisi a kulturní komisi, od níž se očekává nová formulace obsahu CIOFF, která by měla být přijata nejpozději v roce 1998. Jedna část tohoto úkolu je zaměřena na obecné kulturně-politické vztahy, jež mají pomoci při tvorbě kulturní politiky v jednotlivých zemích s ohledem na ochranu a rozvíjení tradic lidové kultury. Druhá část má vymezovat místo CIOFF uprostřed mezinárodních kulturních organizací, s čímž souvisí i příprava a koordinace mezinárodních projektů, které budou propojovat národní sekce CIOFF a jejich činnost.

Další program kongresu se jako každoročně věnoval zprávám z jednotlivých komisí (právní, festivalová, kulturní, finanční), zprávám ze sektorů a konkrétním námětům. Z nich považují za důležité vytvoření dvou nových pracovních skupin - pro Internet a pro počítačovou komunikaci. V praktické sféře se zatím realizují všechny předcházející aktivity CIOFF International: vydávání festivalového kalendáře, vydávání Entre Nous, hodnocení festivalů a skupin.

V rámci světového kongresu se uskutečnilo i zasedání sektorů. Středoevropský sektor CIOFF nejprve shrnul své hlavní závěry z konference z dubna 1996 v německém Schesselu: vytvoření komise pro práci s dětmi, vytvoření komise pro počítačovou komunikaci, účast na Folkloriádě v Brunssumu,

vyslání expertů na odborné konference. V San Juanu se pak jednání dotýkalo podrobně i dalších podnětů, zejména společného návrhu české a polské národní sekce CIOFF o zorganizování 3. Folkloriády v roce 2004 v České republice a v Polsku. Návrh byl předložen na jednání výkonného výboru CIOFF v San Juanu, definitivně ale nebylo ještě rozhodnuto. Obsáhla diskuze a připomínky v sektoru byly věnovány novému obsahu CIOFF, který je obecně považován za velmi závažnou otázku pro budoucnost celé organizace a její postavení na mezinárodní scéně. Uskutečnila se rovněž přípravná schůzka všech tří evropských sektorů, které společně usilují o ustanovení organizace Euro-CIOFF, jež by se mohla podílet na programu kulturní spolupráce s Radou Evropy ve Štrasburku. Bylo dohodnuto, že předběžná registrace Euro-Cioff se uskuteční ve Finsku a přípravný výbor budou tvořit delegáti z Finska, Polska a Francie.

Odborná konference, která jako každoročně byla součástí kongresu, se tentokrát věnovala tématu Role ženy v transmissi kultury. Zazněly zde příspěvky z Japonska, Kanady a USA, celkové vyznění však nebylo příliš přesvědčivé.

Příští generální kongres CIOFF se bude konat v říjnu 1997 v řecké Soluni. Organizátorům se podařilo včlenit tuto událost do oficiálního programu města Soluně, které v roce 1997 převeze štafetu evropské kulturní metropole.

Martina Pavlicová

MUSICA IRREGULARIS. Strážnice 5. - 6. října 1996

Pohostinné prostory strážnického zámku byly začátkem října 1996 dějištěm zajímavé konference organizované zdejším Ústavem lidové kultury a známým etnoorganologem Ludvíkem Kunzem. Podtituly *Instrumenta ficta* a *Lidová hudba dávné minulosti* napovídají náplň setkání, které bylo věnováno nástrojům používaným v lidové hudbě. Těm obvyklým i méně známým. Jednání, kterého se zúčastnili badatelé a zájemci z České republiky i ze zahraničí (Německo, Rakousko), mělo poněkud jiný charakter než obvyklé konference. Dva sváteční dny vyplnily nejen výklady o jednotlivých nástrojích či nástrojových seskupeních, ale především živá hudba. To bylo na celé akci velmi sympatické, protože účastníci měli možnost vyslechnout pojednání o podobě, konstrukci či technických možnostech mnoha nástrojů z lidového instrumentáře, ale současně si je mohli prohlédnout a vyslechnout, jak znějí. Předváděli je sami badatelé i profesionální těleso. Tím byl BROLN, menší skupina, která před několika lety vznikla z někdejšího rozhlasového orchestru.

Úvodní část nazvaná *K počtě Leoši Janáčkovi* připomněla vztah skladatele k lidové hudbě, jeho zásluhy o dokumentaci lidové písně ve zvukové podobě i podíl na vzniku muzeální expozice lidových nástrojů v Zemském muzeu v Brně (M. Štědroň: *Nástroje lidové hudby v Janáčkově kompoziční praxi*, L. Kunz: *Prvé fonografické záznamy lidové hudby a filmové záznamy lidového tance v Janáčkově zájmu v letech 1886 až 1911 na Moravě*, M. Toncrová: *Hmotné*

SEMINÁŘE

deponáty Janáčkových zvukových záznamů, L. Kunz: L. Janáček - J. Götz: Záměr založení hudebního archivu a sbírek hudebních nástrojů v Zemském muzeu v Brně v r. 1903, první realizace v r. 1904).

Takový úvod byl jistě na místě, vždyť to byl po Martinu Zemanovi právě Leoš Janáček, kdo obrátil pozornost ke hře lidových instrumentalistů. Místo konání - strážnický zámek - bylo zvoleno záměrně, neboť zde nedávno instaloval Ústav lidové kultury podle scénáře L. Kunze novou výstavu nástrojů lidové hudby. Přímou v expozici se také konala část jednání a na vystavených exponátech přednášející demonstrovali zvuk i hrací možnosti některých nástrojů. Pozornost byla věnována různým druhům rohů a tub (L. Kunz, J. Kašpařík), deskovým idiofonům (L. Kunz, D. Dlouhý), starším formám klarinetů (J. Kašpařík), hře na lupínek (R. Červinková), nástroji zvaném kořec, což je primitivní podoba dud (T. Ehlers). V programu zazněla hudba v podání tzv. skřípácké nebo dyndácké kapely, která se v našem prostředí uplatňovala na Jihlavsku a je doložena také v německé tradici. Na původní nástroje někdejší Havrdovy kapely z Velkého Beranova zahráli členové BROLN charakteristické ukázky z repertoáru tohoto nástrojového souboru, kteří tak doprovodili výklad L. Tyllnera. Závěrečný exkurz B. Nawka patřil lužickosrbským nástrojům, které lužičtí instrumentalisté demonstrovali v řadě ukázek. Vyvážené proporce mluveného slova a živé hudby - tak by bylo možno charakterizovat celý průběh jednání. Sobotní večer navíc nabídli organizátoři koncert, na němž zazněly skladby, s nimiž se posluchač na koncertním podiu obvykle nesetkává. Kromě řady

pastorel, skladeb blízkých lidové muzikantské tradici, to byla kupříkladu i Partita in B Jiřího Družeckého, v jejíž interpretaci se spojil dechový soubor Harmonia moravica hrající na koncertní nástroje se souborem BROLN, kteří si tentokrát vzali do rukou různé, zejména v lidové hudbě používané nástroje, jako je niněra, loubkové housle, dudy atd. Během koncertu zazněla i hříčka skladatele Ignáce Josefa Pleyela nazvaná "Čtverka na troje housle a basyčku při nížto prsty se nehýbá." Jde o skladbu objevenou M. Malým, hranou na různě laděné nástroje bez použití hmatů levé ruky.

Hosté mohli být bezpochyby spokojeni jak s náplní akce, tak s jejím organizačním zajištěním, i když to se zcela nevyhnulo malým kolizím (přesuny v programu či chybějící překlad pro zahraniční účastníky). Pořadatelé asi byli spokojeni méně s malým zájmem odborníků z řad etnografů a folkloristů. Konference naznačila bohatství a mnohotvárnost lidového instrumentáře, z něhož byla vybrána jen určitá část. Toto téma by naplnilo i další, nepochybně užitečné konference. Myslím si, že šlo o dobrý nápad demonstrovat lidové nástroje nejen ve statické expozici, ale přiblížit je i v jejich živé, zvukové podobě. Jsou pro dnešního člověka svědectvím minulosti, ale, jak to ukázala strážnická konference, také inspirací pro současné aktivní muzikantství.

Marta Toncrová

SEMINÁŘ ETNOGRAFICKÉ KOMISE ASOCIACE MUZEÍ A GALERIÍ ČR

Etnografická komise Asociace muzeí a galerií České republiky

uspořádala v Rožnově pod Radhoštěm ve dnech 15. - 16. října 1996 etnografický seminář "Pojmosloví etnografických sbírek muzeí".

Seminář byl další z akcí, kterou se snaží etnografická komise AMG připsat etnografickou terminologii, jež by byla závazná pro klasifikaci a popis jednotlivých předmětů ve sbírkových fondech všech muzeí na území České republiky. Tohoto dlouhodobého a z dosavadního průběhu celé akce téměř nedokončitelného úkolu (například jedním z bodů jednání byly doplňky k tematickému okruhu domácnosti, který její autor dr. Jiří Langer zpracoval již v r. 1994 a byl mu věnován již jeden seminář) se iniciativně a důkladně ujali odborní pracovníci Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kteří celou akci garantují.

Éra počítačů a možnosti evidence a zpracování sbírek pomocí nich posunula na přední místo vyřešení problému neexistence jednotné etnografické terminologie.

Semináře, na které jsou zváni prostřednictvím etnografické komise AMG pracovníci všech muzeí, vyžadují důkladnou přípravu ze strany garantů již dlouho před jejich konáním. Pro poslední seminář ve spolupráci s dr. Hoškovou z Vlastivědného ústavu v Olomouci připravili několik materiálů k projednání. Jako podklad k projednávaným materiálům jim posloužil vlastní sbírkový fond, systém třídění předmětů, který Valašské muzeum již několik let užívá a dostupná literatura. Účastníci semináře projednali doplňky terminologie části domácnost a textilie pro domácnost. Bylo potřeba doplnit některá dosud nezařazená hesla, upřesnit definice a vytvořit některé definice nové. Tento materiál byl

SEMINÁŘE

během konference dokončen a bude předán na oddělení informatiky Moravského zemského muzea v Brně, jako podklad pro jednotný program pro sbírky.

Novým diskutovaným okruhem byla terminologie pro skupinu zpracování vláken a konzervování vláken a konzervování potravin. Účastníci projednali celý připravený podklad, který s mnoha cennými připomínkami pracovníků muzeí projde redakcí garantů a konečná verze bude předložena na příštím setkání ke schválení.

Doufáme, že interval mezi příštím seminářem nebude dlouhý, aby naše "společná řeč" nebyla stále v nedohlednu.

Vlasta Ondrušová

11. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE O LIDOVÉ STRAVĚ NA KYPRU

Tématem byl vztah migrace, imigrace a turismu a etnické tradiční stravy. Úvod obstarala hostitelská země - seznámila s vývojem stravy v minulosti na Kypru podle archeologických a ikonografických dokladů (M. Demetrios) a podala charakteristiku a přednosti mediteránní stravy (A. Kafatos); předsedkyně ICEFR P. Lysagrtová (Irsko) a K. Köstlin (nyní Rakousko) promluvili obecně o různých aspektech problému.

V minulých staletích nepodnikali daleké cesty turisté, ale poutníci a obchodníci: tak se dostávaly do Evropy arabské vlivy (J. M. V. Winter, Hol.), jiný referát byl o tom, jak psali o Skotsku cizí návštěvníci (A. Fenton), o proměnách stravy v Zadunají 1696 - 1898 (J. Knézy), jakou úlohu v inovaci

stravy hrály hostince (E. Kisbán, Maď., M. Schuchat o okolí Washingtonu). Poutě ovlivnily ještě i ve 20. století rozšíření určitých potravin (M. Piskorska o Irsku).

Další blok referátů si vzal jako téma odraz politických proměn 20. století v lidové stravě - ve střední Evropě (M. Ludvíková o Moravě, M. Godina-Golija o Slovinsku, O. M. Haid o jižních Tyrolích, R. Stoličná o slovenské menšině v Maďarsku, S. Dillnebergerová o obchodech ze Slovenska za prací a návratech), či jak probíhají změny v bezprostřední přítomnosti (T. Ziemann o býv. NDR, T. A. Voronina v Rusku po perestrojce, L. Duppe v Lotyšsku o unifikaci evropské stravy na příkladě mléčných pokrmů).

V 2. polovině 20. století nastaly větší etnické posuny z politických či ekonomických příčin: tak bylo referováno o změnách ve stravě Asyřanů a Turků ve Švédsku (M. Abdala, T. Koctürk), o Pakistáncích v Norsku (M. E. Ruud), o Číňanech ve Skotsku (R. Talbot) a o Polácích v Německu (L. R. Bartkowiak), nebo jak se projevovali řečtí přistěhovalci v USA (H. Tangires).

O vlivu masové turistiky, charakteristické pro poslední třetinu 20. století pojednával poslední velký blok referátů: o Kypru (N. Andilios), o Podhálí (Z. Szromba-Rys), o otevírání se světu v Norsku (K. Bertheau), o Švédsku (K. Genrup, R. Valeri) a zvláště o Vídni (E. Hörandner, G. Liesenfeld, B. Tschöfen). Jednoho jevu ať již ve vztahu vlivu na domácí prostředí nebo pro vyznačování směrem ven, si všimly referáty z Norska (I. J. Lyngo, A. H. B. Skjelbred, M. I. L. Edvardsen), ze Skotska (U. Robertson, H. Holmes) a z USA (manž. Andersenovi).

Konference, která se konala ve dnech 2. - 8. června 1996 měla 55

účastníků, hlavně ze severských zemí a ze střední Evropy, početná skupina přišla i z USA; z jižních zemí, kromě z Kypru a letos poprvé i z Izraele, tradičně nikdo. Oficiálně jsou připuštěny dva jednací jazyky, a to anglický a německý, ovšem poslední je značně na ústupu. Příští konference se koná za dva roky ve Švédsku v Umasu na téma "Získávání potravin z přírody. Produkce, doplnění a prezentace v územích s drsnými přírodními podmínkami" (=sběračství).

(P.S. Vzhledem ke svému věku jsem se této stravafské konference zúčastnila zřejmě naposled. Kdo půjde od nás příště místo mne?)

Miroslava Ludvíková

24. ETNOMUZIKOLOGICKÝ SEMINÁŘ

usporiadal jeho dlhoročný garant a tvorca Ústav hudobnej vedy SAV v dňoch 19. a 20. novembra 1996 v Bratislave. Hoci v záhlaví seminára figurovalo viacero spoluusporiadateľov, bez konkrétnej pomoci Slovenského hudobného fondu "v poslednej chvíli" by nebol mohol - a to prvý krát počas svojej existencie - účastníkmi skromne presiahnuť svoj nadbratislavský rozmer.

Zúčastnili sa ho tradične a každoročne dochádzajúci etnomuzikológovia z Ústavu pro etnografiu a folkloristiku AV ČR v Brne, ktorých bádanie je neoddeliteľne späté so slovenským hudobno-kultúrnym kontextom, odborníci z univerzít v Prešove a Bratislave, Hudobného odboru Matice slovenskej z Martina, Ústavu etnológie SAV v Bra-

tlave a ďalší, pochopiteľne okrem etnomuzikológov domáceho ústavu.

Tematické okruhy boli ešte pestrejšie ako po minulé roky. Témy o roľníckej a pastierskej hudobnej a tanečnej kultúre etník karpatského oblúka a o moderných technikách a technológiach v etnomuzikologickom výskume súviseli s programom, ktorý v oveľa širšom a užšie definovanom zábere bude riešiť otázky etnomuzikologického a etnochoreologického štúdia na budúcej 34. svetovej konferencii International Council for Traditional Music (ICTM), a to po prvý krát na Slovensku, v Nitre 22. - 28. júna 1997. Z ďalších aktuálnych úloh sa tu prezentovali prvé výsledky grantového projektu agentúry VEGA Svadba ako synkretická umelecká forma a príspevky viažuce sa k problematike výskumu folklórnej hudby v pohraničných, etnicky diferencovaných, avšak kultúrne blízkych regiónoch.

Predpolie etnomuzikologických a etnochoreologických otázok roľníckej a pastierskej kultúry v karpatskom priestore v širších súvislostiach a zo svojich pozícií osvetlili etnológovia. Známa tvorčia osobnosť Etnografického atlasu Slovenska S. Kováčevičová v úvodnom referáte poukázala na šírku a početnosť dokladov z rôznych spoločenskovedných disciplín, ktoré sa týkajú vzťahov a výmeny kultúrnych hodnôt najmä vo folklóre a obradoch medzi rôznymi vrstvami spoločnosti, a ktoré majú korene ešte v období kristianizácie a v ekonomicko-spoločenskej reforme života v 13. až 16. stor. P. Slavkovský predniesol poznatky o tom, ako historická hospodárska a kultúrna regionalizácia v Európe ovplyvnila podoby tradičnej agrárnej kultúry Slovenska, čo malo

dosah - najmä do polovice 20. stor. - i v sociálnej a kultúrnej sfére.

Príznačnými podobami pastierskej a roľníckej kultúry Slovenska a priľahlých území sa zaoberali prednostne z hľadiska ľudového tanca, obyčají a hier K. Ondrejka a C. Zálešák. Lúčne piesne ako žáner našej roľníckej kultúry identifikovala H. Urbancová, M. Toncrová a J. Nečas sa venovali charakteristickým, regionálne vyhraneným hudobným prejavom z moravsko-slovenského pomedzia, a sice: dievčenským zvolávacím piesňam - "halekačkám" pasáčok a rezíduam inštrumentálnej hudeckej hry z Kopaníc.

Piesňová kultúra etnických menšín, ktorá vykazuje značnú životaschopnosť, interetnické väzby a pretrvávajúce aj v súčasnosti bola objektom výskumných sond M. Mušinku (u Rusínov - Lemkov z poľsko-slovenského pohraničia), K. Bičanovej (u Rusínov na Spiši), J. Važenovej (u chorvatských Slovákov v Slavónii), H. Urbanovej (u karpatských Nemcov z Medzeva). Slovenskú tradičnú hudobnú kultúru v moravsko-rakúsko-slovenskom pohraničí na severe záhorskeho regiónu z hľadiska repertoáru sledoval P. Michalovič.

Tradičná svadba, ale i jej súčasné pretrvávajúce formy sú a zrejme ešte dlho ostnú kľúčom k poznávaniu mnohotvárnosti slovenskej, slovanskej a prinajmenšom tiež stredoeurópskej hudobno-tanečnej kultúry. V tanci a tanečných častiach slovenskej svadby to zdôraznil príspevok S. Dúžeka, v inštrumentálnej hudbe B. Garaja v interetnickej súvzťažnosti svadobného piesňového repertoáru A. Elscheková.

Konečne, záverečný okruh programu seminára smeroval k istým perspektívam odboru a obsahol prednášky, ukážky, aplikácie a viacstranné využitie moderných počítačových techník a postupov v etnomuzikológii. O. Elschek zhrnul poznatky o vysoko kvalitnej primárnej zvukovej a obrazovej dokumentácii piesní, hudby a tancov za pomoci digitálneho záznamu, poukázal na možnosti "vylepšenia" technicky nedokonalých záznamov z minulosti, komprimáciu archívnych dokumentov, na hľadacie programy, transformáciu jestvujúcich archívov na nových princípoch, atď. M. Rusko sumarizoval najnovšie moderné postupy v etnomuzikologickej analýze prezentované v roku 1996 na pôde "počítačovej" medzinárodnej študijnej skupiny ICTM, aby napokon spolu s L. Mikušovou a B. Garajom priblížili obdobné analytické a transkripčno-overovacie postupy na príkladoch hry na cimbal a gajdy.

Stanislav Dúžek

STRETNUTIE

V dňoch od 9. do 31. januára 1997 inštalovali Nadácia Korene v Bratislave, Ponitrianska galéria v Nitre a Národné osvetové centrum v Bratislave vo Výstavnej sieni Národného osvetového centra na II. poschodí - okrem pondelka denne od 10. do 18. hodiny výstavu oravského ľudového sochára Štefana Sivaňa pod milým názvom "Stretnutie".

Výstavu pripravil autorský kolektív umelcov pod vedením akad. maliara Viliama Hornička k nedožitým 90-tinám umelca. Je to jeho

VÝSTAVY

celoživotné dielo. Po prvý raz bola výstava inštalovaná v Ponitrianskej galérii v Nitre, potom v Národnom osvetovom centre v Bratislave a bude v Námestove a Košiciach.

Na výstave je inštalovaných takmer 400 drevených plastík najrôznejších tvarov a veľkostí, jednotlivcov i kompletov.

"Ide o výstavu prác z pozostalosti autora a zo súkromných zbierok, preto nie sú tu vystavené exponáty, ktoré vlastní múzeá a galérie na Slovensku: v Dolnom Kubíne, Martine a v Slovenskej národnej galérii v Bratislave" ako ma informoval v posledný deň výstavy jeden z jej tvorcov, autorov, Pavol Sika.

Milan Urbanovský

VÝSTAVY LIDOVÉ ARCHITEKTURY V ČESKÝCH MUZEÍCH V ROCE 1996

Výstavy prezentujúci regionálni formy ľudového domu alebo dokumentáci k nim či výrazné projevy ľudového staviteľství v českých zemích se vr. 1996 konaly zejména v muzeích v přírodě.

Dvě výstavy připravilo Muzeum lidových staveb v Kouřimi. Jde již o osmé pokračování prezentace autorů národopisné dokumentární kresby zachycující lidovou architekturu. Tentokrát byl představen učitel z Mnichova Hradiště Josef Marek v novém výstavním prostoru upraveném z podkroví hrázdného domu z Jílového (okr. Děčín). Ten zachytil akvarelem a kresbou objekty lidového stavitelství v obcích v okolí Mnichova Hradiště (jde o vesnice ležící v severovýchodní části

okresu Mladá Boleslav). Dokumentační materiál vzniklý v l. 1984 - 1986 zapůjčila na výstavu Správa CHKO Český ráj se sídlem v Turnově. Na výstavě bylo prezentováno na 30. autorových kreseb. Z kresebné dokumentace zaujal roubený patrový špýchar datovaný r. 1829 v obci Doubravka s pavlačí a vyřezávanými sloupky, v jehož přízemí je umístěn kamenný chlév. Bezsporu zajímavými se jeví kamenné ostění vchodových dveří datovaných r. 1832 a pískovcové hlavy komínů z domu usedlosti čp. 4 v Doubravě. Dále byly zdokumentovány objekty lidové architektury v následujících obcích: Březina nad Jizerou, Dneboh, Mužský, Příhrázy, Zápudov, Zásadka, Žďár. Výstavu autorsky připravil D. H o b l .

Další sezónní výstava v MLS Kouřim v r. 1996 nesla název *"Roubené kostely ve východních Čechách"*. Šlo o současnou barevnou fotodokumentaci 13 vybraných roubených kostelů na území východních Čech, doplněných stručnými přehledy jejich stavebně-historického vývoje. Autorem snímků se stal pracovník muzea J. Eiman. Cílem bylo zachytit současný stav těchto významných památek venkovského dřevěného stavitelství (u mnohých je dominantní podíl lidových tesařů a stavitelů) a poukázat na jejich nespornou architektonickou a výtvarnou hodnotu. Kromě celkových záběrů se autor snažil ukázat i méně známé detaily těchto staveb a prostřednictvím snímků přiblížit i jejich interiér. Byly dokumentovány např. kostely v Broumově, Kozojedech, Loučné Hoře, Měníku. Slavoňové a dřevěná kaple v Dolním Houžovci. Z řecko-katolických kostelů transferovaných v období 1. republiky z Podkarpatské Rusi pak jde

o lokality Dobříkov, Hradec Králové a Nová Paka.

SLSŘ Vysočina připravil na r. 1996 do Svobodných Hamrů faktograficky cennou výstavu - *"Krása roubeného domu"* autorů L. Štěpána a M. Křivanové. Na výstavě byly představeny sbírkové předměty několika městských (Chrudim, Polička, Skuteč) a okresních muzeí (Chrudim, Vysoké Mýto), ale i fondy SOKA Chrudim. Objevila se zde zajímavá dokumentace k roubenému domu východních Čech. Šlo např. o fotografie V. Votrubce z r. 1892 ze sbírek OM ve Vysokém Mýtě dokumentující vesnické stavby v obcích Lhůta, Městec a Újezd, dále o současnou fotodokumentaci cenných objektů lidového stavitelství na okrese Chrudim (např. o poslední dům s podsiní v Preseči čp. 61) nebo o kresby půdorysů statků od Bedřicha A. Pinze (např. o čtyřstrannou usedlost čp. 17 v Českém Herálci). Z tematických okruhů výstava mapovala sakrální a zemědělské stavby, interiér domu, okna, dveře, lomenice, štít roubeného domu a ostatní zdobné prvky. Z hospodářských staveb upoutaly návštěvníka např. kresba A. Šolty roubeného špýcharu spojeného s kůlnou u Pospíšilova statku v Lánech u Heřmanova Městce, ve vrcholu štítu je objekt opatřen kabínkem s makovičkou a jeho střechu kryjí došky. Výstava rovněž prezentovala současné badatelské úsilí pracovníků SLSŘ Vysočina. Tuto skutečnost doložily např. ukázky datování stropních trámů (Vraclav čp. 49 - 1651, Dolní Újezd čp. 231 - 168?) nebo snímek jednoho z posledních oken s masivním ostěním, profilovanou římsovou a zdobeným parapetem u domu čp. 2 ve Studené Vodě.

VÝSTAVY

Kromě dokumentace se staly nedílnou součástí výstavy i trojrozměrné předměty jako např. dřevěné krakorce nebo vyřezávané dvoukřídle dveře hospody a koloniálu čp. 178 ze Stašova pocházející z 19. století. Velkou pozornost věnovali autoři výstavy lomenicím statků a chalup. Proto zde byly instalovány ukázky kreseb lomenic a větracích otvorů ve štítě z oblasti Hlinecky od K. V. Adámka z 90. let 19. století a kresby lomenic již výše uvedeného A. Šolty zejména z Honbic, Kočí, Oděšan, Práčova, Třebířch, Úřetic a Žamberku. Šlo o bohatě skládané a polychromii zdobené lomenice s malovaným okřídlením z období od poslední čtvrtiny 18. až do poloviny 19. století, kdy již ustávala malba lomenic. Významné místo mezi trojrozměrnými předměty zaujímaly modely lidových staveb. Byl zde využit model z OM Vysoké Mýto statku čp. 2 v Tisové z r. 1802 skládající se z obytné části, roubené polygonální stodoly, špýcharu a podstaje. Pro NVČ ho zhotovil v r. 1895 tesař J. Martínek. Model domu čp. 12 v Hněveticích pochází ze sbírek Městského muzea ve Skutči a byl postaven J. Bartošem v r. 1890.

Nelze se nezmínit též o nápaditém výtvarném řešení výstavy, jejíž hlavní rámec připomínal podstavku domu. Výstava přinesla řadu zajímavých a cenných dokladů (kreseb, fotografií, modelů, archivních pramenů) ke studiu lidového roubeného domu zejména v širší oblasti Českomoravské vysočiny a patřila k nejzdařilejším výstavám posledních let mapujícím regionální formu lidového domu.

Muzeum Chodsko v Domažlicích ve spolupráci s Památkovým ústavem

v Plzni uspořádalo 22. 6. - 30. 9. 1996 ve výstavních prostorách Muzea Jindřicha Jindřicha v Domažlicích výstavu *"Lidové stavby na Domažlicku. Fotografie, stavební plány, akvarely"*. Výstava zachytíla objekty lidové architektury na okrese Domažlice na fotografiích pořízených Památkovým ústavem v Plzni převážně v letech 1989 - 1996 (jde zhruba o 50 fotografií). Přesto, že jde pouze o dokumentární fotografie, mohly být některé na lepší technické úrovni. Tuto dokumentaci doplňuje několik snímků z doby po r. 1900 označených jako "staré Domažlicko", bez uvedení lokality.

Z vystavených snímků zaujala např. fotografie roubené chalupy čp. 30 v Újezdě u Domažlic z doby před r. 1800, jejíž světnice je sroubena z nehraněných trámů (kuláčů) nebo snímek zachycující pohled ze síně na vstupní dveře (svlakové otáčející se v dřevěných dlabech) domu čp. 71 pocházející z 1. poloviny 19. století. Hodnotný trojdílný dům chlévního typu z doby po r. 1800 představuje roubený objekt čp. 3 v obci Loučim. Bezesporu zajímavým snímkem se stala na výstavě fotografie zděného špýcharového domu z 18. století u usedlosti čp. 8 v Dražnově. Z hospodářských provozních staveb tvořících součást usedlosti lze připomenout alespoň fotografii roubeného špýcharu s roubenou valenou klenbou z doby po r. 1800 v obci Chocomyšl (u usedlosti čp. 7) a dřevěného holubníku ve dvoře usedlosti čp. 11 v obci Vodice pocházející z doby po r. 1900.

Výstava byla doplněna staveně-technickou dokumentací a kresbami arch. Václava Kohouta (1904 - 1980). Z této dokumentace byl veřej-

nosti předveden plán (v měřítku 1 : 50 z r. 1957) průčelí roubeného statku čp. 79 z Pocínovic. Z bohatého sbírkového fondu kresebné dokumentace Muzea Chodsko měli návštěvníci možnost shlédnout akvarely Karla Kuneše a to např. Rachetského mlýna pod Mrákovem z r. 1945.

Výstava *Lidové stavby na Domažlicku* představila, opět po delší době a to tentokrát převážně fotografickou dokumentací, dosud dochované hodnotné objekty tradičního lidového stavitelství v různých částech domažlického okresu a poukázala tak na naléhavost ochrany a potřebu dalších studia těchto objektů.

Muzeum lidové architektury České republiky v Zubnicích (okr. Ústí n L.) uspořádalo ve dnech 20. 7. - 31. 10. 1996 výstavu *Lidové stavby Merboltic a Valkeřic v kresbách Tomáše Eflera* v nově opraveném barokním kostele sv. Máří Magdalény v Zubnicích. Kromě OÚ v Děčíně se spolupředsedateli výstavy staly Státní oblastní archiv Litoměřice - pobočka Děčín a Památkový ústav v Ústí nad Labem. Předmětem dokumentace současného stavu lidových staveb na děčínském okrese se pro šestnáctiletého studenta Tomáše Eflera staly lidové stavby dvou obcí v okolí Benešova nad Ploučnicí. Jelikož autor dokumentuje stav lidových staveb v několika málo posledních letech, má jeho dokumentace význam jednak pro poznání stavu zachování lidových staveb ve sledovaných obcích, jednak pro zachycení detailů lidových staveb, pro jejichž ztvárnění má autor zvláštní cit. T. Efler se též vedle obytných stavení (z nich byla vystavena např. kresba Hellerova statku ve Valkeřicích čp. 235, o kterém je v písemných pramenech první

zmínka k r. 1617) venoval např. dokumentaci hospodářských staveb, jak dokazuje kresba z r. 1995 menší čtyřboké stodoly, již zcela přestavěné nebo drobným sakrálním objektům jak zase dokládá kresba litinových křížů a zdobených kamenných soklů z 19. století nebo středověké zvonice s dřevěným zvonovým patrem z r. 1780 v Merbolticích. Z vesnických technických staveb zaujaly návštěvníky bezesporu kresby interiérů, mlecího zařízení a výzdobných motivů na mlýně čp. 98 v Merbolticích ležícího na Merboltickém potoce. Mlýn je datován r. 1799. Zachycené detaily lidových staveb a jejich výzdoba poukazují na rozmanitost jejich existence ve sledovaném regionu - jde např. o detaily dveří, soupků pavlačí, zámků, ozdobných lišt na štítech a na pavlačích. Eflerova dokumentace lidových staveb i přes velmi mladý věk autora vykazuje svou kvalitu a bylo by dobré, kdyby autorovi tento zájem vydržel i do dalších let.

Lubomír Procházka

NAJMLADŠIE STREDISKO

Stredisko praktického vyučovania v rezorte kultúry v Bratislave, Melichárenská 6, ktoré zriadilo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky v roku 1991, nadväzuje na kontinuitu výchovy umeleckých remeselníkov. Talentovaní žiaci s výtvarným čítením a manuálnymi predpokladmi sa profesijne pripravujú v jednotlivých ateliéroch Strediska, kde sa členia na odborné skupiny. Rozhodujúcim faktorom

odbornej úrovne skupiny je osobnosť majstra.

Forma odbornej prípravy je štvorročná a končí záverečnou maturitnou skúškou. Absolventi umelecko-remeselných profesií nachádzajú svoje uplatnenie ako samostatní realizátori umelecko-remeselných artefaktov, alebo sú kvalifikovanými spolupracovníkmi architektov, výtvarníkov-dizajnérov, scénografov, reštaurátorov pri materiálovej realizácii ich projektov, návrhov a zámerov.

Stredisko pripravuje žiakov v študijných odboroch: umeleckoremeselné spracovanie dreva so zameraním na stolárske práce, umeleckoremeselné spracovanie kovov so zameraním na kováčske a pasierske práce, umeleckoremeselné spracovanie kameňa so zameraním na kameňsochárske a štukatérske práce, umeleckoremeselné scénické práce so zameraním na parochniarske a maskárske práce, malbu dekorácií a interiérov, kroje a kostýmy ako aj krojovú a divadelnú obuv.

Na výstave žiackych a maturitných prác scénických a umeleckých profesií vo dňoch 29.10. - 20.11. 1996 divák videl Rozne umelecké exponáty mladých ľudí. Vystavovali žiaci a žiačky vo veku od 14 do 18 rokov z Bratislavy a okolia Bratislavy. Práce boli alebo na stolčekoch, zavesené na stene, položené na stolíkoch, alebo stáli...boli z oleja, tempery, maľby na omietku, sadry, kameňa, mramoru, kráľického pieskovca, račanského vápenca, hoříckého pieskovca. Podľa odhadu diváci mohli v uvedenom čase vidieť (ale aj si zakúpiť vlastnú výzdobu či potrebu ktorýkoľvek vystavený exponát) do 200 exponátov z horeuvedených umeleckých odborov.

Milan Urbanovský

JAKÉ BYLO OBLÉKÁNÍ OD KOLÉBKY K DOSPÍVÁNÍ.

Výstava Etnografického ústavu Moravského zemského muzea v Brně. Červen-říjen 1996.

Přízemní prostory Paláce šlechticů ovládla v letních měsících výstava s poněkud nezvyklým, obšírným názvem svědčícím o snaze co nejvíce přiblížit veřejnosti její program. Působivá instalace dala vyniknout vzorně ošetřeným textiliím, svět dítěte dotvářely některé další exponáty, např. nábytek nebo upomínky na křest. Možná tu leckterý návštěvník postrádal hračky, které vždy k životu dětí patřily.

Autorky výstavy Lenka Nováková a Helena Beránková se ujal obtížného úkolu vytvořit fundovanou výstavu mimo jiné i proto, že musely shledávat jednotlivé části do mozaiky dětského odívání v mnoha muzeích (jsou zastoupena muzea v Brně, Uherském Hradišti, Uherském Brodě, Rožnově pod Radhoštěm, Vsetíně, Olomouci, Velkém Meziříčí, Předklášteří, Pardubicích a Novém Městě na Moravě). Dětský lidový oděv totiž není pro etnografické bádání tak přínosný jako oděv dospělých; malé děti se odívaly do košílek nebo do čehokoliv, co dům dal, větší dostávaly šatičky, které byly na celé Moravě stříhové stejné, chlapci dostávali poměrně záhy kalhoty. Až zdobnější kroje dospělých pro děti ve věku tři až šesti let jsou v souladu s regionálními zvláštnostmi krojů. Podobně je tomu s výšivkami na křestních soupřavách, jejichž vystavení lze považovat za zvlášť vhodné, protože jsou z minulých let odborné i laické veřejnosti pravděpodobně pro svůj náboženský podtext málo známé. Je třeba ocenit odborný

přístup, jaký autorky projevily v uspořádání celé expozice: rozřídily ji regionálně, časově i podle věku dětí. Vývoj dětských krojů dovedly ve 20. století až k projevům folklorismu a k souborové uniformitě. Méně se jim dařilo v charakteristice sociálního rozvrstvení krojů, což je z dokumentace v muzejních sbírkách dost nesnadné postihnout. Aspoň v textu a na fotografiích se poukazuje též na kroje Němců, Charvátů, Židů a Cikánů. Otázkou zůstává, zda popřípadě pak měl být na výstavě zastoupen též městský oděv. Zdá se, že pro běžného návštěvníka, který se neobtěžuje čtením všech popisků, je jeho prezentace poněkud zavádějící. Ač nelze očekávat z této výstavy nějaké převratné poučení pro etnografické bádání, přece jen skýtá takto shromážděný materiál zajímavý pohled na příkré rozdíly ve výpravnosti dětských krojů v moravských regionech, jimž dominuje Slovácko, kde zvlášť ty novější končí až na hranici vkusu.

Rovnocennou složkou výstavy jsou dobové fotografie. V mnoha ohledech podávají o dětském oděvu přesvědčivější svědectví než samy hmotné doklady: jsou syrovější, zasazené do autentického prostředí a oděv na nich "žije" spolu s jejich nositeli. Význam národopisných fotografií pro studium lidového oděvu si musíme připomínat stále častěji: zpravují o způsobu nošení oděvních součástí, jejich vzájemných kombinací, což je zvlášť poučné pro poznání období, v němž se odkládala tradiční kroj. Na výstavě lze spatřit fotografie z konce 19. století a větší část z přelomu století, ponejvíce ze Slovácka. Zachycují děti jak v přirozeném prostředí či na školním dvoře, tak i v improvizovaných a profesionálních ateliérech.

Výstavu lze pokládat za zdařilý počín brněnských muzejců jak po odborné, tak po popularizační stránce. Kdo si na ni chce zachovat trvalou památku, tomu se nabízí vkusná brožura s českým a německým textem, doplněná fotografiemi, či pohlednicemi s dobovými reprodukcemi.

Alena Jeřábková

BETLÉMY - TRADICE ČI MÓDA Okresní muzeum v Jindřichově Hradci, České sdružení přátel betlémů pod záštitou Českého výboru ICOM: Betlémařské sympozium "Betlémy stále živé", Jindřichův Hradec 19. - 20. září 1996

Za značné pozornosti muzejní i betlémařské veřejnosti připravila jihočeská pobočka Českého sdružení přátel betlémů se sídlem v Jindřichově Hradci a zdejší muzeum sympozium pod názvem *"Betlémy stále živé"*.

Po mnoha letech tabuizace této součásti naší kulturní historie jak v muzejní prezentaci, tak dokumentaci, se z betlémů stal osvědčený zachránce klesající návštěvnosti muzejních expozic a výstav téměř ve všech regionech. Muzea se stala také pořadateli řady programů, zaměřených zejména k dětským návštěvníkům, kde plnila úlohu vpravdě osvětovou a průkopnickou. Jistá inflace zájmu o betlémy nebyla však zatím impulsem pro skutečně fundované a do hloubky problému směřující etnografické bádání, oprotěně od vlivů emotivních či glorifikujících význam stavění betlémů ve vánočním obřadním cyklu.

Muzejní etnografové se až na drobné výjimky systematicky rozborům

lidových betlémů nevěnují. Výstavy, které byly v posledních letech uspořádány se zaměřily spíše na prezentaci druhové různorodosti ve využití materiálů u betlémů dobových i současných z oblastí betlémařsky neprofilovaných, v řadě muzeí naopak využívají ochotu kolegů působících v betlémařsky dosud živých lokalitách (Ústí, Třebíč, Příbram) zapůjčit si vybraný soubor a oživit tak výstavní program. Že je o takto připravené kolekce mezi návštěvníky zájem, není třeba zdůrazňovat i když tento způsob prezentace jednotlivých betlémů je velmi sporný.

Tyto a mnoho dalších skutečností, majících kořeny ve snadno kritizovatelných rozpacích nad řešením úkolu "jak, kdy, co dokumentovat, uchovat a prezentovat", si jistě uvědomila většina účastníků nadepsaného sympozia, pracujících v muzeích. Na otázku jak dál, neodpovědělo ani jednání, i když alespoň naznačilo směr, kterým cesta patrně nepovede.

Dvoudenní program sympozia tvořilo 17 referátů a zpráv, poté diskuse v sekcích badatelů, tvůrců a sběratelů. Obsahově se příspěvky členily do tří skupin: jako hlavní byly označeny úvodní referáty (podle propozic max. v délce 20 min.), jejichž názvy dávaly tušit pojmenování těch nejzákladnějších otázek: *České betlémy a jejich vypořádká hodnota pro studii národopisnou* (V. Vaclick), *Betlémy a církev* (J. Socha), *Proč jsem se i já stal betlémařem* (F. Valena), *Betlémy - tradice či móda?* (F. Fürbach).

Vedle přehledu Vaclickova, čerpajícího ze znalostí muzejních sbírek a upozorňujícího na úskalí využití zejména betlémů malovaných na papíře k dokumentaci dobového oděvu, hospodaření na salaši, staveb apod.

VÝSTAVY

(k tomu Jeřábek, R.: Český lid 1967 a Národopisné aktuality 1966 ad.) se s velkým zájmem setkala esej F. Fürbacha "Betlémy - tradice či móda? pojmenovávající proměnlivost zájmu laické i odborné veřejnosti o tvorbu a stavění betlémů na straně jedné a zaujetí tvůrců na straně druhé. Zklamáním byl příspěvek J. Sochy, který měl naznačit vztah církve katolické k fenoménu lidových jeslíček, který je odrazem křesťanské legendy. Zaměření textu, ještě čtené náhradníkem připomínalo spíše nedělní homilii než zasvěcený výklad.

Následující program byl již doménou muzejních etnografů: v nepřetržitém, téměř pětihodinovém maratonu se střídaly zprávy o obsahu muzejních sbírek v Bratislavě, Praze, Rostokách, Příbrami, Ústí n/Orl. aj. Druhý blok tvořily referáty o betlémech současných, jejich prezentaci a dokumentaci v muzeích a významu, jaký mají v podobě dnešních Vánoc. Zprávy o betlémech beskydských řezbářů, současných betlemářích na Berounsku, o betlémech současných plzeňských výtvarníků ad. se zpravidla opíraly o vlastní muzejní akvizice. Až na drobná upozornění (Veselská, Mevaldová) se nikdo z autorů nevěnoval problematice vztahu autorů k duchovnímu obsahu betléma, čím se nechávají inspirovat, názorům, co se tvůrcům líbí a co nelíbí na vlastních betlémech, z jakých důvodů se tvorbě věnují, zda reflektují na objednávky a jak je realizují, v neposlední řadě také, jak se snaží podřídit obecnému vkusu bez ohledu na tradici, která se nepředává z generace na generaci. Odpovědi na tyto otázky by pravděpodobně přinesly dost nového. Stejně jako ověření, jak jsou zejména současné - často netradiční betlémy přijímány veřejností

zejména v oblastech, které betlemářskou tradicí nevynikají.

Odpověď na otázku, proč se v některých místech zachovalo stavění betlémů až do současnosti, jaký mají jejich majitelé vztah k uchování např. rodinné tradice a jak ji rozvíjejí, přinesly alespoň zčásti příspěvky A. Plessingerové a J. Vařeky věnované třeštským, J. Süsserové ústeckoorlickým a L. Brožka příbramským betlemářům. Chyběla pouze zpráva o situaci v Třebíči.

Svého zástupce zde měli také rakouští betlemáři z příhraniční oblasti, jenž informoval o zájmové organizaci a prezentaci betlémů.

Jak už bylo naznačeno, bylo sympozium příležitostí k setkání muzejních pracovníků se současnými tvůrci i sběrateli. Zdá se, že tato forma vzájemného informování a poznávání, spojená s prezentací některých současných autorů je smysluplná, mohla by se stát za podpory všech vítaným způsobem permanentní komunikace mezi všemi. Muzejní etnografové zde byli svými příspěvky velmi kvalitně zastoupeni a zprávy, které spolu s obrazovým doprovodem přednesli, byly v mnoha případech i zprávami o budování sbírky, její dokumentaci i prezentaci. Z hlediska územního zastoupení se zejména laický a sběratelský zájem o betlémy zcela zřejmě koncentruje do Čech, pravděpodobně také díky velmi aktivním regionálním pobočkám Sdružení.

Pozoruhodným zakončením jednání byla návštěva výstavy, kterou zcela neobvykle pro letní výstavní sezonu připravila Mgr. Alexandra Zvoňáková z jindřichohradeckého muzea pod názvem *"Pojďte s námi do Betléma"*. Mimořádně vysoký počet

exponátů zahrnul výběr z historie, ale zejména současnou tvorbu z jižních Čech, Příbramska, Vysočiny a Dolního Rakouska. Katalog k výstavě vydaný podchytil 136 vystavených betlémů vytvořených od 1. třetiny 18. století až do letošního roku.

Šíře záběru při výběru exponátů dala za pravdu myšlence o košatých možnostech lidské tvořivosti a její obsah byl jedním z nejvýraznějších, i když poněkud neobvyklých, diskusních příspěvků k tématu symposia.

Jiřina Veselská

PAMÁTNÍK NAŠICH NEJSLAVNĚJŠÍCH CESTOVATELŮ

Před půl stoletím, dne 22. dubna 1947, zahájili inženýři Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund své epochální cestovatelské dílo, jež bylo na konci roku 1996 jako by zhmotněno ve stálé muzejní expozici v Muzeu jihovýchodní Moravy na zámku ve Zlíně.

Expozice, již její hlavní autoři - PhDr. Karel Pavlišťík, CSc. a výtvarník Ladislav Včelař - nazvali *S inženýry Jiřím Hanzelkou a Miroslavem Zikmundem pěti světadily*, není obvyklou muzejní expozicí, nýbrž spíše mnohotvárnou encyklopedií o době a lidech ve 107 zemích světa. Představit v muzeologické zkratce bohatý archiv fotografických, písemných i trojrozměrných dokumentů obou velkých cestovatelů, kteří tento archiv odkázali městu Zlínu, byl obtížný úkol odborně, výtvarně i technicky. Autoři jej však ve spolupráci s oběma cestova-

VÝSTAVY

teli, kteří byli jejich odbornými poradci, zvládali obdivuhodně.

Nejobtížnější úkol: jak představit ve třech malých výstavních prostorách co nejvíce neopakovatelných fotografických záběrů, jež bylo třeba vybrat z tisíců negativů a barevných diapozitivů a zároveň při systémovém výkladu mezi ně zařadit doklady hmotné kultury. Po dlouhých hodinách diskuzí a přemýšlení byl za základ přijat trojhranný typ otáčivého panelu, který jednak umožnil jakoby ztrojnásobit výstavní plochy, jednak vtipným vytvořením jakýchsi vitrínků uvnitř panelu umožnil vystavit i nejzajímavější předměty - ať už šlo o hudební nástroje, součásti oděvů, nádoby a další předměty, dokládající život lidí v mnoha zemích, nebo ukázky rud z diamantových dolů či nálezy ze staré Babylonie. Dalším rozšířením prostorových možností této plošně malé expozice bylo využití ploch mezi stropem a panely k umístění názorných map cest po jednotlivých kontinentech. V první a druhé místnosti expozice jsou umístěny televizní obrazovky: na první jsou postupně zobrazovány trasy jednotlivých cest, doprovázené výkladem o tom, že oba cestovatelé navštívili celkem 107 zemí, zhotovili tisíce fotografií, natočili 151 filmů, z toho čtyři celovečerní, napsali 18 cestopisů, které byly přeloženy do 11 světových jazyků a další informace, na druhé je promítán světový unikát - film o zrození sopky, který se oběma cestovatelům podařilo zachytit na filmový pás. Ve třetí místnosti, věnované nejnovějším cestám, jsou vzpomenuť zlíňští umělci jako byl ilustrátor většiny cestopisů H+Z František Příkryl nebo pracovníci filmových ateliérů ve

Zlíně, kteří veškerý filmový materiál zpracovali.

Mnohý návštěvník by možná rád viděl expozici o velkolepém díle H+Z ve velkých moderních prostorách, kde by mohly být využity neopakovatelné fotografické dokumenty ve větších zvětšeninách, kde by se promítaly pozoruhodné filmy o kultuře a způsobu života lidí různých kontinentů, jak by si to takový materiál zasloužil. Mám však pocit, že právě takový monument by odsouval toto dílo do oblasti vzpomínek. Tato prostorově snad trochu stísněná expozice umožňuje víc: vtahuje návštěvníka bezprostředně do procesu poznávání světa, otáčením panelů umožňuje jakoby zblízka sledovat život neznámých národů, kulturu a způsob života lidí všech kontinentů, a zároveň vzbuzuje touhu po dalším poznávání, vyzývá k následování. Cílem expozice je oslovit zejména mladou generaci příkladem vědomostí, odvahy, pracovitosti a cílevědomosti jazykových znalostí i věrného přátelství, které umožní překonávat i ty nejoblíbenější překážky na cestě za novými objevy.

Zlínské Muzeum jihovýchodní Moravy, za podpory představitelů města i okresu, a především díky velkorysému daru obou slavných cestovatelů, prokázalo nejenom schopnost zabezpečit bezpečně uložení archivu H+Z, ale i schopnost důstojně zpracovat a využívat jeho hodnoty jež jsou součástí národního kulturního dědictví a zároveň zdrojem nových inspirací.

Josef Jančář

RECENZE

IRENA ŠTĚPÁNOVÁ: LIDOVÝ ODĚV V OKOLÍ TÁBORA. Tábor, Husitské muzeum 1995, 82 s., obr. příl.

Útlá publikace připravená k stému jubileu Národopisné výstavy československé v Praze 1895 vyšla u příležitosti výstavy krojů a lidového textilu z Táborska u Blat ukutečněné v červnu až v srpnu 1995 v tábořském muzeu. Právě takové výstavy na různých místech naší země probouzely před sto a více lety zájem o lidovou kulturu u široké veřejnosti.

Autorka pojala téma v celé šíři: hodnotí písemné prameny a nastiňuje vývoj lidového oděvu na vymezeném území v 16. - 18. století, za vrcholnou fází považuje však první polovinu 19. století, kdy byl tento kroj národopisci označen jako kozácký. Opírá se o všechny dostupné prameny uložené převážně v tábořském archivu a v muzeích v Soběslavi a Táboře, kde po dva roky působila. Nezůstává jen u popisu, na závěr uvádí poznatky o územním členění lidového oděvu na Táborsku, určuje jeho místo mezi typy českého kroje, zvláště jeho vztah k blatskému kroji, a poukazuje na různé sociální a časové modifikace. Obrazovou část tvoří náčrtky jednotlivých oděvních součástí a reprodukce ikonografických dokladů.

Při četbě znovu napadá národopisce, co zůstáváme dlužní péči o vytváření odborné terminologie a vnucuje se otázka, zda už není na čase definovat pojmy typ a varianta lidového oděvu. Tážeme se, nakolik je možno vymezit kozácký kroj jako samostatný typ v rámci středočeských krojů, a nakolik je možné chápat lidový oděv na hranicích této oblasti za "přechodné typy" (s. 28) nebo mluvit o "místních

RECENZE

typech" (s. 29). Domnívám se, že z taxonomického zřetele je pojem typ lidového oděvu výrazně nadřazen místním variantám. Ryze odborné připomínky však nic neubírají na významu brožury, která fundovaně hodnotí kozácký кроj a přináší jistě potěšení těm, kdož se zajímají o lidovou kulturu na Tábořsku.

Alena Jeřábková

LUDVÍK KUBA: LIDOVÉ PÍSNĚ Z CHODSKA.

Uspořádala a zpracovala Věra Thořová, ilustrace, obálka a grafická úprava Magdalena Čáslavská. Vydal Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, Praha 1995. Náklad 1000 výtisků, 534 stran, 13 barevných a černobílých fotografií, řada perokreseb v textilu.

Před více než sto lety se Ludvík Kuba - malíř, hudebník, spisovatel, folklorista - vypravil na Chodsko, aby na žádost výkonného výboru NVČ pořídil sbírku lidových písní a lidové hudby pro chystanou Národopisnou výstavu československou v roce 1895 v Praze. Ačkoli byl k výsledku předem skeptický a po zkušenostech z polabských sběrů osmdesátých let považoval Čechy za "vysbíranou" oblast, podařilo se mu zapsat během měsíční cesty, od 6. 5. do 6. 6. 1893, téměř 600 písní a 60 ukázek lidové instrumentální hudby. Vytvořil tak první rozsáhlou a reprezentativní sbírku chodského hudebního folklóru. Přes nesporné kvality, značný rozsah a význam sbírky marně usilovali o její vydání Otakar Hostinský, Otakar Zich i sám Ludvík Kuba - po požáru ve Vilímkově nakladatelství byla

dokonce řadu let považována za zničenou. Padesát pět Kubových partitur otiskl Jaroslav Markl (Česká dudácká hudba, Praha 1962) a pozastavil se nad tím, že významný písňový soubor nenalezl dosud nakladatele. Další desítky let zůstaly písně v archivu.

Teprve v roce stého výročí Národopisné výstavy československé přistoupila zkušená etnomuzikoložka Věra Thořová ke kritickému vydání Kubových unikátních zápisů, aby splatila dávný ediční dluh. Publikaci vydal Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, v jehož fondech jsou Kubovy sběry uloženy, za finančního příspěví Ministerstva kultury České republiky. Editorka pojala práci přehledně a prakticky, při dodržení hlavních zásad kritického vydání. Užitekovo informativní složku dokázala sladit s vědeckým přístupem a navíc - díky šťastné ruce při výběru tiskárny a výtvarnice - vyprodukovala i po výtvarně estetické stránce vkusný knižní artefakt.

Práce je rozvržena do tří celků. Teoretickou část uvozuje explikativní stať *Několik slov úvodem...* (s. 5), stručně postihující genezi, význam a osudy Kubovy sbírky. *Ludvík Kuba (1863 - 1956)* se ve stručné biografii (s. 6-8) jeví jako všestranný umělecký talent, ustavičně prohlubující své odborné vzdělání (varhanická škola, učitelský ústav, soukromé školy jazyková a malířská, akademie v Praze a v Mnichově). Je štěstí pro naši etnografii a folkloristiku, že své nadání a vědomosti věnoval právě národopisu a vytvořil v této oblasti pozoruhodné syntetizující dílo. *Sběratelova cesta na Chodsko* (s. 9 -13) je popsána věcně a zproštěna idealizací: při muzikách, svatbách a poutích Kuba jen nasával atmosféru - zapisoval posléze v prázdné

hospodě za deště nebo po staveních, aby měl dost času a klidu každou píseň opakovaně vyslechnout, upřesnit vedení jednotlivých hlasů, pohovořit - i popít - se zpěváky a hudebníky. Nejvíce písní zapsal v Postřekově a v Luženicích, "nejvydatnějšími" interprety byli Josef Pelnář a Jozif Hančl.

Kapitola *Chodský písňový folklór* v zápisech Ludvíka Kuby (s. 14 - 22) tvoří jádro této části publikace. Věra Thořová charakterizuje Kubovu sbírku z hlediska druhového a žánrového rozptěti (pololidové, kramářské umělé sentimentální písně, kuplety a především písně tradiční: milostné, žertovné, vojenské, řemeslnické - obřadné, taneční, pijácké - časté balady) i z hlediska materiálového přínosu (zajímavé varianty známých písní, nové sloky, nečekaná spojení a obměny, existence velmi starých písní v recentním podání). Zdůrazňuje, že Kuba se na Chodsku setkal s častým vokálním vícehlasem a seznámil se s významným ansámbovým typem, malou selskou muzikou. Díky hudební průpravě dosahují jeho zápisy melodií značného stupně věrnosti - sbírku tím pro budoucí bádání vysoko zhodnotil. Badatelka se dále podrobně zabývá rozbořem a zobecněním nápěvové stránky chodského písňového folklóru, připomíná silný vliv dud ("prolamovaný" zpěv, omezený rozsah písní, tvrdé tóniny), působení bavorského etnika ("jukačky", ländler, předtakti), taneční charakter písní ("do kolečka", "zelené kousky"), ale i táhlé písně "nahoru". Zamýšlí se nad správností Kubových zápisů, zejména nad reprodukcí písňových textů. Oproti některým spekulativním názorům střizlivě upozorňuje na značnou časovou tíseň při samotném sběru a roční odstup při pořizování

čistopisu. S tím je nutno souhlasit; je zřejmá neujasněnost Kubovy koncepce při transkripci textů ze skic ve snaze vyhovět Hostinského zásadám věrného zápisu. Nejsou-li Kubovy koncepty k dispozici, lze těžko přistoupit k dodatečným reuším či k jakékoli formě unifikace - editorka konečnou podobu zápisů respektuje.

Nejužívanější bude jistě ediční část publikace: *Zápisy lidových písní L. Kuby z rukopisné sbírky z fondů ÚEF AV ČR v Praze* (s. 23 - 458) a *dvě partitury chodské lidové hudby z archivu Národopisného oddělení Národního muzea Praze* (s. 459-467). Písně jsou řazeny v abecedním pořádku (Kubovy nedůslednosti opraveny), prezentace je velmi přehledná - každé písní náleží samostatná stránka, uspořádaná podle schématu: pořadové číslo a textový incipit představující název, pod ním případně kontext či název tance, vlevo zřídka agogický údaj, vpravo lokalita a spíše výjimečně i jméno zpěváka. Následují notové osnovy s nápěvem a podepsaným textem 1. sloky, pod tím je otištěn znovu celý text; textové verze nebo další texty jsou odděleny hvězdičkou. Dole v závorce stojí občasné Kubovy poznámky. Laskavě působí drobné perokresby Magdaleny Čáslavské s národopisnými motivy, nenásilně korespondující s písňovými texty. Adekvátní a příjemný je i ruční notopis, který zručně provedla sama editorka. Série barevných fotografií a reprodukci Dagmar Havránkové, poutavá obálka a kvalitní křídový papír přispívají k působivosti publikace.

Obsáhlý záběr (400 čísel) přirozeně protežuje tradiční lidové písně - vždyť tvoří základ a jejich záchrana byla záměrem Kubovy sbírky; vyřazeny jsou umělé, kramářské a pololidové písně, koruptely a zlomky, ponecháno jen

několik na ukázkou. Jak bylo shora řečeno, editorka šetří Kubovy zápisy, opravuje jen zřejmé omyly, při přepisu textů zachovává řídce se vyskytující nářeční výrazy a tvary, dbá na dodržování fonetiky a respektuje zvláštnosti Kubova způsobu zápisu; pravopis uvádí do souladu se současným územ.

Mnohé z písní jsou obecně známé, nesnižuje to však zážitek při listování sbírkou. Nové verze, varianty, kombinace, neotřelé obrazy, obraty, nápady působí - dovolte trochu reflexe - jako nečekaný dárek, jako něco, o čem jsme byli přesvědčeni, že už nelze v tomto množství a na této úrovni objevit. Kromě působivě variované obsáhlé chodské "klasiky" (Na oujezským hrádku..., Když sem šel od milý..., Zafoukej, větříčku, z Dunaje...) to dýchne starobylostí (Není na světě tolik černejch vran..., Měla sem holoubka..., Šel bych za svou milou, já nesmím...), zazní Kolovratský rukopis (Ke Klenčí je cesta sama jetel...), zaznamenáme cenné varianty písní zlidovělých (Náš táta mě dycky nutí..., Pod vršečkem, nad vršečkem... - Sil jsem proso...) a kramářských (Jeden, dva, tři, čtyry.... Kde jest to městečko..., Nečasnej pro mě den...), mnohdy "in flagranti" ve stadiu prolínání s tradiční epikou či při jejím vzniku (Nad Dilama v černém lese..., Šla má milá, šla na travu..., Poslechněte nyní...), zaslechneme názvuky dobového městského, hlavně staropražského folklóru (Má milá má hezkou..., Skály se pukají...) a odhalíme zároveň jeden ze zdrojů jeho inspirace - a vojenské, rekrutské, řemeslnické a pijácké písně dávají tomuto defilé mužnou korunu.

O vlivech na hudební stránku písní již padla zmínka. Výrazně převažuje durový tónorod, z tónin G a F; melodi-ka je diatonická silně ovlivněná zvuko-

vými projevy a možnostmi užívaných nástrojů, s výjimečnými nedošklými tóny, zato s častým vybočením do dominantní tóniny.

Poznámky a vysvětlivky k písním (s. 468-485) představují pečlivě a zevrubně vypracovanou dokumentační součást publikace. Editorka nechtěla rušit tok veršů a melodií, a proto věnovala těmto informacím samostatný oddíl. To je šťastné řešení - ediční část se může nést v poloze umělecké, aniž by byla zanedbána dokladová sféra práce. Každé písní je věnován drobný medailon: podrobné srovnávací odkazy a další údaje a zajímavosti, upozornění na koruptely, omyly, jiná možná čtení a též citace některých jinde publikovaných písní za účelem usnadnění komparace.

Věcná ediční poznámka (s. 486) vymezuje zásady a je cenným návodem k práci se sbírkou pro badatele a vážnější zájemce. Podobně *slovníček* (s. 487-494) bude často užívanou pomůckou - obsahuje vysvětlivky nářečních a méně obvyklých výrazů, upřesnění lokalit, domácké formy vlastních jmen, stručné charakteristiky tanců a další informace přirozeně nechybí *abecední rejstřík písní* (s. 505-520) a především *Soupis písní z Kubovy sbírky*, které nebyly zařazeny do tohoto svazku (s. 521-524). Představuje 87 písní a zlomků; rozvinuté textové incipy a místy připojená drobná upřesnění umožňují snadnou identifikaci písní, a tím i představu o sbírce jako celku.

Třebaže Otakar Zich, Čeněk Holas a hlavně Jindřich Jindřich obohatili pramenný fond Chodska dalšími obsáhlými sběry, zůstává Kubova sbírka z roku 1893 základním, průkopnickým a po všech stránkách cenným pramenem chodského lidového zpěvu

a hudby. Má nenahraditelnou cenu dokumentární - některé písně a podoby mnohých písní nelze nalézt v jiných sbírkách a z recentního podání se dávno vytratily. Hostinský, Zich, Markl, sám Kuba i další, kteří mysleli na její vydání, by byli v jubilejním národopisném roce 1995 potěšeni. Věra Thořová naplnila jejich představu. Způsobem odborně vyzrálým, čtenářsky přitažlivým, umělecky inspirativním - prostě po všech stránkách zdařilým. Moderně pojatá práce "Ludvík Kuba - Lidové písně z Chodska" bude jistě vyhledávanou pomůckou nejen pro badatele, ale také pro širokou obec interpretů, upravovatelů a milovníků písněového folklóru.

Jiří Traxler

**STREDOEURÓPSKE KONTEXTY
LUDOVEJ KULTÚRY NA
SLOVENSKU. Bratislava 1995, 177
stran, něm. a ang. résumé**

Sborník představuje výsledky grantového úkolu stejného názvu katedry etnologie UK v Bratislavě. Ján Michálek, který jej sestavil a lektoroval, se v úvodní studii dotýká všech způsobů a příčin vnitřní migrace od 2. poloviny 19. století, z nichž mnohé zasahovaly naše území a trvaly donedávna (Vnútorná migrácia a etnické vzťahy). Jak název příspěvku Magdy Paríkové *Podiel profánnych a konfesionálnych inštitúcií v integrácii slovenských repatriantov na južnom Slovensku* napovídá, poukazuje na obtížnost adaptace přesídlenců z Maďarska v novém prostředí. Příčiny byly obdobné jako u nás; usídlování obyvatelstva různého geografického původu v jedné obci a neznalost samo-

statného hospodaření. Zita Škovieřová v článku *Bezplatná pomoc v roľníckom spoločenstve* shrnuje formy výpomoci u Slovanů a vysledovává její proměny a současný stav na slovenské vesnici. Sylvia Dillingerová analyzuje v článku *Stolovanie na Slovensku v stredoeurópskom kontexte* složité vztahy uvnitř rodiny a rodiny k hostům v každodenním životě a při významných výročních i rodinných příležitostech, jak se to projevuje při stolování; nezůstává v minulosti, ale všímá si procesu ovlivňování tradičních forem i změny vztahů uvnitř rodiny i k jiným lidem. Ľubica Droppová konstatuje, že se v slovenské písni odrazily především ty historické jevy a události, které měly dopad na každodenní život (*History in Slovak folk song*). Nora Lábadýová v stati *Hra o svätej Dorote v interetnickom kontexte* sleduje vývoj hry, způsob, jakým se dostala na Slovensko: rozbor textu i scénického vybavení ukazuje na to, že např. do Hriňova ji mohli přinést skláři z Kunčic.

Studii Michaela Mitterauera *Medieval roots of European family developments* lze považovat za klíčovou k dalším příspěvkům. Zkoumá kořeny vývoje rodiny ve středověku. Střední Evropou prochází stará kulturní hranice vlivu římské a byzantské církve, do níž zasáhl kolonizační pohyb v období vrcholného středověku. Nejstarší prameny z karolinské doby svědčí o jednoduché rodině, možnosti druhé svatby vdovy, instituci výměnku, upřednostňování ultimogenitury, zatímco na východě trval seniorát - rozšířená rodina byla svázaná s kontinuitou staré kmenové struktury. Soňa Švecová ukazuje v příspěvku *Hospodárske zóny, ich spoločenstvo a kultúra srovnáním detvarnské oblasti (s lazy) a*

severovýchodního Hontu na různost ekotypů, v souvislosti s přírodními a hospodářskými podmínkami a tím i odlišnou sociální skladbou, a na integrační proces v 2. polovině 20. století. Juraj Langer se v článku *Štruktúra rodiny ako syntéza znakov ekotypu* zamýšlí nad obtížností univerzálního členění společnosti, jestliže si protiřečí subjektivní a objektivní znaky určitého celku, při historické mobilitě jevů. Příklady bere ze severozápadu země, zvl. z lidové architektury. Jaroslav Čukan v *Príspevku k problematike spoločenských ekotypov* ukazuje na nutnost kritického zhodnocení moderních myšlenkových proudů. Marta Botíková ve stati *Roľnícka rodina na južnom Slovensku* analyzuje na příkladě několika obcí z Tekovsko-Hontianské župy rodinné poměry kolem r. 1930 v rodinách s jedním dítětem. Josef Kanderert v článku *K problematice ekotypů rodiny na Slovensku* využívá vzpomínkového materiálu ze středního Slovenska. Příspěvek Gabriely Habáňové: *K problému zaměstnaneckých vztahov etnokultúrnej skupiny tzv. huncokarov v M. Karpatoch* se týká vztahu rodiny a způsobu získání obživy v tradičním společenství na příkladu tzv. "lesních lidí". Poslední příspěvek, který uzavírá tento podnětný sborník, pochází od Marka Cermana (*The protoindustrial family economy*) a pojednává o expanzi domácího průmyslu v zemědělském prostředí v raném kapitalismu a zjišťuje, že není možné postavit jeden model významnou úlohu tu má regionální diferenciace.

Miroslava Ludvíková

IVAN DOROVSKÝ A KOL.: CHARVÁTI JEŠTĚ ŽIJÍ MEZI NÁMI. (Sborník studií a vzpomínek). Brno, Společnost přátel jižních Slovanů v České republice 1996, 128 s.

Publikace, kterou vydala pro příslušníky charvátské etnické skupiny v České republice, pro své členy a další zájemce Společnost přátel jižních Slovanů za podpory Ministerstva kultury ČR, je věnována osudu této slovanské minority na Moravě zejména v období po 2. světové válce. Zatímco badatelé se zabývali dějiny moravských Charvátů už od minulého století poměrně dosti, už méně pozornosti věnovali jejich kultuře, a to i lidové. Ovšem to nic není proti mluvení, co Charváty postihlo po skončení 2. světové války. O rozhrnutí roušky zapomnění nad tímto do nedávna tabuizovaným tématem se pokusil Ivan Dorovský s kolektivem spolupracovníků.

Sám napsal vedle úvodní stati zejména kapitolu o kultuře národnostních menšin a etnických skupin v Evropě, dále si všímá poválečných osudů jihomoravských Charvátů, jejich kroje, obydlí a slovesné tvorby. Eva Večerková se zabývá etnokulturním vědomím moravských Charvátů. V knize jsou přetištěny i dva starší příspěvky. Oldřich Sirovátka se vyslovuje k problematice folkloru této menšiny v Československu a Miloš Melzer si vzal za téma svého článku osídlování bývalého německého jazykového ostrova na Drahanské výštině moravskými Charváty po roce 1945. Takřka polovinu publikace tvoří vzpomínky Štěpánky Kopřivové, Františka Hubeného, Bedřicha Siče a Ivana Malinara. Právě tato část knihy je silná, protože se s pohnutými osudy mo-

ravských Charvátů můžeme seznámit na základě jejich osobních prožitků, v nichž jakoby se koncentrovaly komplikované dějiny 20. století v etnicky smíšeném prostředí jižní Moravy se všemi svými problémy.

Jan Krist

JAN TROJAN: NOVÉ NÁRODNÍ PÍSNĚ FRANTIŠKA BARTOŠE (1882). Faksimilie vybraných zápisů s komentáři. Zlín 1996, 151 stran

Snad nejméně známá a taky nejhůře dostupná je první Bartošova sbírka moravských lidových písní. Čtenáři se nyní dostává možnost poznat ji aspoň částečně ve zpracování Jana Trojana. Jde o komentovaný výběr 88 písní (z celkového počtu 417) otištěných jako faksimile a doplněných komentáři. Publikace dokládá hluboké zaujetí autora moravskými lidovými písněmi a snahu ukázat jejich zvláštnosti dnešním odborníkům i milovníkům lidových písní. K tomu slouží především úvodní studie a pak výklady k jednotlivým písním. Autorův přístup prozrazuje snahu přiblížit moravské lidové písně novým způsobem. Vybrané písně reprezentují různé osobité jevy písňového folklóru a komentáře pak na ně poukazují a blíže je osvětlují. Jde o poznámky, které prozrazují hudebního teoretika, folkloristu v nich však nenachází to, co se obvykle v podobných srovnávacích poznámkách uvádí - údaje o rozšíření, o místních zvláštностech, vyplývajících z konfrontací více variant textových i hudebních.

Těžištěm komentářů je analýza melodicko-harmonické složky, v níž autor vychází ze svého díla Moravská

lidová píseň (Praha 1980), na něž také často čtenáře odkazuje. Jde o rozbor té složky, která je v lidové písni přítomna skrytě, v latentní podobě. I když se J. Trojan odvolává na hudeckou praxi lidových muzikantů a hudebníků působících ve sféře folklorismu, návody na instrumentální doprovod jsou jeho výkladem a jeho dílem. Na konto komentářů lze uvést, že je bezpochyby uvítají praktičtí hudebníci. Nic to nemění na skutečnosti, že další zajímavé stránky vybraných lidových písní, jako je např. rytmika, ale i slovenská složka zůstaly v těchto pojednáních většinou v pozadí. Jen v některých je poukázáno i na jinou než melodicko-harmonickou složku. Ve vzájemném porovnání však je na první pohled zřejmá jistá nahodilost, ba neúplnost. Jestliže na straně 130 si čtenář má povšimnout "důsledně uplatněného sestupného modelu dvou osmin a dvou čtvrtek", pak by zde asi mělo být uvedeno, že jde o rytmickou formuli charakteristickou pro vrstvu moravských tanečních písní v třídobém taktu, které jsou rozšířeny ve východní části Moravy od Brněnska až po Slezsko. Tak by vznikl pendant vysoce odborného výkladu další složky.

K tonálnímu obsahu písně č. 259 je dále např. uvedeno, že "seřazením tónů do stupnice obdržíme zcela ojedinělý útvar s tónikou na h, velkou tercií, vynechaným 4. stupněm (e)" atd. A dále autor uvažuje, jaká exklusivní tónová řada by vznikla, kdyby stupnice obsahovala 4. stupeň a šestý jen ve tvaru sníženém. Je to sice pravda, ale takové úvahy se k lidové písni asi moc nehodí. Z nějakého důvodu je píseň v takové podobě, v jaké je, s použitím neúplné řady, byť by to jakkoli neodpovídalo představám či řadu hudební teorie.

Písně jsou v recenzované edici otištěny, jak to ostatně uvádí podtitul, jako faksimile, tedy jako v Bartošově první sbírce z roku 1882, včetně dnes nezvykle působících velkých písmen na začátku každého verše. Existují některé opravy této sbírky. Janáčkovy korektury v exempláři uloženém v Ústavu pro etnografii a folkloristiku v Brně, poznámky A. Novotného v témže výtisku a Janáčkovy opravy zanesené do písní, které jsou obsaženy v Kytici z národních písní moravských, slovenských i českých, kterouž uvidí František Bartoš a Lev Janáček (Praha 1953, 4. vydání). V publikaci jsou uvedeny pouze ty opravené písně, které byly otištěny, ostatní opravy, včetně chyb, které v zápisech zjistil J. Trojan, jsou uvedeny v komentářích. Z toho plyne, že jsou otištěny chybné záznamy, a není proto vyloučeno, že se budou nadále v neopravené podobě tradovat.

Práce tak, jak ji pojal J. Trojan, klade značné nároky jak na čtenáře, tak na autora. Je proto pochopitelné, že se nelze zcela vyhnout některým nedůslednostem nebo nepřesnostem. Na s. 22 se píše o písní v podhalské stupnici se zvýšenou kvartou a sníženou septimou f (nikoli g, jak je uvedeno v publikaci). O několik řádků dále upozorňuje autor na sběratelovu korekturu na předposlední notě b₁. Jde však o opravu u tónu d_{es1} (č. 143, s. 88). Koleda zařazená pod číslem 411 (s. 138) není členěna na 4+4/2+2+4 takty, nýbrž obsahuje o dva takty více, tedy 4+4/2+2+2+4. V předposledním tónu písně je neopravené legato, není ani zmínka o špatné postavených nožičkách u tónu a₁ a g₁ - jak to autor pečlivě činil v předchozích komentářích. (Tisk není příliš ostrý, takže nesprávně postavené nožičky lze

spolehlivě rozpoznat v taktu č. 11, 15, 16 a 17).

Způsob jakým je publikace zpracována, má jistě řadu předností, zejména v podrobných a zasvěcených komentářích o melodicko-harmonické stránce písní. Přesto si nelze nepoložit otázku, zda to není přílišný přepych vydávat výběr místo celé sbírky tím spíš, že právě tento soubor písní byl takřka celý připraven pro plánovanou kritickou reedici, zhruba před 8-10 lety připravovanou v někdejší vydavatelství Pantón.

Když tedy nebylo možno vydat celou nejstarší Bartošovu sbírku moravských lidových písní, budme vděční aspoň za její část. Publikaci je možno objednat na adrese Oblastní muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Soudní 1, 760 01 Zlín.

Kdo vezme tuto knížku do ruky, brzy pozná, že ji nestačí jen prolisovat. Že je zapotřebí se stále a stále vracet, porovnávat, studovat. Jak dlouho to ovšem vazba vydrží, nelze soudit; můj výtisk se po skončení recenzní práce rozpadl na jednotlivé listy.

Marta Toncrová

PROHLÁŠENÍ

Nakladatelství Littera Bohemica vydalo koncem roku 1996 práci kolektivu autorů S. Brouček, J. Pargač, L. Sochorová, I. Štěpánová s názvem *"Mýtus českého národa, aneb Národopisná výstava československá 1895"*, kde jsem uvedena jako spoluautorka.

Prohlašuji, že na výslednou podobu příslušné části textu jsem vliv neměla a s jejím zněním jsem před odevzdáním do tisku nebyla ani seznámena.

Ludmila Sochorová

DÍLO KRITIKY RICHARDA JEŘÁBKŮ

Recenze profesora Richarda Jeřábka se stávají na stránkách Národopisné revue oživující přílohou, v níž si známý kritik vyřizuje účty s odborným světem. V době názorové svobody je otevřená kritika samozřejmostí a ani její břitká slova by neměla vadit, pokud jsou trefná a pravdivá. I tehdy však musí kritik počítat s odezvou.

V Národopisné revui 4/96 se profesor Jeřábek s obdivuhodnou pílí zaměřil na mé dílo *České lidové kroje*, kde břitká slova skutečně nechybějí. Otázkou zůstává jejich adekvátnost. Zde jako autorka musím reagovat, neboť dobře vím, že v řadě důležitých bodů je zmíněná recenze nejen mylná, ale hlavně zavádějící, především v otázkách, které se dotýkají vlastního obsahu a struktury díla.

Nejdříve k metodě Jeřábkovy kritiky. Dlouho jsem přemýšlela nad tím, proč jsou jeho kritické práce tak působivé. Čtenář, hlavně neznalý detailů díla, se jeho kritikou nechá snadno přesvědčit. Modelem je výše uvedená recenze. Zmíněný autor své kritické názory mistrovsky halí do množství precizně vytvářených chyb, často technického rázu. Např. - Portáši/ portáši, lid/ jih, kostorový/ kastorový aj. Podobné chyby mě v knize samozřejmě netěší, ale nemíním se jimi zabývat, neboť jsou záležitostmi korektury vydavatele. Věcný kritik by na tyto nedostatky jistě upozornil, ale předvedl by je minimálně na druhou kolej. R. Jeřábek, počínající si zde více jako korektor než recenzent, podobné chyby naopak náležitě rozbarví, doplní sugestivními doklady a autoritativními odsudky a pokryje jimi celou plochu svého textu. Např. na základě vyne-

chaného otazníku vynese soud: "Langhammerová vládne svou mateřštinou jen v omezené míře." Nápořem podobné formulovaných, často i malicherných výtek se čtenář přesvědčeně ukoľébá, unaví a pro recenzenta tak vznikne vhodná clona, za níž může laborovat s cílem dát mat. V mém případě se Jeřábek sám k takovému zacílení přiznal, když uvedl, že k recenzi přistupoval "se zaťatými zuby".

Naznačený proces stavby kritického díla nejlépe odhalí postižený autor, protože zná svá slova a je na jejich interpretaci citlivý. Snadno rozpozná, kdy recenzent útočí, kryt zmíněnou clonou "pravdy", za níž obratně překrucuje autorovy názory, vytrhává citáty a čtenáři podsunuje lehkovážné úvahy. Tak se již nedotýká jen doložitelných tiskových chyb, ale zasahuje do oblasti autorova myšlení. V této souvislosti se například na str. 209 zmíněné recenze o sobě dočtu následující vykonstruované sdělení: "Ona totiž není s to odlišit od sebe lidový tradiční kroj jako produkt organického vývoje... a kroj jako finální produkt programového, zpravidla lokálně patriotického šlechtění." Podobný laický závěr z mého textu nevyplývá a kritik k němu mohl dospět jen myšlenkovým zkratem. Na str. 206 zase suverénně polemizuje: "Svět se pramálo zajímal o vysokou kulturní úroveň českého národa a výstava krojů by jej byla o ní jen stěží přesvědčila." K takovému závěru musel po svém překroutit původní význam slov a vytrhnout ho z kontextu - takže vlastně tepe do své vlastní domněnky. Navíc doplňující argumenty, jimiž chtěl podtrhnout bagatelizaci daného textu, nejsou pravdivé. Výstavy domácích krojových součástí a textilií byly v konci devatenáctého století velmi časté a hojně prezentované v cizině. Jen

Náprstkova sbírka takto orientovaná byla v průběhu 80. a 90. let vystavena v Glasgow, Vídní, Lvově, Paříži, Chicagu i jinde (Srv. Kottner, J. L., Průvodce sbírkami Náprstkova Českého průmyslového muzea v Praze, Praha 1898, s. 7.). Na str. 205 si zase kritik bezpředmětně stýská ve smyslu ovlivňování kroje sousedními národy: "... o krojích z Čech jsme se v této kuriózní knize nedočetli, že by byly ovlivněny kulturou jiného, například německého etnika". Odkazují kritika, který údajně přečetl práci "do slova a do písmene" na str. 62, 77 a 78 citované knihy, kde na postrádané kontakty upozorňují. Dále se autor opět na str. 205 dotazuje: "Co asi sleduje citát z díla P. Cornelia Tacita ("Žena halí se do Iněných přehozů z purpurové červeným lemováním...") Tedy odpovídám - připomíná zajímavý historický údaj o typu oděvu a možné kontinuitě tohoto způsobu oblečení z daného území již v před slovanské době. Netřeba se tomu divit. Zcela běžně se uvádí do souvislosti vývoje oděvu místně i časově podobná informace o užívání mužských "gatí a nohavic". (Srv. např. Stránská, D., Lidové kroje v Československu, díl I. Čechy, bez vřočení, s. 20). Na téže straně recenze je pro změnu kritizována skutečnost, že uvádím do jisté souvislosti příklady oděvů z horských oblastí Beskyd a Českého Lesa. Necht' si kritik přečte název dané kapitoly, kde právě na podobných paralelách dokládám určitý postup. Tak bychom mohli únavně pokračovat a polemizovat dále.

V úvodu jsem se zmínila o podstatnějším nedostatku Jeřábkovy recenze v otázkách vlastního obsahu a posouzení struktury díla. Dovolím si to říci opačně. Kritik se struktury práce, která je z teoretického pohledu nej-

podstatnější, prakticky nedotýká. Jakoby záměrně nechtěl přijmout jiný než zavedený názor. Ačkoliv je v knize pohled na lidový kroj přesně vysvětlen, sled uvažování potvrzen rozdělením do kapitol a podáván velmi srozumitelně, autor jej v nejlepším případě označuje za "rěbus". Vlastně se tak vyhýbá odpovědnosti recenzenta a svou nechuť, možná i detailní neznalost věci, kryje metodou, o níž jsme hovořila.

Nebudu suplovat recenzenta a rozebírat smysl svého síla. Mou obhajobou je kniha sama. Není tak rozsáhlá, aby si ji čtenář nemohl přečíst a posoudit. Její hlavní teoretickou oporou je orientace na kulturní antropologii. Je hledáním možností posunout tímto směrem uvažování o jednom z nejvýznamnějších fenoménů domácí lidové kultury do obecné roviny. V rámci srovnávacího pohledu a zobecnění některých jevů užívám pojem český - kroj z českého území, při zachování náležitých regionálních údajů. Podobně uvažují i jiné obory - o českých nářečích, o české hudbě, českém umění aj. Pravda, v této názorové oblasti rozvíjí R. Jeřábek své názory detailněji, avšak nesouhlasím s nimi. Především pak se ohrážuji proti jejich označení jako: "... projevů centristické přezíravosti a nabubřelosti". (Cit. recenze, s. 204), Nemohu opominout fakt, že na značné části území našeho státu - českého území - je tradiční lidový oděv jednoho řádu s příjemnou a jasnou souvislostí. Proč se tomu také bránit? Někdejší zemské hranice mezi Čechami a Moravou a svým způsobem i jiné hranice obvykle nehrají v této věci určující roli. Má kniha je o podobných obecných problémech, které se snažím na markantních příkladech doložit. Rozhodně však kritikem výše vybrané téma mezi nimi zdaleka není zásadní.

Nechť je mi prominuto, ale pan profesor Jeřábek zjevně odmítá jiný než běžně užívaný, řekněme pozitivistický pohled na kraj. I když se v recenzi do teoretických úvah zbytečně nepouští, i z drobných námitek je to zřetelné. Na str. 208 např. vypočítává kolik fotografií mám z kolika regionů (všimá si jen Moravy). To nemohu komentovat. Má kniha není rukověť, popisující kroje všech regionů Čech, Moravy a Slezska, ale kniha o kroji a jeho obecných principech. Jako odbornice dobře informovaná o krojovém materiálu z českého, ale i evropského území, mám ke svým závěrům stovky důkazů a chápu za svou odbornou povinnost na ně upozornit.

Pro zmíněnou knihu České lidové kroje jsem zvolila volný esejistický styl, jak je běžné v této publikační sféře ve světě. Je určena čtenářům, zajímavým se o kulturní jevy české společnosti v pochopitelném řádu, chápáná bez lokálně patriotických vazeb a krajové či zemské řevnivosti. Není to také běžné vědecké dílo (pak by mělo především jinou, preciznější redakci a technické zpracování). Jde o knihu svobodně uvažující a pohybující se v jiných, než tradičních teoretických vazbách a metodách. V tomto směru je skutečně "nová" - nechť to recenzent vezme na vědomí. Kdo snad hledá nové krojové dílo encyklopedické, nechť se o něj pokusí nebo si údaje sestaví z dosud publikovaných příspěvků. I já jsem k detailnímu poznání řádně přispívala v době, kdy se jinak o kroji publikovat prakticky nedalo. R. Jeřábek mně nechce přiznat ani tento vklad. Vyčítá mi, že ve své knize cituji své "brožury". Samozřejmě, že je v odkazech uvádím. Právě v nich totiž detailně rozebírám názory o jednotlivých krojových jvech, na něž ve zmíněné publikaci nebylo

místo. Mezi těmito brožurami je i má zásadní práce, vydaná v řadě vědeckých publikací Národního muzea - Etnografický slovník III - Lidový oděv v českých zemích. Jestli vadí kritikovi formální stránka citovaných prací, pak upozorňuji na fakt, že za totality jsme pro zachování zdravého rozumu četli i hůře vypravená díla - strojem psané samizdaty, neboť díla tlustá a pevně vázaná nebyla často ke čtení. Pevně vázané i tlusté je, byť jiného rodu a času, recenzentem doporučené Luhačovské Zálesí A. Václavíka. Při samozřejmé znalosti práce i účtě k autorovi, mně tento titul v mém uvažování o kroji nepomůže. Necituji ho tedy, jako i jiné podobné.

Jeřábekova kritika je nesmírně zdoluhavá a nemíním unavovat čtenáře Revue další polemikou. Přesto ještě několik zastavení. Například u jeho kritiky propagace mé knihy, o níž se vyjádřil jako o "barnumské". Jeden uvozující článek v patřičném tisku Nové knihy, který nebyl na objednávku, je minimální propagací v době tržní praxe. Stejně tak by se dalo dlouze hovořit o fotografické a obrazové příloze knihy, jejíž kritiku shrnul recenzent nejslušněji pod označení "nezajímavé". Problém fotodokumentace krojů je obecný nejen v naší zemi a každé dílo je novým pokusem překlenout názorové mezery. - Jak a koho fotografovat, fotografovat vůbec nebo uvádět jen bezproblematické staré dokumenty? Nechci hájit fotografie mé knihy, ale v řadě příkladů jsou jejich fotografie nejen odborně, ale i umělecky zdařilé. To by měl přiznat i přísný kritik.

Recenzi profesora Jeřábka nebudu dále rozebírat, neboť úhrnem mému dílu příliš neškodí. Tepe detaily, ale vlastní podstatu nechává stranou.

U kritika Jeřábekova typu, zabývajícího se obvykle jen chybami, je to vlastně absurdní druh poklony. V závěru recenze autor vyjadřuje obavu nad oborem národopisu s tím, že má nevalnou pověst. Ta se vytváří dlouhodobě. Pakliže je nějak pochroumaná, zavinili to hlavně ti, kteří byli čelnými oficiálními představiteli tohoto oboru po celou minulou generaci. Já však mezi ně nepatřím

Jiřina Langhammerová

KLAMY A LSTI JIŘINY LANGHAMMEROVÉ

Před lety si posteskl jeden z kolegů, že mu leží na stole celý stoh knížek, o nichž by měl napsat recenze, a dodal, že tak učiní přes víkend. Toto absurdní pojetí recenzní, ba i pouhé zpravodajské činnosti má bohužel reálnou oporu v dlouhotrvajícím bezútesném stavu české národopisné kritiky. Skoro všechno, co vychází v rubrikách označených jako recenze, jsou pouhé referáty nebo zprávy, většinou zcela bezzubé a namnoze i bezobsažné. Pronikavá recenze stojí někdy větší úsilí, než jaké je třeba vynaložit na původní práci, a je vystavena většímu riziku ze strany kritických čtenářů. V původních pracích je totiž možné dopouštět se omylů bez větších obav z toho, že na ně vůbec někdo přijde a že bude mít chuť své názory zveřejnit. Znam desítky a desítky podobných případů a vím též o některých omylech z vlastních prací, jenže ty se snažím vždy při vhodné příležitosti napravovat. Když se rozhodnu recenzovat nějakou novinku, mám pro to zpravidla dva

důvody: buď mne zaujme vysokou kvalitou a s velkým gustem ji pochválím a dám za příklad, anebo ve mně něčím vzbudí vážnou pochybnost už po pouhém prolistování. Pak s ní naložím přiměřeným způsobem, jak jsem to učinil s knížkou Jiříny Langhammerové *České lidové kroje*: důkladně ji pročtu, pořídím si excerpta, ověřím údaje, které jsou podle mého mínění mylné nebo podezřelé, a konečně o ní začnu psát, třeba i "se zaťatými zuby", tj. se snahou ovládnout svůj hněv, jak toto rčení vysvětluje Slovník spisovného jazyka českého (sv.8. Praha 1989, s.200). Protože je třeba počítat s replikou, snažím se, by moje argumentace byla správná, přesvědčivá a pokud možno nenapadnutelná. Takovýmto postupem odvádím jako recenzent nemalý kus práce za nedbalého autora a měl bych se z jeho strany dočkat spíš uznání a vděku. Uveřejňoval jsem, nejednou s potížemi, kritické posudky i v době názorové nesvobody a týkaly se jednou prací nezodpovědných diletantů, jindy také děl koryfeů mezinárodní pověsti, o nichž v té době jiní uveřejňovali panegyrika, a rozhodně jsem si tím nevyřizoval účty s odborným světem. Napadal jsem a nadále budu napadat neobornost, nesvědomitost, lajdáctví, ale také podbízivost jakékoli dočasné ideologii a politické moci a s tím úzce související chameleonství.

Inkriminovanou recenzi jsem napsal na opakovanou žádost redakce Národopisné revue za měsíčního pobytu ve Františkových Lázních v listopadu 1995 a redakci, kde pak ležela až do příštího podzimu, jsem ji odeslal 10. ledna 1996. V té době jsem už přirozeně znal velmi tvrdý odsudek výstavy v Národním muzeu k výročí Národopisné výstavy československé,

kteřý krátce předtím uveřejnil v Respektu (1995, č. 39, s.19) mně neznámý František Šulák pod titulem "Národopisný podvod za dva miliony" s podtitulem "V Národním muzeu je odbornost až na druhém místě". Ani slovem jsem se v recenzi o této záležitosti nezmínil, jednak proto, že jsem se neztotožňoval s některými výtkami, jednak též pro podezření, že jde o příliš osobní, zaujatý útok. Sám jsem z profesionálního zájmu výstavu navštívil, pořídil jsem si množství poznámek, z nichž některé bych byl mohl uplatnit i v recenzi knížky, ale třeba by tím vznikl dojem, že se připojuji k nějakému z komplotů, o jaké ostatně nebyla v našem oboru v posledních letech nouze. Brzy nato vyšla v Respektu odpověď J. Langhammerové, která ovšem postihovala jen dílčí část navozené problematiky a nemusela přesvědčit zdrcující většinu čtenářů. Zarazilo mne však, když jsem dostal do rukou xerokopii článku s názvem Respekt k poloprávdám a s šifrou RK, v němž bylo využito tohoto sporu nejen k primitivní obhajobě výstavy, ale též k útoku proti tehdejšímu ministru kultury Pavlu Tigridovi. Ten článek totiž vyšel ve Špiглу, bulváru nejhrubšího zrna.

S reakcí Langhammerové jsem počítal, ale očekával jsem, že zaujme trochu věcný postoj, hlavně konkrétní stanovisko k výtkám, a že chyby, jichž se zcela prokazatelně a neomluvitelně dopustila, čestně přizná. Jak ovšem postupovala Langhammerová při hodnocení mé recenze: dlouho prý přemýšlela nad tím, proč jsou moje kritické práce tak působivé. Škoda, že ji nenapadlo zamýšlet se stejně dlouho nad tím, proč její práce tak působivé nejsou. Dospěla k závěru, že přišla na kloub mé zákeřné kritické metodě: prý

spocívá ve výčtu vytipovaných chyb, jejich "rozbarvení", doplnění sugestivními doklady a pokrytí jimi celé plochy textu (sic!). Kdybych i jen na okamžik připustil, že tomu tak je, jako že to nepřipouštím, musel bych za svou nejlepší žákyni označit právě Langhammerovou. Ta totiž z vysokého počtu vytýkaných závažných chyb vybrala jen tři, které označila za chyby "často technického rázu," a odmítla se jimi zabývat, protože "jsou záležitostmi korektury vydavatele"(!). Nos mezi očima se mi snaží ukrást, když mne viní z toho, že jsem soud o jejich omezených schopnostech ovládání mateřštiny vynechal "na základě vynechaného otazníku." Zamířela, že jsem v recenzi velmi obšírně (podle ní ovšem nesmírně zdlouhavě) uvedl četné jiné, vesměs mnohem závažnější jazykové a věcné prohřešky, jenže na tyto výtky ona z průhledných důvodů nereaguje. A to mi ještě unikly další chyby, jichž se dopustila: například tvrzením, že nejvýznamnější badatelská dvojice na Plzeňsku - sourozenci Ladislav a Marie Lábkovi - byli manželé (s. 125), je osočila z incestu. Lábkova žena se jmenovala Ludmila a spolu zplodili dcery Bohumilu a Věnceslavu. Sourozenci Lábkovi stěželi mohli být známými sběrateli na konci 19.století, když Ladislav se narodil v roce 1882 a jeho sestra Marie 1892! Připouštím, že v tomto případě nejde o meritorní výtku, ale Langhammerová ozdobená akademickým titulem by měla vědět, že i znalosti těchto detailů spoluvytvářejí solidní základy pro vědu. Neslychané je její zpupné vyjádření, že rozsáhlá kapitola o lidovém kroji v monografii A. Václavíka "Luhačovské Zálesí" jí v jejím uvažování o kroji nepomůže a že ji tedy - jako i jiné podobné - necituje. Za malou zmínku stojí také

její tvrdošíjná obhajoba uměleckosti barevných fotografií. Je s podivem, že osoba s tak pokleslým výtvarným vkusem a také se zcela falešnou představou o dokumentární hodnotě těchto kýchů může stát v čele jedné z našich nejvýznamnějších národopisných institucí.

Nelze jí rozhodně prominout to, že čtenářům NR zatajila existenci recenze své knížky z pera Miroslavy Ludvíkové, jedné z mála znalkyň lidového moravského (nikoli českého) kroje na Moravě, a to v širokých územních souvislostech, a Ludmily Tarcalové ve sborníku Slovácko (1995, roč. 37, s. 85-86). Tato recenze, která vyšla až poté, co jsem svůj text poslal redakci NR, obsahuje totiž v podstatě stejné a stejně vážné výhrady k formě prezentace tématu, k názvu knihy, k obtížné orientaci v textu, k jednostranné nabytým poznatkům přes ŮLUV a přes folklorní soubory, k nedostatečně komplexnímu poznání terénu, k schematickým a povrchním formulacím, k opomíjení faktorů důležitých pro regionální třídění krojů (např. přírodních podmínek, hospodářských a sociálních podmínek a historického vývoje) apod. Moravská část knihy se jim jeví jako zploštěná, vadí jim autorčin pohled "z podia", vytýkají jí nesprávné dělení Slovácka na podoblasti a okrsky a mnohé další omyly. Pokud jde o obrazovou přílohu, konstatují, že o kvalitním vybavení fotografiemi "nelze v tomto případě hovořit", číselně - jako já - vyjadřují nepoměr v zastoupení krajových typů z Čech na jedné straně a z Moravy a Slezska na straně druhé, pozastavují se nad pochybným záměrem dokumentovat osoby a osobnosti (včetně autorky samé) udržující kroje jako kulturní dědictví národa atd., a konečně vyslovují politování nad vy-

plýtváním úsilím, časem a financemi na ne zcela vydařenou publikaci. Stačí? Není podstata obou recenzí takřka totožná? Kladnou recenzi jsem dosud nikde - s výjimkou publicistického štetku v Mladém světě, který v recenzi cituji - nečetl, ale nevyučuji, že se nějaká dodatečně zorganizuje. Ač knížka vyšla už v roce 1994, nenašel jsem její recenzi ani v dosud posledním čísle Českého lidu (1/97), který měl jako ústřední časopis uvítat tak objevené, novátorské dílo už před třemi lety. Ani to snad není příznačné a výmluvný úkaz?

"I já jsem k detailnímu poznání řádně přispívala v době, kdy se jinak o kroji publikovat prakticky nedalo," píše Langhammerová. Kdyby to bylo, aby se o kroji nedalo nic publikovat? Pouhým nahlédnutím do bibliografických soupisů zjistíme, že za dobu která se kryje s působením Langhammerové v oboru národopisu, vyšly u nás desítky či stovky nejrozmanitějších studií a článků o krojích, jejich součástkách, výzdobě apod., v časopisech, sbornících a regionálních i lokálních monografiích. To, že nevyšla žádná syntetizující práce, plyne z prostého faktu, že se nenašel nikdo, kdo by se takové práce ujal. (Neobjasněny zůstaly okolnosti údajně zpracovaného rukopisu druhého svazku díla Drahomíry Stránské, který měl být věnován krojům na Moravě a měl být vydán z pozůstatosti.) Langhammerová vydává za "zásadní práci" svůj Etnografický slovník III - Lidový oděv v českých zemích (a propos - měli bychom se k němu vrátit podrobnou recenzí). Z nepochopitelných důvodů jej spojuje se samizdatovou produkcí, a to jen proto, že vyšel v podobě ofsetového tisku, a podsouvám mi mnou nikde nevyslovenou nedůvěrou k pracím vydaným v provi-

zorní podobě. Samizdatových knih jsem četl (i šířil) víc než dost, ale šlo většinou o vysoce kvalitní, literárně hodnotná díla, jejichž strojopisná podoba je nijak nemohla poškodit.

Za jeden z nejvarovnějších rysů autorčiných projevů pokládám naprostou absenci sebekontroly, sebekritiky, neschopnost introspekce, a naproti tomu přemíru sebedůvěry, sebejistoty, sebechvaly, sebeuspokojení, jak se to projevuje v knížce, v rozhovoru pro Nové knihy a konečně i v reakci na moji recenzi: "Jde o knihu svobodně uvažující a pohybující se v jiných, než tradičních teoretických vazbách a metodách. V tomto směru je skutečně "nová" - necht' to recenzent vezme na vědomí." Recenzent bere toto autorčino opojení vlastní genialitou na vědomí a stvrzuje, že to vskutku není "běžné vědecké dílo", ba že to vůbec není vědecké dílo, ba ani dílo. S nemalou mírou nadutosti autorka prohlašuje: "Jako odbornice dobře informovaná o krojovém materiálu z českého, ale i evropského území, mám ke svým závěrům stovky důkazů a chápu za svou odbornou povinnost na ně upozornit." Tak samolibě hodnocení jsem ještě nikde nečetl a se zvědavostí budu očekávat, čím je pisatelka veřejně prokáže.

Langhammerová zdůrazňuje, že pro svou knihu zvolila "volný esejistický styl, jak je to běžné v této publikační sféře ve světě." Je si opravdu vědoma toho, co je esejistický styl? Ví, že esej je "menší literární útvar pojednávající duchaplným způsobem o zajímavých otázkách filozofie nebo umění" a že "esejistický znamená "mající podobu eseje" (Slovník spisovného jazyka českého 1. Praha 1989, s. 463)? Uvědomuje si vůbec, že tento žánr pěstovaly před ní osobnosti jako

Otakar Březina, F. X. Šalda a v národopisném písemníctví v něm nad jiné vynikl Karel Šourek? Právý dôvod tohoto autorčina tvrzení ovšem spočíva v tom, že jím zastírá prostou skutočnosť, že totiž nemáme na jejį výtvor nahližet jako na vedecké dílo v plném slova smyslu. Mohu ji uistiť, že z toho nemôže naprosťu väčšinu soudných čtenářů ani na chvíli podezírat. Z očekávání, že na základě mých soudů něco vysvětlí a napraví, sešlo. Bagatelizací vážných výtek a celým svým postojem ke kritice jen stvrdila svoje neumětělství a neseříznost.

Autorka bezostyšně označuje za hlavní svoji teoretickou oporu kulturní antropologii, jak je to dnes v módě, jenže není obtížné ji usvědčit z toho, že o této vážné a jistě též perspektivní multidisciplíně, která ostatně funguje ve světě již po celé naše století, dohromady nic neví. Nejenže necituje ani jednu ze základních teoretických prací z nesmírně bohaté kulturněantropologické produkce, ale její principy ani neuplatňuje. To, co provozuje, je jen povrchní koketerie s antropologizujícími tendencemi v národopisu a s vědou vůbec. Její práce je prosta jakékoli vědecké metody a postrádá stopy jakékoli soustavné heuristiky. Na tomto tvrzení trvám a jsem ochoten je v případné další polemice nadále prokazovat.

Richard Jeřábek

FOLKLÓR, FOLK A SLOVENSKÉ BALADY

Markantná podobnosť medzi označeniami folk a folklór, ktorá medzi laikmi (ale bohužiaľ aj medzi hudobnými redaktormi) býva nezriedka

zdrojom zámeny a nedorozumení, má svoj racionálny pôvod jednak v koreňoch a jednak v spôsobe prezentácie piesní. Folk nezriedka vychádza z ľudovej piesne, akcentuje spoluprácu s publikom, ktoré býva dôležitým aktérom takýchto vystúpení (spoločné spievanie divákov so sólistom alebo skupinou je na folkových koncertoch bežným javom). Okrem toho mnohé z piesní súčasných folkových pesničkárov už doslova zľudovali bez ohľadu na ich umelý pôvod (piesne Petra Ulrycha, Jaromíra Nohavicu, Jaroslava Hutku, Karla Plíhala, Wabiho Daňka, skupín Spirituál kvintet, Hoboes atď.).

Ortodoxné chápanie folklóru, ešte donedávna tak presadzované folklórnymi puristami, však nie je zrejme pre väčšinu súčasnej mladšej generácie dostatočne príťažlivé a jeden z výrazných predstaviteľov českého folku - inak tiež veľký milovník a propagátor ľudovej piesne, Juhočech Pavel Žalman Lohonka - v jednom rozhovore vyslovil varí aj trochu kacírsku myšlienku, že práve s akustickou gitarou je dnes človek folklóru i publiku možno oveľa bližšie, než v podobe autenticky interpretovanej ľudovej piesne. Nie je bez zaujímavosti, že dnešnému chápaniu folklóru, jeho priblíženiu mladšej generácii poslucháčov výrazne napomohol práve "preklad" do súčasnej hovorovej reči (tak ako to robil napr. Jaroslav Hutka) a súčasné hudobné inštrumentárium (akustické gitary, flauty, kontrabas a pod.).

Ak sa dnes chápe folk ako súčasná, živá vetva folklóru a jeho začiatky sa datujú do obdobia okolo roku 1940 (do tohto roku hudobní teoretici oficiálne situujú vznik novej odnože folk music, nazvanej folk-revival), vždy sa v ňom prelínala pôvodná tvorba s anonymnou ľudovou piesňou. Jeden z duchovných

otcov tohto hudobného smeru, americký pesničkár Woody Guthrie mal vo svojom repertoári ľudové piesne v pôvodnej, autentickej podobe, ale aj piesne, z ktorých použil len nápev a ten obohatil novým, aktuálnym textom. A na dôvazok ešte vlastné, Guthrieho skladby, ktoré po čase naopak začali žiť vlastným životom, stali sa súčasťou repertoáru anonymných pouličných muzikantov, zľudovali.

Voľné narábanie s ľudovou piesňou bolo ostatne vždy dosť typické práve pre folk a iný z veľkých osobností histórie svetového folku, Američan Pete Seeger, svojho času dokonca uverejnil akési desatoro (presnejšie povedané "sedmoro") hriechov proti ľudovej piesni. Medzi ne zaradoval "spev akoby belcantovým hlasom, ktorý hovorí: 'Pozrite, aký mám v hrdle zázračný nástroj!'", úpravu pre symfonický alebo džezový orchester, ak by to mal byť jediný prostriedok, ktorý by ľudovej piesni akosi automaticky mal pridať na umeleckej hodnote a pod. Inak je možné podľa tejto školy s piesňou robiť čokoľvek - upravovať a pridávať slová, meniť nápev, aranžmán - s jedinou podmienkou: že pieseň musí zostať živá.

Je len pochopiteľné, že mnohí folkoví hudobníci siahli po ľudovej balade. Balada je útvar, ktorý sa vynikajúco hodí do repertoáru sólistu i skupiny, svojou dĺžkou poskytuje dostatočnú plochu k aranžérskym výletom, atmosféra a dejovosť balád je tiež len prínosom a príznačná a zároveň dráždivá je i podobnosť s niekdajšími jarmočnými spevákmi kramárskych piesní, k tradícii ktorých sa mnohí folkoví speváci doposiaľ - vedome či nevedome - hlásia. Steeleye Span, Pentangle a Clannad v Británii, Alan Stivell a Malicorne vo Francúzsku,

Jaroslav Hutka a Spirituál kvintet v Čechách - to je len niekoľko mien folkových interpretov, pre ktorých sa ľudová balada stala jedným zo základných pilierov repertoáru.

Na Slovensku je moderná interpretácia balady neodmysliteľne spojená predovšetkým s menom Zuzany Homolovej, ktorá sa venuje tomuto žánru od začiatku sedemdesiatych rokov a ktorej meno sa stalo v určitom slova zmysle synonymom práve pre interpretovanie ľudových balád. Baladické príbehy sa (popri pôvodnej tvorbe) objavili už na prvom albume Z. Homolovej (Čas odchádza z domu - 198.); v poradí tretí a zatiaľ posledný album nazvaný lakonicky *Slovenské balady* (Pavian Rec. 1995) však už obsahuje materiál výlučne z tejto hudobnej oblasti.

Speváčka a gitaristka Z. Homolová doposiaľ realizovala každú zo svojich platní s inými hudobníkmi, často z celkom odlišného hudobného brehu. Voľba osobností sa tak výrazne premietla do celkového vyznenia výsledného tvaru. Spolupráca s moravským pesničkárom Vlastom Redlom znamenala prizvanie spriazneného hudobníka z folkovej oblasti, zároveň však muzikanta dostatočne náchylného k hľadaniu a experimentom, aby výsledok znamenal posun tradičného materiálu k novému tvaru.

Na úplnom začiatku Zuzana Homolová naspievala balady bez sprievodných nástrojov, a capella. Dosiahla sa tým nebyvalá voľnosť a ľahkosť v speve, ktorý - ako sa ukazuje v niektorých nahrávkach - by bol zrejme aj sám o sebe dostatočne nosný a zaujímavý. Potom nasledovala fáza experimentovania a práca v štúdiu. Vlasta Redl zvolil diametrálne odlišný prístup k aranžovaniu, než na aký sme boli v prípade folkových nahrávok - a folklórneho materiálu predovšetkým -

zvyknutí. Takmer celkom rezignoval na klasicky chápaný hudobný sprievod a hudobné nástroje - tradičné i menej obvyklé - sa na nahrávkach stávajú skôr rytmickými a zvukomalebnými rekvizitami dávných príbehov. Namiesto konkrétnych tónov a inštrumentálnych exhibícií sú tu vytvárané plochy, ktoré umocňujú základnú, zväčša pochmúrnú atmosféru baladických príbehov. Napríklad v piesni Kde si mi bola sa k čistému vokálu pripája citara, ktorá monotónne hranými figurami začína drobiť pokojnú náladu príbehu. Pripájajú sa klávesy a ďalšie citary, ktoré v pulzujúcom rytme vygradujú až k záverečnému zlomu, aby nakoniec osihotená citara niekoľkými odovzdanými arpeggiami podčiarkla opätovne osamelý ženský hlas. V inej skladbe (Bol raz jeden kráľ uhorský) mandolína preberá funkciu nielen melodického, ale aj rytmického nástroja, ktorý nezaprie rockovú inšpiráciu začiatku sedemdesiatych rokov.

V. Redl využíva popri tradičných hudobných nástrojoch aj predmety, ktoré sa hudobnými nástrojmi stávajú až vlastnou aplikáciou, zmenou ich funkcie. Klapot textilných krosien, ktorý otvára album, Redl zhusťuje, skracuje intervaly medzi jednotlivými údermi a tie sa tak stávajú rytmickým nástrojom, na podklade ktorého sa odvíja spev. Prázdne fľaše, kovové drôty z bicyklového kolesa, guma z bielizne - to všetko v rukách V. Redla získava nové opodstatnenie a nové využitie, vyludzuje podivuhodné farby, aby podporili čistotu a ženskosť spevu Zuzany Homolovej. Napriek efektности a miestami i bizarnosti sú všetky nástroje a zvuky použité striedmo, takže skladby zostávajú krehké a snovo priezračné.

CD Slovenské balady predstavuje zaujímavý a svojim prístupom i novátorský počín. Ak by sme chceli názorne ilustrovať cestu, akou chápanie folkovej interpretácie ľudovej balady za uplynulé desaťročia prešlo, stačí ak porovnáme Homolovej prvú gramoplatňovú nahrávku balady Býval v horách jeden mlynár zo začiatku sedemdesiatych rokov (spievanú len s akustickou gitarou) s novou verziou z recenzovaného CD Slovenské balady. Výsledný tvar nahrávky, prístup zúčastnených protagonistov ako aj výpravny booklet k CD (obsahuje rozbor jednotlivých balád z pera folkolristky Evy Krekovičovej i prebásnenie všetkých textov, ktorého autorom je anglický básnik a pedagóg James Sutherland Smith) predstavuje počín, ktorého dosah nemusí byť ohraničený len na slovenské a české folkové publikum.

Miloš Janoušek

JAK JSEM PŘÍSPĚL K ODHALENÍ AUTORA ZÁPISNÍKU ZMIZELÉHO

Jak jsem přispěl k odhalení autora Zapisníku zmizelého zhudebněného Leošem Janáčkem? Vlastně náhodou.

Shromažďoval jsem již několik let veškeré údaje o životě a díle valašského spisovatele Ozefa Kaldy. Z jeho korespondence se spisovatelem Antonínem Matulou jsem zjistil, že je také autorem nepodepsaného fejtonu "Z pera samouka" uveřejněného 14. a 21. května 1916 v Lidových novinách. Fejton ve formě básni se mi líbil, a proto jsem jeho text začlenil, stejně jako kopie výše zmíněné Kaldovy korespondence, do mé obsáhlé studie, kterou jsem ukončil v roce 1996 při

příležitosti 125. výročí narození Ozefa Kaldy a 75. výročí jeho úmrtí a odeslal ji recenzentům. Jeden z recenzentů, středoškolský profesor Jiří Demel, vynikající znalec valašské literatury z Valašského Meziříčí, se právě na Štědrý den při čtení mého rukopisu dostal až do míst, kde se hovoří o fejtonu "Z péra samoukova" a zajásal, neboť poznal, že jde o text, který je známý především pod Janáčkovým názvem "Zápisník zmizelého". Rovněž věděl, že autor těchto básní není doposud znám, a proto, když mi tuto radostnou událost oznámil, přiložil k dopisu i článek pro Lidové noviny, v němž tento objev sděluje široké veřejnosti. O celé záležitosti jsme v té době rovněž natočili s redaktorkou dr. Dagmar Jaklovou rozhovor pro Český rozhlas 3 stanici Vltava. Potom jsme společně s profesorem Demlem celou záležitost, doloženou příslušnými dokumenty, předložili i v Ústavu pro českou literaturu v Praze a souběžně s tím jsme uvědomili také dr. Alenu Němcovou z Fondu Leoše Janáčka v Brně. Tím bych mohl celý příběh ukončit. Dovolte mi však, abych vzhledem k významu tohoto odhalení ještě stručně popsal ty události, které určení autorství Zápisníku zmizelého předcházely.

Při studiu literárních informací o Ozeфу Kaldovi jsem si stále více uvědomoval, že autoři těchto údajů již delší dobu opisují jeden od druhého a mnohdy i včetně chyb v těch nejzákladnějších údajích a že patrně ani dobře neznají celé jeho dílo. Kladl jsem si proto za cíl získat pro svoji studii co nejvíce původních materiálů o životě a díle tohoto spisovatele a představit ho pokud možno i ve světle těchto nových poznatků.

Pátral jsem proto také po Kaldově pozůstalosti, ale bezúspěšně. V Památníku národního písemnictví v Praze mi na můj dotaz sdělili, že o Ozeфу Kaldovi nemají vůbec nic. V průvodním článku Milady Matulové k vlastním životopisu Ozeфа Kaldy, který byl uveřejněn v Lidových novinách v roce 1925, jsem se však dočetl, že její manžel Antonín Matula byl v písemném styku s Ozeфem Kaldou a konkrétně se zde zmiňuje o dvou dopisech. Navštívil jsem proto Památník národního písemnictví a vyžádal si informace o pozůstalosti Antonína Matuly. Přestože se ve výčtu osobností, jejichž korespondence je v této pozůstalosti uložena, jméno Ozeфа Kaldy neobjevilo a ani v žádném zdejším katalogu či seznamu nebylo uvedeno, požádal jsem pracovníky Památníku o přivezení celé pozůstalosti Antonína Matuly z depozitáře ve Starých Hradech do Prahy. Při další návštěvě Památníku jsem byl mile překvapen. V Matulově pozůstalosti jsem skutečně objevil nejen originál Kaldova rukopisu jeho vlastního životopisu, ale i oba zmiňované dopisy. Okamžitě jsem si provedl xerokopie těchto dokumentů a spěchal domů, abych si je v klidu přečetl. V dopise z 8. června 1916 Ozeф Kalda jako postscriptum uvedl: "Všiml jste si feuilletonu v Lidových Novinách (Brněnských) ze dne 14. a 21. května "Z péra samoukova". Dovolil sem si malou eksamotage." Pod tímto textem je uvedena další poznámka, napsaná asi mnohem později jiným, cizím rukopisem, která byla na xerokopii špatně čitelná a jelikož jsem se domníval, že s obsahem dopisu nesouvisí, nevěnoval jsem ji dále pozornost. Vyhledal jsem v Lidových novinách fejton "Z péra samoukova". Uspořádal jsem a zmenšil text dopisu

z 8. června 1916 na formát A4 a oboji jsem jako poslední tečku svého snažení zařadil do studie "Ogarské odrobinky Ozeфа Kaldy".

Pracuji v jiném vědním oboru a v té době jsem sice věděl o velmi krásné Janáčkově skladbě Zápisník zmizelého, která pomáhala otevřít cestu jeho hudbě ve světě, ale nevěděl jsem nic o určení autorství textu k této známé skladbě, a také jsem nevěděl o tom, že tato záhada není do dnešních dnů rozřešena. Od profesora Demla jsem se později dověděl, že text Zápisníku zmizelého byl Hanušem Jelínkem přeložen do francouzštiny, Maxem Brodem do němčiny, že byl i zfilmován J. Jirešem a že malíř Karel Demel dokoce na jeho námět vytvořil cyklus šesti grafických listů.

Vlastně až po přečtení článku profesora Demla do Lidových novin mi bleskla hlavou vzpomínka na cizí poznámku, napsanou na poslední straně Kaldova dopisu Antonínu Matulovi, které jsem původně nevěnoval žádnou pozornost. V mé studii o Kaldovi, kterou dostal profesor Demel k recenzi, nebyla tato poznámka po několikanásobném zmenšení již téměř patrna. Vyhledal jsem proto původní xerokopii dopisu a k mému údivu jsem zjistil, že text poznámky je asi tento: "1. zn. Z denníku zmizelého zhudebněného Janáčkem". To znamená, že ještě někdo před profesorem Demlem poznal, že se v postscriptu vlastně hovoří o Zápisníku zmizelého. Kdo to byl? Domnívám se, že s největší pravděpodobností to byl spisovatel Antonín Matula (1885-1953) nebo jeho manželka. Otázkou asi navždy zůstane, proč si toto tajemství ponechali manželé pro sebe a nepodělili se o něj s odbornou i laickou veřejností. Nicméně i tato poznámka, ať již ji napsal

RESUMÉ

kdokoliv, jenom potvrzuje to, že autorem veršovaného textu Zápisníku zmizelého je opravdu Ozef Kalda. Jsem velmi rád, že jsem vypracováním studie "Ogarské odrobinky Ozefa Kaldy" přispěl k odhalení dlouholeté literární záhady. Současně doufám, že i

další údaje a dokumenty, které se mi v této práci podařilo nashromáždit, budou v budoucnosti vyhodnoceny našimi literárními odborníky. Podaří-li se skutečně oživit zájem těchto odborníků o dílo polozapomenutého valašského básníka prozaika a dramatika

Ozefa Kaldy, budu velmi spokojen a moje studie, kterou jsem sepsal z lásky k rodnému kraji a úcty k dílu Ozefa Kaldy, tím z velké části splní svoje poslání.

Jan Mikeska

NÁRODOPISNÁ REVUE 2/97

(Volkskundliche Revue 2/97) Herausgegeben vom Institut für Volkskultur, 696 62 Strážnice, Tschechische Republik

In dieser Nummer der Fachzeitschrift "Národopisná revue" sind die ausgewählten Referate aus der Konferenz der Spezialisten Mittel- und Osteuropas zur Vorbereitung des metodologischen Handbuches über die Verteidigung der Volkskultur gegen die ungeeignete Kommerzialisierung veröffentlicht. Die Arbeitskonferenz fand von 13. bis 16. 10. 1996 in Strážnice statt und die Spezialisten aus Österreich, Bulgarien, Deutschland, Ungarn, Polen, Slowakia, Ukraine und der Tschechischen Republik nahmen an sie teil. Michal Beneš (Tschechische Republik) machte in seinem Referat auf die Verletzung der Urheberrechte in dem Zusammenhang mit der Entwicklung des Reisenverkehrs aufmerksam. Josef Jančář (Tschechische Republik) formulierte die Fragen für das vorbereitete Handbuch. Mila Santova (Bulgarien) machte auf die Vulgarisierung von Elementen der traditionellen Kultur und auf ihr Mißbrauch in Bulgarien aufmerksam. Jerzy Chmiel (Polen) trug den Bericht über einige, die Folklorenkommerzialisierung betroffene CIOFF - Abschlüsse und über die positiven und negativen Beiträgen der internationalen Folklorenfestivals in diesem Bereich. Richard Jefábek und Jaroslav Štika (Tschechische Republik) wiesen auf das Problem der "Naturkommerzialisierung" der Volkshandwerke, auf Mißbrauch von Mustern und auf einige unterbietende Formen von Ausnutzung der traditionellen Volkskultur in den ethnographischen Freilichtmuseen. Anna Bujnová (Slowakische Republik) sprach über die konkreten Formen der Schutzes der Volkshandwerke in der Slowakei. Josef Kuks (Tschechische Republik) gab die Fachklärung der internationalen Abkommen im Bereich der Urhebers-und verwandten Rechte.

Diese Referate sind mit Jubiläumsbeiträgen, Berichten von Folklorenfestiven, Bewertung der Ausstellungen, Bücherrezensionen und anderen Auskünften ergänzt.

NÁRODOPISNÁ REVUE 1/97

Published by Ústav lidové kultury, 696 62 Strážnice Czech Republic

In this copy of the Národopisná revue periodical, there are published the selected papers of the meeting of experts from the Central and Eastern Europe, regarding the preparation of metodological Handbook for safeguarding the traditional folk culture against the unsuitable commercialization. The working meeting took place between 13. and 16. 10. 1996 in Strážnice and the experts from Austria, Bulgaria, Germany, Hungary, Poland, Slovakia, Ukraine and Czech Republic took part in it. Mr. Michal Beneš (Czech Republic) highlighted the violation of authors rights in connection with development of tourism. Mr. Josef Jančář (Czech Republic) formulated the questions for the Handbook being prepared. Mr. Mila Santova (Bulgaria) highlighted the vulgarization of traditional cultural elements and their abuse in Bulgaria. Mr. Jerzy Chmiel (Poland) gave a report on some CIOFF conclusions regarding the commercialization of folklore and on positive and negative contributions of international folklore festivals in that range. Mr. Richard Jefábek and Jaroslav Štika (Czech Republic) pointed about the problem of "natural" commercialization of the folk handicrafts, the abuse of models and some pandering forms of utilization of the traditional folk culture in open-air ethnographic museums. Mrs. Anna Bujnová (Slovakia) spoke about the concrete forms of safeguarding the folk handicrafts in Slovakia. Mr. Josef Kuks (Czech Republic) gave the expert clarification of international contracts relating to the authors and relative rights.

These papers have been completed by the anniversary contributions, reports from folklore festivals, seminars, by assesments of exhibition, reviews of books and other information.

NABÍDKA PUBLIKACÍ VYDANÝCH ÚLK

Karel Vetterl - Olga Hrabalová

GUBERNIÁLNÍ SBÍRKA LIDOVÝCH PÍSNÍ A INSTRUMENTÁLNÍ HUDBY Z MORAVY A SLEZSKA Z ROKU 1819.

Po 175 letech vyšla sbírka, která zahrnuje 331 písní s texty a notami, odborný komentář a mapu Moravy z roku 1790. Kniha vyšla jako příspěvek k oslavám 100. výročí Národopisné výstavy československé.

(Strážnice 1994, váz., 488 s., angl. a něm. resumé, cena 200,- Kč + poštovné)

Josef Jančář

STRÁŽNICKÁ OHLÉDNUTÍ

Kniha je určena jak všem členům folklorních souborů, kteří vytvářeli pozoruhodnou tradici strážnického Mezinárodního folklorního festivalu, tak i nejširší veřejnosti. Objasňuje nejenom historii a vývoj festivalu a Ústavu lidové kultury, ale zařazuje "Strážnici" do širších kulturně historických souvislostí.

(Strážnice 1995, váz., 206 s., 120 barevných i černobílých foto, angl. resumé, cena 200,- Kč + poštovné)

Božena Nováková-Uprková

BESEDY S JOŽOU UPRKOU

Vzpomínková knížka malířovy dcery Boženy Novákové-Uprkové, rozhovory s malířem, který ovlivnil nejednu generaci. Dílo, o které se po řadu desetiletí vědělo, ale doposud nebylo vydáno.

(Strážnice 1996, váz., 220 s., 10 barev. foto, 52 fotodokumentací, cena 120,- Kč + poštovné)

Jaromír Kubiček - Tomáš Kubiček

NÁRODOPIIS NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Výběrová bibliografie národopisných prací na Moravě a ve Slezsku.

(Strážnice 1996, váz., 412 s., cena 120,- Kč + poštovné)

Josef Jančář

MUZEUM V PŘÍRODĚ - STRÁŽNICE

Průvodce národopisným muzeem v přírodě ve Strážnici podává česky, anglicky a německy výklad o vzniku národopisných muzeí a o vzniku "skansenu" ve Strážnici. Katalog je doplněn mapkou a 15 barevnými fotografiemi.

(Strážnice 1993, brož., 16 s., 15 barev. foto, cena 15,- Kč + poštovné)

NÁRODOPISNÁ REVUE

Jediný časopis v České republice věnovaný otázkám folklorismu. Populárně vědecký časopis přináší články z různých oblastí péče o tradiční lidovou kulturu jako součást národního kulturního dědictví.

(Vychází čtyřikrát ročně od roku 1964, každé číslo v rozsahu 64 stran, cena 1 čísla 25,- Kč + poštovné.)

OSOBNÍ BIBLIOGRAFIE

Jako zvláštní příloha Národopisné revue vydává ÚLK osobní bibliografie českých národopisců, které jsou cennou pomůckou pro všechny, kdož se zajímají o lidovou kulturu.

Dosud vyšly tyto svazky:

Antonín Václavík	8 stran - 5,- Kč
Richard Jeřábek	30 stran- 8,- Kč
Zdenka Jelínková	20 stran - 10,- Kč
Jaromír Gelnar	8 stran - 5,- Kč
Oldřich Sirovátka	44 stran - 10,- Kč
Václav Frolec	72 stran - 20,- Kč
Josef Jančář	20 stran - 10,- Kč
Josef Tomeš	24 stran -10,- Kč
Jaromír Jech	36 stran -15,- Kč

LIDOVÉ TANCE Z ČECH, MORAVY A SLEZSKA

Ojedinelý videodokumentární projekt, oceněný UNESCO. Podává komplexní záznam lidových tanců všech regionů České republiky. Součástí každé videokazety jsou skripta s notami, texty písní a popisy tanců. Dílo je určeno jak odbornému studiu, tak ke vzdělávání ve folklorních souborech a výuce na uměleckých a pedagogických školách.

I Západní Čechy - 38 tanců, délka kazety 117 minut

II Jižní Čechy - 65 tanců, délka kazety 114 minut

III Východní Čechy - 71 tanců, délka kazety 149 minut

IV Střední Čechy - 65 tanců, délka kazety 94 minut

V Moravské Horácko - 83 tanců, délka kazety 154 minut

VI část 1. Brněnsko - 83 tanců, délka kazety 161 minut

část 2. Jižní, střední a severní Haná - 65 tanců, délka kazety 140 minut

část 3. Malá Haná, Lipenské a Hostýnské Záhvoří - 80 tanců, délka kazety 140 minut

VII Slovácko:

část 1. Moravské Kopanice, Hornácko a Luhačovské Zálesí - 52 tanců, délka kazety 143 minut

část 2. Dolňácko - 68 tanců, délka kazety 176 minut

část 3. Hanácké Slovácko, Podluží a tance Moravských Chorvatů - 31 tanců, délka kazety 93 minut

VIII Valašsko - 60 tanců, délka kazety 171 minut

IX Lašsko - 86 tanců, délka kazety 166 minut

X Slezsko - 89 tanců, délka kazety 160 minut

Cena 1 videokazety včetně skript je 300,- Kč + poštovné.

